

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ, 1860.

ΤΟΜΟΣ ΙΑ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 256.

ΠΕΡΙ ΓΛΩΣΣΗΣ.

(Τέλος. ἴδε φυλλάδ. 233.)

—οοο—

Τελευτῶν δὲ κρίνω καλὸν νὰ εἶπω καὶ τάδε· σήμερον ὁ πεζὸς λόγος εἶναι ἐκφανσις πιστῆ τῆς τε φύσεως καὶ ἔξεως τῶν νῦν ἀνθρώπων, ἄνθει πεπυκασμένοις ποιητικοῖς, μεταφοραῖς τε καὶ εἰκόσι πολυλάκις τολμηραῖς. Ὁ νῦν πεζὸς λόγος πάντων τῶν ἔθνῶν ἀνεξαιρέτως ὁμοιάζει πολὺ τὴν μουσικὴν, ἥτις ὡς θεὰ ἀγνή τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν ἐπὶ τῶν μαγικῶν αὐτῆς πτερύγων ἡρέμα ἀναλαμβάνει καὶ λακτίσασα τὰ γῆινα ἀναβιβάζει αὐτήν, ἡδιστον τὰ θυμῆρῃ τοῦ ἕαρος ὄνειρα ἀπομερμηρίζουσιν, εἰς τὸν ὑπερουράνιον τόπον ἔνθα ἡ ἀπλετος αἴγλη τοῦ θεοσπειοῦ τῆς ἀληθείας φωτὸς μαρμαίρει καὶ ἡ θεία ἀρμονία τοῦ τῶν ὄλων διακόσμου βασιλεύει. Τὴν σήμερον ἡ ἐνδογενὴς τοῦ ἀνθρώπου συναίσθησις διαγέεται καὶ ἐντροφᾶ εἰς τὸ κάλλος τὸ ὑψηλόν. Συναισθανόμενος τὴν ἱεράν αὐτοῦ ἀξίαν ὁ ἀνθρώπος, καθηταί ἐπὶ τοῦ λιβανοφόρου δένδρου τῆς ζωῆς, ὡς φοινῆξ τὸ λοισθιον ἄσμα ἄδων, καὶ διὰ τοῦ ἀμυδροῦ φωτὸς τοῦ ἐπιχρυσούντος τὸν ἐπαγωγὸν πάνυ κελαρύζοντα βῶν τῶν ἀνθρωπείων πραγμάτων ζητεῖ νὰ ἀνεύρῃ τὴν πρώτην καὶ μακαριστοτάτην πατρίδα ἵνα ἐν αὐτῇ πολιτογραφηθῇ. Ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις τοῦ νῦν ἀνθρώπου ἐκφαίνεται ἡ ψυχικὴ αὐτοῦ

διάθεσις, πλείστον δὲ πάντων ἐν ταῖς λόγοις. Εἰς τὴν ζωτῆραν ψυχὴν τοῦ πάλαι Ἑλλήνος ἐπέλαμπεν ἐνίοτε τὸ οὐρανόθεν καταβαῖνον φῶς, ἀλλ' ὥσπερ τὸ τῆς σελήνης φέγγος ἐπιχρυσοῖ τὰ κυανὰ νῶτα τῶν οἰδαινόντων κυμάτων πόντου ἐρισμαράγου· ἐν ἀλαρεῖ λάμπει, ἐν ἀκασρεῖ κυανοῦται· ὁ πάλαι Ἕλλην ἦν πάγκαλον μεράκιον ἐν ἀγκάλαις τῆς κουροτρόφου φύσεως ἀφροντι καθεδόν· ἐγαίρετο εὐθιμον, γάρριον, ταῖς πεπερασμέναις σικηαῖς τοῦ ἀνθυρεπτότου κόσμου ἐναγλακίζομενον. Καὶ εἶχε πάντα λόγον νὰ διαστάξῃ νὰ πατήσῃ τὸν βίγλην τοῦ Ἄδου πυλῶνα, ἀλλ' ὅμως ἐν γενναίᾳ εὐθυμίᾳ καὶ οἶονει ὑπὸ τινος θειοτέρας μοίρας ὠθούμενος, ἐσχίζε θαρβρόντως τὸ παρπάτασμα καὶ μεγαλοουργῶν εἰσεπήδα εἰς τὸν τόπον τῆς Λήθης (ὡς αὐτὸς ἐπίστευεν). Οὕτω βουλὰς τοῦ Ἰψίστου τελοῦντες

... παῖδες Ἀθαναίων ἐθέλοντο φανερὰν
κρηπίδ' ἐλευθερίας.

Ὁ πάλαι Ἕλλην ἐλησμόνει τὸ μέλλον βυθιζόμενος εἰς τὸ παρὸν· ὁ νῦν ἀνθρώπος λησμονεῖ τὸ παρὸν βυθιζόμενος εἰς τὸ μέλλον. Ἡ δὲ συναίσθησις καὶ μελέτη τοῦ ἀπείρου καὶ μυστηριώδους μέλλοντος ἐνεργάζεται τῇ ψυχῇ τοῦ νῦν ἀνθρώπου μετέωρον τινα θυμῆριαν, ἥτις ἀναλύεται μᾶλλον εἰς ἐπιταφίους ψαλμῶδιας ἢ εἰς ἄσματα χαρίεντα ἡμεναίου. Τοῦ θεοῦ Πλάτωνος ὁ θεῖος λόγος πλησιάζει πολὺ πρὸς τὸν τῶν νεωτέρων. Ἀλλ' εἶναι ἀναχρονισμὸς ὄλων ἀσύγνωστος νὰ ἐπικρίνωμεν τὴν γλῶσσαν τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸν πλάστιχον βυθ-

μόν τῶν πάλαι Ἑλλήνων· εἰς εἶναι ἀναχρονισμὸς ἀλλόκοτος καὶ εἰ ποτέ τις στρατηγὸς τῶν νῦν, βουλόμενος ἐξοτρύνει τοὺς στρατιώτας εἰς μάχας, ἐπῆδεν αὐτοῖς

τεθνάμεναι γὰρ καλὸν ἐπὶ προμάχοισι πεσόντα
ἄνδρ' ἀγαθόν . . .

ὁ νοῶν νοεῖτω.

Ἀλλὰ στρέφω καὶ πάλιν τὸν λόγον πρὸς σέ, ὦ ἀχώριστε ἀνώνυμε! Ἐλέγχων σὺ ὁ ἐπιστημονέστατος καὶ μάλα γενναῖόν τι βᾶθος ἔχων ἀνὴρ τὸν ἀδελφόν μου ὡς ἐπιπόλαιον λοχαγὸν τοῦ πυροβολικοῦ, λέγεις ὅτι α καὶ θ στρατιωτικὸς ἔκαμεν ἐτι ἡρωϊκώτερον καὶ τολμηρότερον ποίημα μέχρι τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων (!) τοῦ Ὀμήρου. « Ἐἶτα ἀποφαίνεσαι ὡς ἀπὸ τρίποδος περὶ τῆς ὁμηρικῆς γλώσσας. Ἀκανθουλὸς ἐν ἀκάνθαις λόγων τὰ πτερόγυια αὐτῆς ἀπροσέκτως ῥιπίζουσα, καρφόνεται πολλακίς καὶ ἐμπεριδεύεται ὅπως οὐδ' ἐφαντάσθη.

Ὁ Χαντσερὸς λέγει ὅτι τὸ κρῖ καὶ λῖς καὶ δῶ ἐγένοντο κατ' ἀποκοπήν· αὐτὸ δὲ ὁ σοφὸς βουλόμενος νὰ ἐλέγξῃς τὰ τοιαῦτα ὡς ἀλογα χρησιμοδοτεῖς ὡς ἐρεξῆς· α τὸ κρῖ καὶ λῖς καὶ δῶ καὶ βᾶ εἶναι πρωτότυποι καὶ ἀπλόμορφοι λέξεις, *lellyara* τῆς ἀρχαιοτάτης γλώσσας ἀφ' ὧν ἐσχματίσθησαν μετὰ ταῦτα πληρέστεραι αἱ λέξεις κριθῆ καὶ λισσῆ καὶ δῶμα κ.τ.λ, οὐχὶ δὲ ἐκεῖναι ἐκ τούτων· διότι τούτο εἶναι ἐναντίον καὶ τῆς *λογικῆς* καὶ τῆς *γραμματικῆς*. « — Οὐδ' ὠνεῖρῆθης, σορὲ ἄνερ, ὅπως συνέκλωσας ἐνταῦθα τὰ ἀσύγκλωστα· οὐδ' ὑπώπτευσας πῶς ἠδύναντο τὰ τοιαῦτα νὰ ἐλέγξῃς τὰς σοφὰς σου γνώσεις καὶ τὴν ἀπέραντον ἐμβριθειάν σου. Ἐνταῦθα, τεκνίον μου, δὲν ἐρωτῶ ἐσένα, ἀλλ' ἐρωτῶ τὸν ἔμφορα καὶ εὐμουσον ἀναγνώστην, δὲν εἶναι αἷτιχος τοιαῦται συγκεχυμέναι κεφαλαὶ νὰ βροντολογῶσι περὶ λογικῆς καὶ γραμματικῆς ψέγουσαι καὶ χλευάζουσαι, ἐν ᾧ αὐταὶ δεικνύουσιν ὅτι οὐδ' ἐλαχίστην γνῶσιν τῶν τοιούτων ἔχουσιν; δὲν εἶναι ἐντροπὴ νὰ ἀναγινώσκωσι τὴν σήμερον οἱ ἀλλογενεῖς τοιαύτας πραγματείας, ἐλεγχούσας θρασυτητα δι' ἀμάθειαν; νομίζω ὅτι καὶ πάντῃ ἀχολος ἐὰν ἦναι τις, πάλιν ὀργισθήσεται. — Ἄκουε λοιπὸν ὀλίγας λέξεις περὶ Ὀμήρου.

Ὁ ἀθάνατος Ὀμηρος θέλγει τὴν φαντασίαν καὶ διάνοιαν γερόντων τε καὶ νέων, ἐπιστημόνων τε καὶ ἰδιωτῶν. Ὁ ἰδιώτης ὅμως, ἄμοιρος ὢν ἄλλων γνώσεων, πάντων μάλιστα πρέπει νὰ εὐλαβῆται τὸν Ὀμηρον ὅταν θέλῃ νὰ εἴπῃ τι ἢ περὶ ἀρχῆς καὶ γενέσεως τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας ἢ περὶ γλώσσας ἢ περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ δαίμονος ἢ δαίμονος ἐθίμου. Κρίνω καλὸν σαφηνείας χάριν νὰ εἴπω ὀλιγίστας λέξεις, καὶ τοὶ ἐξ ὑπογίου περὶ τῆς παρ' Ὀμήρῳ θρησκείας, ἵνα μεταβῶ ὕστερον εἰς τὸ περὶ τῆς γλώσσας, καὶ εἶτα ἰδίως εἰς τὰς ἀνω ῥηθείας λέξεις. Ἐξαιτούμαι δὲ τὴν ἐπιεικειαν τοῦ εἰδήμονος ἀναγνώστου.

Ἡρόδοτος ὁ μελίγηρος τῆς ἱστορίας πατήρ, οὐ-
πινος ὁ ἰωνικὸς λόγος ὡς διακινῆς βεῖθρον διὰ μα-

γικῶν χωρῶν αἰεὶ ἐπὶ τὰ πρόσω βέει, λέγει περὶ Ἡσιόδου καὶ Ὀμήρου τάδε· « Οὗτοί εἰσι οἱ ποιήσαντες θεογονίην Ἑλληνί, καὶ τοῖσι θεοῖσι τὰς ἐπωνυμίας δόντες καὶ τιμάς τε καὶ τέχνας διελόντες, καὶ εἶδεα αὐτῶν σημῆναντες. » Προσωτέρω δὲ τοῦ λόγου λέγει ἀφελῶς « τὰ ἐς Ἡσιόδον τε καὶ Ὀμηρον ἔχοντα, ἐγὼ λέγω, » ἵνα ἐμφανῶς ἡμῖν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γνώμην καταδείξῃς περὶ τοῦ ὅπως ἢ τῶν Ἑλλήνων μυθολογία τε καὶ θρησκεία ἀρχὴν καὶ γένεσιν ἔλαβεν. Ἐκ τῶν χαριέντως πάνυ συνηρμοσμένων ἀφηγημάτων τοῦ Ἡροδότου, τὰ μὲν ἐν βαθεῖ ὄρθρῳ τῶν ἐπιστημῶν ἐξετασθέντα, κοῦφα καὶ ἀνεμῶλια ἠλέγχθησαν, ὕστερον ὅμως ὑπ' αὐγὰς κάλλιον σκοπηθέντα, γνήσια καὶ ἀκέρτατα ἐφάνησαν. Ἐξ ἐναντίας δὲ ἄλλα, καὶ τοὶ ἦσσω τοῦ ἀληθοῦς ὄντα, ὡς ἀναμάρτητα καὶ τὸ πᾶν κύρος ἔχοντα καὶ ὑπὸ ἐπιστημόνων ἀνδρῶν ὑμνήθησαν, οἷς συγκαταλεκτέον καὶ τὴν ἀρτί ῥηθείσαν γνώμην, καθ' ἣν Ἡσιόδός τε καὶ Ὀμηρος, οἷον δημιουργοὶ τῆς τῶν Ἑλλήνων μυθολογίας τε καὶ θρησκείας λέγονται. Πρὸς δὲ τούτοις λέγει ὁ χυμσοῦς Ἡρόδοτος « Ἡσιόδον καὶ Ὀμηρον ἠλικίην τετρακοσίοις ἔτεσι δοκέω μεν πρεσβυτέρους γενέσθαι καὶ οὐ πλέοσι » [ἄπερ ὑπὸ τινῶν ὡς ἐγγυτάτω τοῦ ἀληθοῦς ὄντα ἐρρέθησαν]. Ὡστε κατὰ τοῦτόν γε τὸν λόγον τετρακοσίους ἔτεσι πρὶν Ἡροδότου, δύο ἄνδρες ἐποίησαν πᾶσι τοῖς Ἑλλήσι θρησκείαν. Ἀλλὰ μέντοι οὐδεὶς δύναται ποτε νὰ πεισθῇ ὅτι θρησκεία καὶ γλώσσα δύο ἢ ὀλίγων ἀνδρῶν ἔργον εἶναι.

Ὁ σοφώτατος ὅμως Οὐέλκερος παραβάλλει μὲν τὸν Ὀμηρον πρὸς ὄρος, οὐγε ἢ αἰθρία κορυφῆ διὰ τοῦ πᾶσαν τὴν ἄλλην γῆν ἐπικαλύπτοντος γνόφου ὑπεραιρουμένη, μόνη ἡμῖν ἀποπτος γίγνεται, ὡς τὸ μόνον ἄμεσον μνημεῖον οὐ μόνον τῶν ὁμηρικῶν αἰώνων ἀλλὰ καὶ τῶν πολλῶν πρόφη· ἡγεῖται δ' αὐτὸν ὡς ἐπιστημώτατον καὶ ἀπαράβλητον φαινόμενον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ, ὡς ἄδοντα ἡμῖν πιστῶς καὶ πλατυλόγως τὴν χορείαν τῶν τότε νομιζομένων Θεῶν, ὅπως οὐδὲν ἄλλο τῶν παλαιωτάτων ἐθνικῶν ποιημάτων· λέγει δὲ προσέτι ὅτι ὁ Ὀμηρος καὶ τοὶ ποιητικῆς ἀδείας τὰ πάντα διανθίζων, ποιεῖ ἡμῖν γνωστὴν ἐν σινόλῳ εὐ πάνυ ἡρμοσμένῳ οὕτω πως τὴν τότε ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν, ὥστε πολλὰ καὶ παντοῖα καὶ περὶ τοῦ προγενεστέρου εἶδους αὐτῆς δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν. Ἀλλὰ λέγει προσέτι ὁ σοφὸς ἀνὴρ, εὐ λέγων, ὅτι παρήλθεν ἤδη ὁ χρόνος, καθ' ὃν τοὺς παρ' Ὀμήρῳ Θεοὺς ὡς πλάσματα ὑπελάμβανον ἐλευθέρως φαντασίας ἢ ὡς ἀλληγορικὰ πρόσωπα ἀφηρημένως τινὰς ἰδέας ὑπαινισσόμενα, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν ὁμηρικὴν μυθολογίαν ὡς τὴν παλαιωτάτην, ἅτε δὴ παλαιωτάτου τῶν ποιητῶν ἀπάντων τοῦ Ὀμήρου ὄντος.

Ἄηλον μὲν ὅτι, εἰ καὶ δύναίτο τις καὶ ἐξ ἄλλων παραδόσεων καὶ ἐθίμων ἐτι δὲ καὶ ἐκ μνημείων εἰς τὸν πρὸ Ὀμήρου προαναθανόντων χρόνον παντοῖα νὰ ἀρυσθῇ, βουλόμενος ὅμως τὰ περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης θρησκείας νὰ ἐρευνῆσῃ καὶ ἐκ τῶν στοι-

γείων αὐτῆς τὸ γνησίως ἑλληνικὸν νὰ ὀρίσῃ, ἀφείλει ὡς κυριώτατον καθηγεμόνα πάντων μάλιστα τὸν Ὀμηρον νὰ προστήσῃται.

Ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι αὐτοῦ γε τούτου ἕνεκα ἡ ὁμηρικὴ μυθολογία καὶ ἡ πρεσβυτάτη ἀπασῶν. Πολλοῦ γε δεῖ· διότι οὐδεὶς δύναται εἰκότως νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ ἄθροισμα τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων λόγων τῶν ἐν τοῖς ὁμηρικοῖς ἔπεσι τεχνιέντως συνυφασμένον πᾶν προῖον τῆς ἐνεργοῦς φαντασίας τοῦ ὁμηρικοῦ αἰῶνος ἐγένετο, πρόφην δὲ μῆτε θρυλούμενόν πῃ μῆτε ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ἀκοῆ παραδιδόμενόν τε καὶ αἰεὶ ἀζυγνόμενον.

Οὐδεὶς δὲ πάλιν ὅστις δύναται νὰ μὴ ὁμολογήσῃ ὅτι πρὶν οἱ πανταχόθεν Ἑλλάδος ἀνακτες καὶ ἥρωες περὶ τὸν εὐρυκρεῖονα Ἀγαμέμνονα συναγερεθέντες ἐπὶ τὴν σχεδόν τι ἀπόρθητον Πέργαμον τῆς εὐδαίμονος Τροίας ἐστρατεύσαντο, οὐκ ὀλίγοι αἰῶνες παρήλθον, ἐν οἷς γενεαὶ μὲν πρὸς γενεάς, πόλεις δὲ πρὸς πόλεις εἰρίζον τε καὶ ἐμάχοντο, πολλά τε ἄλλα συνέβησαν διὰ χρόνου μῆκος ἐξαφανισθέντα, ὡς ἐξ αὐτῶν τῶν Ὀμήρου ἑπῶν ἔχει τις νὰ συμπεράνῃ. Πολλοῦ πάντως ἐδέησε χρόνου ἕως ὅτου ποιητῶν ἐξόχων μούσα τὰ περὶ τὸν τρωϊκὸν καὶ θηβαϊκὸν πόλεμον αἰοῖδιμα καὶ ἄλλα τοῖς ὕστερον παρέδωκε.

Κατὰ γοῦν τοῦτον τὸν λόγον δύναται τις νὰ εἴπῃ τὸν Ὀμηρον παλαιωτάτην μὲν ἄλλως οὖσαν πηγὴν, πρὸς γε μὴν τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν νεωτάτην. Διότι ὡς ὅταν τις τὸ εἶδος τῆς ὁμηρικῆς γλώσσας σκοπῆσῃ καὶ τὰς παντοίας ἀλλοιωσεις, συνεικάσει καὶ τὴν προηγηθεῖσαν διανοητικὴν ἐργασίαν παντός τοῦ ἔθνους, οὕτω καὶ τὰ Ὀμήρῳ ἐπικῶς ἐπεξεργασμένα μυθολογήματα ὑπεμφαίνουσιν, οἷά ποτε καὶ πρόφην περιήδοντο.

Ἀνάγκη οὖν νὰ υπολάβωμεν ὅτι ἐγένετο μὲν χρόνος τις καὶ οὐκ ὀλίγος πρὶν Ὀμήρου, καθ' ὃν τὰ παντοδαπά καὶ πυκνὰ ἔνοιαν ἔχοντα σύμβολα ἀνεπτύχθησαν τε καὶ εἰς ἐν σύνολον εὐ ἡρμῶσθησαν· προῦπῆρξε δ' ὡσαύτως χρόνος συχνός, ὅποτε πάντῃ μὲν ἄλλως οἱ ἄνθρωποι περὶ τε τῆς τοῦ σύμπαντος φύσεως καὶ τοῦ θεοῦ ἐδόξαζον, πάντῃ δ' ἄλλως τὰ τε διανοήματα αὐτῶν καὶ τὴν περὶ τὸ θεῖον λατρείαν ἐκδηλοῦν ἐβούλοντο ἢ ὡς περ οἱ ἐν τῷ αἰῶνι ζῶντες, δν Ὀμηρος ἡμῖν περιγράφει.

Πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν καὶ ἐπέκεινα πάντες σχεδὸν οἱ περὶ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιολογίαν σπουδάζοντες ἠγοῦντο τοὺς Πελασγοὺς ἔθνος παιδείας πάσης ἄμοιρον, μηδοπωρετιοῦν μουσῶν ἡμέμονον, ὁπότε ἀνὴρ τις μάλα ἀγγίχουσι ὁ I. Αὐζακος ἀκριβῶς τὸ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας εἶδος ἐξετάσας ἀπέδειξε τάναντία.

Ὁ σοφὸς οὖν Οὐέλκερος λέγει εἴτις ἐπιμελῶς ἀναλύσει τὴν τῶν Ἑλλήνων μυθολογίαν, μέρος ἀποτελοῦσαν τῆς γενικῆς μυθολογίας καὶ παραβάλοι αὐτὴν πρὸς πολλὰ ἄλλα ἄλλων ἐθνῶν συγγενῶν θρησκείματα, δυνήθησεται πάντως πάντῃ ἀλλοίαν νὰ ἀποδείξῃ τὴν πρώτην τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους κατὰστασιν, καὶ πᾶν ὅ,τι παρὰ τῶν προγόνων ὡς κλη-

ρονόμημα παρέλαβον [εἰς οὗ γε εἰκότως τις καὶ τὴν ἐν ὕστερῳ χρόνῳ ὑπὸ τῶν ἰδίως Ἑλλήνων περαιτέρω προαχθεῖσαν παιδείαν τε καὶ εὐμουσίαν ἔχει νὰ συμπεράνῃ], ἢ ὅπως πολλοὶ τῶν παλαιῶν ἐποίησαν, ἀντιτάσσοντες τὰς γνησίως ἑλληνίδας Μούσας καὶ Χάριτας πρὸς τὸ ἀγριωπὸν καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν ἀτέραμνον ἦθος τῶν πρόφην τὴν Ἑλλάδα οἰκησάντων φύλων.

Ὅτε γὰρ τὰ πελώρια τεῖχη παλαιωτάτων πόλεων, τῶν τε Ἀτρειδῶν καὶ τοῦ Μινύου τοὺς ἐκπληξῖν προξενούντας τάφους καὶ θησαυροὺς ἐγνώμεν, ἢ ὄψις ἡμῶν αἴφνης ἐξέικετο εἰς τὸ λυκαυγὲς τῶν παλαιῶνων χρόνων, καὶ ἐκ τοῦ εἶδους τούτου τῆς χειροτεχνίας πολλὰ ἠδυνήθημεν καὶ περὶ τοῦ ἄλλου βίου τῶν φύλων ἐκείνων νὰ εἰκάσωμεν, δν τὰ ὕστερογενέστερα ἔθνη σχεδόν τι οὐδ' ὑπώπτευσαν προῦπῆρξαντα.

Εἰ οὖν δυνατὸν ἡμῖν ἦν μετ' ἐρεῦνης κριτικῆς θρησκευτικῆς δοξασίης ἐκ τοῦ αἰῶνος ἐκείνου νὰ πορισθῶμεν καὶ τὴν ἐν αὐταῖς πυκνὴν καὶ γόνιμον ἔνοιαν μετὰ τῆς αὐτῆς ἐναργείας τε καὶ παρορμήσεως ἐν τῇ ἡμετέρᾳ διανοίᾳ νὰ ἐντυπώσωμεν, μεθ' ἧς καὶ τὰ γιγάντια ἐκεῖνα μνημεῖα πρὸ τῶν τεθαμβωμένων ἡμῶν ὀμμάτων παρέστησαν, θὰ ἠδυνάμεθα ἐξάπαντος νὰ ἀνασκευάσωμεν τὴν μέχρι τοῦδε ἐξ ἀγνοίας ἐπικρατήσασαν γνώμην ὅτι ἐξ ἀσῆμου καὶ ἀφανοῦς ἀρχῆς τὸ ἑλληνικὸν ὠρμήθη, καὶ τὴν ἐναντίαν ἐκείνης περὶ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς λαμπρότητος τῶν προγόνων τῶν Ἑλλήνων νὰ ἀντεισαγάγωμεν.

Ἐν τοῖς ἔπεσι οὖν τοῦ Ὀμήρου ἢ περὶ τῶν Θεῶν μυθολογία, προγενεστέρα οὖσα τοῦ τεχνικοῦ εἶδους τῆς ἐποποιίας, φαίνεται ἡμῖν ὡς περ δένδρον ἀνθεσιν ἤδη παγκάλως βεῖθρον. Ἦν δ' αὕτη προῖον τῆς κοινῆς παντός τοῦ ἔθνους εὐφυίας. Ἦ δ' ἀπλουσιτέρα τῶν πάλαι ἀνθρώπων πρὸς τοὺς Θεοὺς πίστις, ἐξ ἧς γε ἡ μυθολογία ἐκβλαστήσασα μεγάλην κατὰ σμικρὸν ἠύξηθη, κείται που ἀνεξιχνίαστος. Ἀλλ' εἰ καὶ πάνυ ὀλίγα περὶ αὐτῆς δυνάμεθα ἐξακριβῶσαι, ἱκανὸν καὶ τούτο εἰς τὸ νὰ χορηγήσωμεν ὕλην λόγῳ πολλοῦ ἀξίαν εἰς τὸν προῦτον χρόνον, περὶ οὗ πάσης ἄλλης ἀμοιροῦμεν ῥητῆς μαρτυρίας, ὥστε νὰ ἔχωμεν καὶ ὡς πρὸς τούτο τοὺς Ἑλληνας πρὸς ἄλλα περίπυστα ἔθνη ὀριστικώτερον νὰ παραβάλλωμεν.

Ἀνάγκη οὖν τὰς τε θεωρίας καὶ προαισθήσεις ἀνασκοποῦντες, εἰς ὧν γε ἡ μυθολογία ἀνεφύη, τὸ ἐν προγενεστέρῳ αἰῶνι παραχθέν, ὡς περ οἱ φυσιοδίφαι καταχωσθέν τι γένος φυτῶν ἢ ζώων, εἰς σῶς νὰ ἀναφέρωμεν, διὰ τε ζοφερῶν σπράγγων ἐμβλέψαντες νὰ διακρίνωμεν καὶ εἰ μὴ τι γε ἄλλο, νὰ ὑποδείξωμεν τοῦλάχιστον ἐν γένει. Αὐτὰ δὲ τὰ Ὀμήρου ἔπη ἀκριβῶς μελετήσαντες, ἀριστα δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν καὶ τὰς πρόφην θεωρίας, εἰς ὧν αἱ ἐπ' αὐτοῦ ἀνθούσαι ἀνεβλάστησαν.

Ἐκ πάσης δὲ τῆς ἱστορίας τῶν ἐθνῶν ὁ τῆς θρησκείας πυρὴν διατελεῖ αἰεὶ λάμπων ὡς τηλαυγῆς

στὴν ὑπεράνω τοῦ ὀμιγλῶδους ὁρίζοντος τῶν ἀλ-
ων ἀνθρωπείων πραγμάτων.

Ἰστε δὲν δυνάμεθα τοῦ λοιποῦ νὰ πεισθῶμεν
τῷ χρυσῷ Ἡροδότῳ Ἡσιόδῳ τε καὶ Ὀμηρῳ λέγον-
τι τοῖς Ἕλλησι θεογονίαν ποιῆσαι.

Ὁ σοφώτατος Οὐέλκερος, εἶπερ τις ἄλλος ἐγ-
κρητέστατος ὢν τῶν θαυμασιῶν προϊόντων τῆς
ἐπιστημονικῆς συγκρίσεως τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν
γλωσσῶν πρὸς ἀλλήλας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς ἀρχαιο-
λογίας, ἀνεξίχνιστος μετὰ φιλοσοφικῆς βαθύτητος
τὴν πρώτην καταβολὴν τῆς ὑστερον Ἑλληνικῆς μυ-
θολογίας, οὐχὶ ἐγγύς που τῶν Ὀμήρου χρόνων ἐνυ-
πολαμβάνουσαν, ὡς τινες τῶν πρότερον ἐδόξαζον,
ἀλλὰ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας πρὸ τῶν Τρωϊκῶν
καὶ ἐκτὸς τῆς ὑστερον Ἑλλάδος κληθείσης ὑπ' ἄλ-
λων μορφῆν προὑπάρξασαν.

Ἡ τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν ἀρχαιολογία καὶ ἡ ἀ-
ναδίφησις τῶν ἐκ τῆς ἀνθρωπομήτορος Ἀσίας προελ-
θουσῶν γλωσσῶν κατὰ γένη, ἐτι δὲ ἡ γνώσις τῆς
νῦν καταστάσεως τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῶν γίγαν-
τιαίων καὶ ἐκπάγων μνημείων πολλῶν ἄλλων χω-
ρῶν, κατ' ἐξοχὴν δὲ τῆς πρεσβυγενοῦς Αἰγύπτου,
κατὰ δυστυχίαν καὶ ὄλωσ ἀνεπίστως μέχρι τοῦ
νῦν ἐντελῶς παρ' ἡμῖν ἠμελήθησαν, εἰ καὶ οἱ Ἕλ-
ληνες ἀνατολικώτατον τῶν ἐν Εὐρώπῃ οἰκηθέντων
ἐθνῶν, τὴν θαυμαστὴν γέφυραν μεταξὺ Ἀσίας καὶ
Εὐρώπης ἔχοντες, καὶ προωρισμένοι νὰ μεταδώσω-
σὶ ποτε σὺν Θεῷ ἀγίῳ τὸ λαμπρὸν τοῦ πολιτι-
σμοῦ φῶς εἰς τοὺς ἐν σκότῳ βίγοντας οἰκήτορας
τῆς Ἀνατολῆς, ὠρελούμενοι πάντων μάλιστα τῶν ἔ-
θνῶν, ὠρελούμενοι καὶ ἐκ τῆς πικρᾶς πείρας, ἣν ἔ-
χομεν τῶν ἐτι καὶ νῦν κατὰ μέγα μέρος, ὡς μὴ ὦ-
φελε, τυραννούντων ἡμᾶς ἀγρίων Ἀσιανῶν, νὰ ἐπι-
δοθῶμεν ὅλοι καὶ μετὰ ζήλου μεγίστου εἰς ταύ-
τας τὰς ἐπιστήμας, αἵτινες τόσον θαυμαστὰ προΐον-
τα κατὰ τὴν ἄλλην Εὐρώπην ὁσημέραι παράγου-
σιν.—Αὗται αἱ θαυμασταὶ ἐπιστήμαι ἄπλετον φῶς
διαχέουσιν εἰς πολλὰς ἄλλας ἐπιστήμας. Εἶναι μὲν
ἀληθὲς ὅτι οἱ ἐνθερμοὶ ζηλωταὶ αὐτῶν φαίνονται
ἐν πολλοῖς ὑπερβολικοί, προθυμούμενοι τὰ πάντα
νὰ ἀναγάγωσιν εἰς αὐτάς. Πολλοὶ τῶν γλωσσοδι-
φῶν ἠθέλησαν τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν καὶ
πολλὰς ἄλλας γλώσσας νὰ ἀναγάγωσιν εἰς τὴν
σανσκριτικὴν, λησμονήσαντες ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑ-
πολαμβάνωμεν αὐτὴν μητέρα πτωῶν τῶν Ἰνδοευρω-
παϊκῶν γλωσσῶν, ἀδελφὴν μόνον οὖσαν.

Οἱ Αἰγυπτιολόγοι ἠθέλησαν πάντα τὰ σπέρμα-
τα καὶ τι πλέον τοῦ παρ' Ἕλλησι πολιτισμοῦ νὰ
ἀνεύρωσιν ἐν τοῖς αἰγυπτιακοῖς μνημείοις· οἱ περὶ
τὰ ἀνατολικά θρησκείματα καὶ φιλοσοφήματα ἀ-
σכולούμενοι ἠθέλησαν νὰ ἀναζητήσωσι τὸν πάντα
πυρῆνα τῆς παρ' Ἕλλησι φιλοσοφίας ἐν τῇ Ἀνατο-
λῇ. Πάντα τὰ τοιαῦτα ἔχουσι καὶ ὑπερβολὰς.
Ἀλλ' ἀσύγγνωστος ὅμως ἐπιμονὴ καὶ ἰσχυρογνο-
μοσύνη λίαν βλαβερὰ εἶναι τῶν μὴ βουλομένων
νὰ ἀναγνωρίσωσι καὶ τὰ διὰ τῶν παγκάλων τού-
των ἐπιστημῶν φανερώτατα καταστάνατ' ἀσύγγνω-

στοι ἰσχυρογνομοσύνη εἶναι τῶν προθυμουμένων
σήμερον νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι ὁ ἑλληνικὸς κόσμος
αὐτὸς ἀρ' ἑαυτοῦ ἀνεπτύχθη, πάντα κεχωρισμένος
τοῦ ἀσιατικοῦ. Ὀλως ἀλλόκοτον καὶ πρᾶγμα ἀκα-
τανόητον θὰ ἦτον, εἰ ὑπελαμβάνομεν τὸ ὑστερον
ἑλληνικὸν ἐπικληθὲν ἔθνος τὰ παράλια τῆς μικρᾶς
Ἀσίας καὶ πρὸ τῶν ἀποικιῶν οἰκῆσαν, ἐκλείσειν ἐ-
κουσίως τὰ ὅμματα αὐτοῦ ἵνα μὴ ἴδῃ τὸν κύκλω
αὐτοῦ καὶ ὑστερον κινούμενον πολιτισμόν.

Οἱ Ἕλληνες ἤδη τῇ δεκάτῃ π. Χ. ἑκατονταετη-
ριδὶ ἐπικρατήσαντες, ἐξήλθον τοὺς Κάραις ἀπὸ τῶν
νήτων τοῦ Αἰγαίου πελάγους· ἐτι δ' ἤρξαντο κατὰ
τὸ κρητέρον νὰ πιεζῶσι καὶ τὰς τῶν Φοινίκων ἀ-
ποικίας. Πῶς οὖν δύναται τις εἰπεῖν μετὰ λόγου
ὅτι τοιαύτη ἐπιμιξίς πρὸς τοὺς ἐν Ἀσίᾳ χωόμενοι
ἦδη, δὲν ἐγίνωσκον καὶ πρότερον τὰ φύλα ἐκεῖνα;
ταῦτα δὲ πρόην ἐπὶ πλείστον τῶν νῦν δὴ ἐξἑλλη-
νισθέντων τόπων καὶ νήτων ἐπιτοχίοντα, πῶς οὐ συν-
ῆλθον τοῖς Ἕλλησι; Κριωνήσαντες οὖν οἱ Ἕλλη-
νες τοῖς ἐξ Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου ἐκάστοτε ἐπὶ τὰ
ἐνθάδε ὀρυμμένους, πρῶτον μὲν ὑπέκρινον, ὑστε-
ρον δὲ καὶ ἐπιτιθέμενοι, εὐφρεῖς δὲ σφόδρᾶ ὄντες
καὶ πρὸς τὰ καινὰ ζῆλω φερόμενοι, πῶς οὐ παρε-
δέξαντο τὰ παρ' ἐκείνοις ἤδη εὐρημένα ἐν ταύ-
ταις καὶ ἐν θρησκευτικοῖς πράγμασι καὶ φιλοσο-
φωτέροις τισὶ θεωρήμασι; Τοῦτ' ἐγὼγε ἀδυνατῶ
νοῆσαι, κἄν θελήσω. Διὸ, λέγω, οὐδὲ τὸ Θάλητος
τοῦ Μιλήσιου φθέγμα ὅτι ὕδωρ ἐστὶ πάντων τῶν
ὄντων ἀρχή, ἀλλότριον ἡγοῦμαι τοῦ παρὰ πᾶσι
τοῖς Σημίταις ἐνικικῶν θρησκευτικοῦ δόγματος
καὶ τῶν παντοίων προσωποποιήσεων καὶ ὑπαινε-
γμῶν τοῦ ὕδατος. Ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους
χωρίον (ἐν τῷ Α' τῶν μετὰ τὰ φυσικά) οὐκ ἄλλο-
τρίαν τῶν τοιούτων ἐνοίειν περιλαμβάνει, ὡς ἀνά-
γον τὸ περὶ τοῦ ὕδατος δόγμα εἰς τὸ λυκαυγὲς
τῶν ἑλληνικῶν παραδόσεων. Οὕτε λόγον τινὰ ἀ-
ποχρῶντα ἔχομεν νὰ δυσπιστώμεν ὅτι Ὁμήρῳ ὁ
Μιλήσιος παρ' Αἰγυπτίους ἢ Χαλδαίους ἐλθὼν καὶ
πολλὰ περὶ ἀστρονομίας μαθὼν, τὴν περιώνυμον
ἐκείνην ἐκλείπειν τοῦ ἡλίου τοσοῦτον ἀκριβῶς προ-
εἶπεν. Οὐδὲ τὸ τοῦ Πινδάρου, τὰ Ὀρφικά μемуημέ-
νου « Ἄριστον μὲν ὕδωρ » ὡς χαριέντισμα λυρι-
κῶν ἡγοῦμαι· ἀλλ' ὡς δόγμα τι πρεσβυγενὲς τῶν
ἀνατολικῶν οὐκ ἄλλότριον.

Ἐτι δὲ ἐν τοῖς Ἰνδικοῖς ὑπάρχουσι μὲν τινὰ ὑπο-
μιμνήσκοντά πως ἀπλῶς τὰ παρὰ τοῖς Ἕλλησι· καὶ
τὰς ἀμυδροτάτας ταύτας ὁμοιότητος, εἰ μὴ τις
ὄλωσ τυχαίως εἶπῃ, ὀφλήσει ἴσως καὶ γελωτα. Οἶον
τὸ τῆς Δραυπαδῆς τῆς θυγατρὸς τοῦ ἡγεμόνος τῶν
Πανταλά (Δουγκέρου ἱστ. τῶν ἀρχ. ἔθνῶν. Τ. Β.
σ. 37.) τὴν ἐν Ὀδυσσεΐᾳ θέσιν τοῦ τόξου ὑπομιμνή-
σκον· ἐτι δὲ ἡ παρόρμησις ἦν πρὸ τῆς συμπλοκῆς
ὁ Βίσσας πρὸς τοὺς στρατιώτας ποιεῖται παραπλη-
σία πως φαίνεται πρὸς τὰ τοῦ Τυρταίου καὶ Καλ-
λίνου τοῦ Ἐρεσιῶ· καὶ ἄλλα.

Ἐάν ὅμως παρακολουθήσωμεν τὴν συναίσθησιν
καὶ φαντασίαν τῶν Ἰνδῶν τιμῶντων ὡς ἐνδιατή-
μα τῶν μακρῶν θεῶν τὴν ἀστρογοίοντα Ἡμῶδον

(Himalaja) (4), οὔτινος αἱ χιονοδόρυφοι κορυφαὶ ἀ-
πὸ τῶν πορρωτάτων πεδιάδων ὅτε μὲν χρυσαντα-
γρεῖς ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ὑπεράνω τοῦ γλαυ-
κοῦ ἀέρος φαίνονται, ὅτε δὲ εἰς τὰ ἀπέραντα βάθη
τῶν νεφελῶν ἀφανίζονται, εὐρίσκωμεν ἤδη ὁμοιότη-
τά τινα καὶ οὐχὶ ὄλωσ τυχαίαν πρὸς τὴν ἑλληνι-
κὴν φαντασίαν, ἣτις ἐποίησε τὰς τοῦ Ὀλύμπου κο-
ρυφάς, ὡς τὰ μέγαρα τῶν ἀθανάτων θεῶν.

Ὡσαύτως ἐάν τὴν περὶ μεταμψυχώσεως θεωρίαν
τῶν Βραχμάνων καὶ τὴν περὶ καθάρσεως καὶ τί-
σεως τῶν ἐνθάδε τῇ ψυχῇ ἡμαρτημένων πρὸς τὰς
τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν Πυθαγορείων θεωρίας πα-
ραβάλωμεν, ἐξάπικτος εὐρήσωμεν αὐτὰς πάνυ ὁ-
μοίας ἀλλήλαις οὖτας. Καὶ λόγον ἔχομεν νὰ εἰπω-
μεν ὅτι εἰ μὴ ἄλλως ὁ Πλάτων παρὰ τῶν Ἰνδῶν
ἐμμέσως πᾶς αὐτὰς παρέλαθεν, ἀλλὰ πάντως ἡ
τοιαύτη ὁμοιότης τῶν θεωριῶν πρὸς ἀλλήλας οὐδα-
μῶς τυχαία εἶναι, ἀλλ' ἴσως διὰ τὸ συγγενὲς τῆς
φυλῆς τῆς Ἀρείας ἢ κάλλιον εἰπεῖν τῆς Ἰνδοευρω-
παϊκῆς φυλῆς κτὲ. κτὲ.

Ἄλλ' ἴσως ταῦτα συναρμολογῶν φανῶ τισι πέ-
ραν τοῦ δέοντος μὴκύνων τὸν λόγον, ἐγὼ γε ὅμως
νομίζω ὅτι δὲν ἐβρέθησαν ταῦτα ἐξω τοῦ προκει-
μένου προσκαταβαίνων δὲ τῷ λόγῳ εἰς τὰ περὶ
Ὀμήρου, λέγω ὅτι πολλοὶ, καίτοι ἄλλως πολυμα-
θεῖς ἄνδρες, πολλὰ τῶν ἐν τοῖς Ὀμήρου ἐπισιν ἀδο-
μένων ἢ ὡς ψιλὸν προῖον τῆς Ὀμήρου φαντασίας
ὑπέλαβον ἢ πάντῃ ἀνεξέταστα παρελίπον. Ἀλλ' ἡ
ἀνθρωπικὴ φαντασία, καίτοι ἐλευθέρᾳ οὖσα, δη-
μιουργεῖ ὅμως πάντοτε ἐντὸς νόμων τινῶν ἀπα-
ρειχλιῶν. Καὶ σμικρὸν τις τὴν διάνοιαν περὶ τοῦ-
του ἐπιστήσας, συμψήσαι πάντως ὅτι ὑπάρχουσι
πράγματά τινα, ἀπερ' ἡ φαντασία τοῦ ποιητοῦ ἀ-
δύνατον ἐξ ἀρχῆς νὰ δημιουργήσῃ εἰ μὴ πραγμα-
τικῶς ὑπῆρχον. Καὶ ἵνα διὰ τὴν ὀλιγότητα τοῦ τε
χρόνου καὶ τόπου ἐλάχιστον παράδειγμα φέρω· ὁ-
τὰν π. χ. ὁ Ὀμηρὸς περιγράφῃ ἡμῖν ἐν Ὀδυσσεΐᾳ
τὰ μεγαλοπρεπεῖ μέγαρα τοῦ Μενελάου καὶ τῆς
Ἑλένης ἀργύρου χρυσῷ ἠλέκτρον καὶ ἐλέφαντι εὐ ἡ-
σκημένα, δὴλον ὅτι ὁ Ὀμηρὸς ἐγίνωσκε τὴν εἰς
κἀλλοις ἰκανὸν ἐξερρασίαν τῶν τιμαλρῶν τούτων
ὕλων. Ἀλλ' ὁ ἐλέφας δὲν ἦτο βέβαια προῖον οὔτε
τῆς κυρίως Ἑλλάδος οὔτε τῆς μικρᾶς Ἀσίας· ὥστε
ἐξίχνιαζόμεν, ἐντεῦθεν ὀρυμμένους, τὴν ἐπιμιξίαν
τῶν παρὰ τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας οἰκούντων
πρὸς τὰ ἀνατολικώτατα ἔθνη. Τοιαῦτα εὐρίσκει
παρ' Ὀμήρῳ πλείστα.

Νῦν δὲ ἀποτεινὸν πρὸς σέ, ὦ ἀνώνυμε, τὸν περὶ
τῆς Ὀμήρου γλώσσης λόγον, συγκεραλιῶ τὰ ἐξῆς·
ὥσπερ οὔτε ἡ ἐν τοῖς ἐπισιν τοῦ Ὀμήρου μυθολο-

γία ἦν ἐπὶ Ὀμήρου νέον πρᾶγμα, οὔτε τὸ ὑστερον
ἑλληνικὸν ἐπικληθὲν ἔθνος ἐν σπαργάνοις ἦν· οὔτω
καὶ ἡ γλῶσσα ἡ ἑλληνικὴ ἐπὶ Ὀμήρου οὔτε νέα ἦν,
οὔτε πρὸ ὀλίγων ἑκατονταετηριῶν ἀρχαμένη, ὥστε
νὰ ὑπολαμβάνῃ τις αὐτὴν ἐν τῷ γίγνεσθαι ἐπὶ Ὀ-
μήρου, ὥσπερ οὐ χρησιμοδοτεῖς.

Ἐάν τις τὴν ἐρατεινὴν τοῦ Ὀμήρου μουσαν ὡς
μυρίπνου αὔραν εἶπῃ λιγέως πάνυ πνεύσαν κατὰ
τὴν ῥοδοδάκτυλον Ἠῶ τοῦ ὑστερον ἐπικληθέντος
ἑλληνισμοῦ, ὀρθότατα λέγει. Ἐάν ὅμως εἶπῃ ὅτι ὁ
Ὀμηρὸς ἦν διὰ τοῦτο καὶ ἐγγύτατα τῆς ἀρχῆς, ἐξ
ἣς ὠρμήθη καὶ θρησκεία καὶ γλῶσσα καὶ ἦθη καὶ
ἔθιμα αὐτῆς τῆς φυλῆς ἣτις ὑστερον τὸν ἑλλη-
νισμὸν ἀπετέλεσε, μεγάλως ἀμαρτάνει.

Ἡ ἀλλόκοτος καὶ ἀτοπος γνώμη ὅτι ὀλίγον πρὶν
Ὀμήρου τὸ ἀνθρώπειον γένος, ὅλον ἐν σπαργάνοις κεί-
μενον, μόλις ἤρξατο νὰ διακρίνῃ τὴν ὑστερον ἑλλη-
νικὴν κληθείσαν γλῶσσαν εἶναι ἀπὸ πρῶτον ψεύδους,
ὅπερ ἐπεκράτησε κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα· ἐκ
τούτου τοῦ πρώτου ψεύδους ἐπήγασαν πᾶσαι αἱ
γελοιοδέσταται θεωρίαι τῶν Ὀλλανδῶν φιλολόγων
καὶ τινῶν ἄλλων ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι· καὶ ὥσπερ
ὁ σοφὸς Γεώργιος Κούρτιος ἐν τῷ ἐτυμολογικῷ
αὐτοῦ (Τ. Α. σ. 42—43) λέγει, οἱ σοφοὶ ἐκεῖνοι
ὑπέλαβον ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἐκ τῶν σπαργάνων τῆς
κοιτίδος μόλις ὑπεκδύσα, ἐφηβὸς ἀνεθόρεν καὶ εὐθὺς
φρόνησιν καὶ νοῦν ἀκμαῖον λαβούσα, εὐρεν ἐκ τοῦ
παραχρῆμα καὶ τέγνας καὶ ἐπιστήμας, ὥσπερ ὁ
ἀρτιγέννητος Ἑρμῆς ἐν τῷ Ὀμηρικῷ ὕμνῳ (Σ. 15.).

Ἡ φησι γεγονὸς μέτρη ἤματι ἐγρηθίριον,
ἐσπερίος βοῦς κλέψεν ἐκηβόλου Ἀπόλλωνος,

τοιαύτη τινι θεωρία καὶ σὺ, κύριε ἀνώνυμε, ὡς
φαίνεται λεληθότως ἀκολουθῶν, ὠρῆς σήμερον ἐν
Ἕλλησιν ἐν σταθερᾷ μεσημερίᾳ λαμπρᾶς ἡμέρας
κηρύσσων ὅτι ἐπὶ Ὀμήρου ἐτι ἀπέμειναν ὡς λειψά-
να ἐκ τῆς πρωτογενοῦς καὶ ἀνάρθου γλώσσης ἀρ-
χαῖαι τινὲς ῥίζαι ἀκατέρραστοι ὄλωσ καὶ ἀκλιτοί,
τὸ κρὶ καὶ λίς καὶ ὁ πάντων γελοιώτατον καὶ τό-
δῶ, ἐξ ὧν ἐπειτα κατὰ προσθήκην καταλήξεων ἐ-
γένοντο τὰ κριθὴ καὶ λιστὸς καὶ δῶμα κ.τ.λ. Εἰ-
πὼν δ' ὅτι ἠκολούθησας θεωρίᾳ τινὶ ἴσως ἀδίκως
ἐπεδάρνα σε· διότι ὡς τὰ πλείστα τῆς ὀλιγοστί-
χου σου διατριβῆς ἐμφαίνουσι, σὺ εἶ πάσης θεω-
ρίαις ἀνακεκουφισμένος.

Ἐάν σοὶ εἶπω ὅτι ὄλωσ ἀτοπον εἶναι νὰ ὑπο-
λάβῃ τις ὅτι τοιαῦτα λεξείδια ἀνάρθρωτα καὶ ἀ-
κατέρραστα διὰ τοσοῦτων ἑκατονταετηριῶν μέ-
χρις Ὀμήρου ἐκ τῆς παλαιτάτης γλώσσης ἐν χρή-
σει διεσώθησαν, ἴσως σοὶ φανῇ ὄνειρον. Ἐάν σοὶ εἶ-
πω ὅτι τὸ ἀδιάπλαστον τῶν τοιούτων λέξεων ὄλωσ
ἀντιβαίνει πρὸς τὴν θαυμασίως ἐπεξεργασμένην
τοῦ Ὀμήρου γλῶσσαν, καὶ τὸ τοιοῦτον ἐνδέχεται
πάλιν νὰ μὴ παραδεχθῆς· ὡς ὑπολαμβάνω τὴν Ὀ-
μήρου γλῶσσαν μόλις ἤδη δημιουργουμένην, αὐ-
τὸν δὲ τὸν Ὀμηρὸν ἐγγυτάτω τῶν ὀνοματοθετῶν
ἢ καὶ αὐτὸν ὀνοματοθέτην ὄντα καὶ παραλαμβά-
νοντα ἐκ τῆς ἀκατέρραστου ὕλης ψήγματα τινα ἄ-
μορφα ἵνα συγκολλήσῃ τοὺς στίχους αὐτοῦ. Ἡ σὺ

(4) Ἡμῶδος καὶ ἱμαξοί=Himalaja δηλοῖ ἐνδιατήμα τῆς χιόν-
ος ἡ χιόνος μέγαρα. Τῶν δὲ ἑλληνικῶν ὀνομάτων τὸ μὲν Ἡ-
μῶδος (οὐχὶ Ἡμῶδος) ἴδε Διονύσιον περιηγ. 748) ἐγένετο ἐκ τοῦ
Haimavata (τὸ ἀνα=), ὃ ἐστὶν ἐπίθετον τοῦ Himalaja· τὸ δὲ
ἱμαξοί ἐκ τοῦ Himavat κατ' ἀποκοπὴν τοῦ υ. Καὶ Himavat ἀ-
παντᾷται συνεχέστερον παρὰ τοῖς περὶ ἡμᾶς· ἴδε Λάσσηνος
Ἰνδικῆς ἀρχαιολογίας Τ. Α. σ. 17.

ὅ τὰ πάντα τολμῶν ἔχεις ἴσως εἶπεν ἡμῖν καὶ ὅπως ἐκεῖνοι οἱ φυσικοὶ ἦχοι προσελθόντες τοῦ στόματος τῶν πρώτων ὀνοματοθετῶν, διεσώθησαν μέχρι Ὀμήρου; Ἄλλ' ἴσως σὺν θεῷ ἀγίῳ ἔχεις νὰ ὑποδείξεις καὶ ἄλλας ἀπλομόρφους ἢ λέξεις διασωθείσας καὶ μέχρις ἡμῶν. Διότι δὴ καὶ ἡμεῖς λέγομεν τῶν ἀντὶ τοῦ τρώγουσιν καὶ κλαῖν ἀντὶ τοῦ κλαίουσι καὶ λέν ἀντὶ τοῦ λέγουσιν. Ὄθεν οὐδεμία ἀμφιβολία κατὰ γε τὴν σὴν λογικὴν ὅτι ἡ ἀρχικὴ ρίζα τοῦ λέν εἶναι τὸ λέ. Ἐγὼ νὴ τὴν ἀληθειαν προσδοκῶ πολλά πράγματα παρὰ σοῦ. Ἄτὰρ ἐπὶ τοῦ παρόντος συγχώρει πρώτον τὸ σμικρὸν τοῦτο ἐρωτημάτιον· Πόθεν ἐξεμετάλευσας τὰ χρυσᾶ ἐκεῖνα ἐτυμολογήματα ἵνα φωτισθῶμεν καὶ ἡμεῖς; Σὺ, ὦ φωτοδόλε φιλόλογε, ἀποκαλῶν ἡμᾶς ἀγραμματῶν καὶ ἀλόγους ῥητῶς ὡς ἀσπαζομένους τὴν ἐναντίαν γνώμην, ἴσως οὔτε κατεδέχθης νὰ ἐνθυμηθῆς καὶ τίνες ἄλλοι μεθ' ἡμῶν τοιούτους ἀποκαλεῖς, ὧν τὰ ὀνόματα νῦν τὸ πρῶτον ἀκούσας καὶ ἔχνος αἰδοῦς ἐὰν ἔχῃς καὶ ψεκάδα συναισθησεῖς ἠθικῆς αἰσχυνθῆσαι ἐξ ἁπάντος, τοιαῦτα νεανισυάμενος. Εἶπομεν οὖν ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν ἀρτι ῥηθειῶν λέξεων· ἀλλ' ὡς ἐν παρόδῳ εἰρήσθω ὅτι καὶ τὰ παιδία μειδιῶσιν ἀκούσαντα ὅτι θαυμαστός τις φιλόλογος ἐξέλαβε τὸ ΔΩ ὡς ρίζαν προτύπου, ἐξ ἧς εἶτα ἐσχηματίσθη τὸ δῶμα! Ἀλλὰ νὰ μὴ ἀκούσῃς ποτὲ ὅτι τὸ δῶμα εἶναι ῥηματικὸν παράγωγον ἐκ τοῦ δεδόμεναι, οὕτως ἀρχικὴ ρίζα εἶναι τὸ ΔΕΜ, δέμω;

Ἄλλ' ὅπως μὴ ἀποκναίσωμεν τὸν εἰδήμενον ἀναγνώστην, παρατιθέντες ἐνταῦθα αὐτολεξίαι τὰς μαρτυρίας, λέγομεν συντομίᾳ χάριν ὅτι ὁ Ἀπολλώνιος εἶς, ὁ Πσύχιος δύο, ὁ Σουῖδας τρεῖς (ἄριθμοι, φίλε ἀνώνυμε), ὁ Εὐστάθιος τέσσαρες, ὁ Ἡρόδοτος Στέφανος (κατὰ τὰς ἐκδόσεις τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων) πέντε, ὁ Δάμμιος ἕξι, ὁ Πασσόβιος ἑπτὰ καὶ λοιποὶ, πάντες ὁμοφώνως λέγουσιν ὅτι τὸ κρῖ, καὶ λῖς, καὶ δῶ κατ' ἀποκοπὴν ἐγένοντο, ἀπαράλλακτα ὅπως εἶπεν ὁ Χαντσερῆς, ὅν ἡ λογιότης σου ὑπεροπτικῶς μάλα ἠλεγξας ὡς ἀγνωῦντα καὶ γραμματικὴν καὶ λογικὴν. Καὶ κατὰ χάριν λεγομένον σοὶ καὶ τὰδε· ὅτι τοῦ λῖς τὸ μὲν ε εἶναι ληκτικὸν ἢ δὲ ἀρχικὴ ρίζα εἶναι τὸ λῖτ (γλιτ)· ἐκ τοῦ λῖτ ἐγένετο τὸ λῖτ-ός = λῖτος· τὸ δὲ λῖσός, ὡ ἀνώνυμε, δὲν ἐγένετο ἐκ τοῦ λῖς κατὰ προσθήκην τῆς καταλήξεως σος, ση, σον· διότι τοῦτο μόνον κατὰ τὴν σὴν λογικὴν καὶ γραμματικὴν δύναται νὰ συμβῇ· ἀλλὰ πιθανώτατα ἐγένετο ἐκ τοῦ λῖτ-ῖος λῖσός, ὡς λῖσπος ἀντὶ τοῦ λῖτ-ῖος· ἐκ τῆς αὐτῆς ρίζης καὶ λῖσπος = λῖος καὶ λῖστρον· λατινιστὶ glit-tus καὶ glis (οὗ ρίζα glit) = Humus tenax' λατινιστὶ glittu-s = γλίσχος. Ἰδε ἐτυμολογικὸν Κουρτίου ἐν οἰκειῷ τόπῳ.

Ἐὰν σοὶ εἴπω ὅτι καὶ ὁ Στράβων (II, σ. 364) κατ' ἀποκοπὴν λέγει τὰς λέξεις ἐκεῖνας ὅτι ἐγένοντο, ἴσως ἐνοχλήσει σε τὸ τετριμμένον τοῦτο ὄνομα.

Ἐὰν ὁμοῦ ἐρωτήσω σε ἠκουσᾶς ποτε τὸ ὄνομα

Ἀριστοτέλης; φαίνεται μοι ὡς εἰ ἠκούον σε λέγοντα· — Εὐφήμεν, ὦ ἄνθρωπε, ἐρωτᾶς εἰ ἠκουσα τὸ ὄνομα Ἀριστοτέλους τοῦ φιλοσόφου; — Συγχώρει, φίλε, ἐρωτῶ καὶ πάλιν ἠκουσας ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐγράψε καὶ περὶ ποιητικῆς; ὡς εἰ ἠκούον σε δὲ αὐθις λέγοντα· — Οὐ μόνον ἐξεπίσταμαι ὅτι περὶ ποιητικῆς ἐγράψεν, ἀλλὰ καὶ ὅσα ὑπὸ πάντων τῶν σοφῶν κατὰ πάντας τοὺς αἰῶνας μέχρι τοῦ παρόντος ἔτους καὶ τῆς παρούσης ἡμέρας περὶ τῆς ποιητικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους συνεγράφησαν. — Ἀλλὰ, φίλε, δὲν ἐρωτῶ τοῦτο· παῦσον πρὸς Θεοῦ τὴν ἀπέραντον ὀνοματολογίαν· διότι οἱ βιβλιοπῶλαι γινώσκουσιν αὐτὴν κάλλιον· μὴ μοι λέγε τὰ περὶ τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα· εἶδες ποτὲ σὺ αὐτὸς ἰδίως ὀφθαλμοῖς τὴν ποιητικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους; Τάδε λέγει Ἀριστοτέλης ὁ πατὴρ τῆς Λογικῆς, ὡ ἦδιστε ἀνώνυμε, ἐν κ' κεφ. τῆς ποιητικῆς [τῆς Βερολ. ἐκδ. σ. 1458 α. εὐθὺς ἐν ἀρχῇ]. — Ἐπεκτεταμένον δ' ἐστὶν ἢ ἀφρημένον τὸ μὲν, ἐὰν φωνήεντι μακροτέρῳ κεχρημένον ἢ τοῦ οἰκείου ἢ συλλαβῇ ἐμβόλημένον, τὸ δ' ἐὰν ἀφρημένον τι ἢ αὐτοῦ, ἐπεκτεταμένον μὲν οἶον τὸ πόλεως πόλιος καὶ τὸ Πηλείδου Πηληϊάδεω, ἀφρημένον δὲ οἶον τὸ Κρῆ καὶ τὸ Δῶ καὶ α μία γίνεται ἀμφοτέρων ὄψ. » — ἠκουσας οὖν· τί λέγει καὶ αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης; Ἡ ἔχεις ἄρα τολμῶν νὰ διίσχυρισθῆς ἐπὶ πλέον τὸ γνωμάτευμά σου; ἀλλ' ἴσως καὶ σὺ αὐτὸς λυπεῖσαι εἰπὼν ἐκεῖνα. Χρυσᾶ ἄρα τὰ τοῦ Ἰπποκράτους λόγια περὶ ἰατρικῆς τέχνης καὶ ἐνταῦθα καλῶς ἀρμόζοντα. » Ἡ δὲ ἀπειρή κακὸς θησαυρὸς καὶ κακὸν κειμήλιον τοῖσιν ἔχουσιν αὐτέην καὶ ὄναρ καὶ ὑπαρ, εὐθυμίας τε καὶ εὐφροσύνης ἄμοιρος, δειλίας τε καὶ θρασύτητος τιθήνη· δειλίη μὲν γὰρ ἀδυναμίην σημαίνει, θρασύτης δὲ ἀτεχνίην, » καὶ καθόλου εἶπεν ἀμαθίην.

Παραδόξωμεν δὲ καὶ ἄλλο σοφὸν γνωμάτευμα τῆς ὀλιγοστῆς σου διατριβῆς· ἐπειδὴ σοὶ λέγω εἰλικρινῶς ὅτι οὐδέποτε ἔτυχέ μοι μέχρι τοῦ νῦν νὰ ἀναγνώσω διατριβὴν, ἣτις νὰ ἐλέγχῃ ἐν ἐκάστῳ στίχῳ οὕτω πιστῶς καὶ ζωηρῶς τὴν τε πολυμάθειαν καὶ τὸ ἦθος καὶ τὴν ψυχικὴν διάθεσιν τοῦ γράψαντος ὡς ἡ σὴ. Ἀναλαμβάνων ὑφὸς καθηγητοῦ, διδάσκεις τὸν ἀδελφόν μου ὅτι οἱ ἀρχαῖοι α οὐδέποτε ἔλεγον θ' ὄπλον κατ' ἐκθλιψιν ἀλλὰ μόνον κατὰ κράσιν θ' οὐπλον. » Ἰατταται τῆς γραμματικῆς αὐστηρότητος! Ἄλλ' ὁμοῦ ἢ καθομιλουμένη γλῶσσα λέγει τὸ ὄνομα· καὶ ὁ μακαρίτης Κοραῆς, οὕτως τὸν μακαρονισμόν σὺ ἐπάφλασας τῇ γλώσσῃ, λέγει τὸ ὄνομα πολλάκις μὲν, ἀλλὰ νομίζω ὅτι δὲν ἀπατᾶ με ἡ μνήμη ἂν παραπέμψω σε εἰς τὰ προλεγόμενα ἢ τοῦ τρίτου ἢ τοῦ τετάρτου τόμου τῶν παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου. Λοιπὸν καὶ ὁ ἀδελφός μου, συνειδησμένον εἰς ταύτην τὴν ἐκθλιψιν εἶπε θ' ὄπλον. Ἀλλὰ σὺ ὁμοῦ ὁ διδάσκαλος τῆς γραμματικῆς ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ὅπου ἐπανορθῶς τὸν Χαντσερῆν καὶ παραπέμψεις εἰς τὰ σχολεία, λέγεις ἐκθλιψιν καὶ κράσιν, ἄπερ οὐδ' εἶγες ποτὲ καιρῶν, ὡς φαίνεται, νὰ ἐννοήσῃς. Διότι

ἄμα λέγων ὅτι οἱ ἀρχαῖοι μόνον κατὰ κράσιν ἔλεγον θ' ὄπλον, εὐθὺς ἐπάγεις καὶ ἄλλα ὁμοῖα παραδείγματα οἷον τούναντιον, θούμάτιον. Δὲν μὰς λέγεις, σοφὴ γραμματικὴ, ποῦ εὑρες τὸ θούμάτιον; Ποῦ εὑρέθη τὸ ὑ εἰς τὸ θούμάτιον; ἐσκέφθης ἄρα ποτε τί ἐστὶ κράσις; δὲν σοὶ φαίνονται τὰ τοιαῦτα σανσκριτικά καὶ ἱερογλυφικά; Ἄλλ' (οἶσθα γὰρ), ὦ σοφὴ γραμματικὴ, ὅτι εἰς τινὰ ἀμαρτήματα δύναται πολλάκις καὶ ὁ εἰδήμων νὰ περιπέσῃ· ἐπειδὴ τὸ ἀμαρτάνειν ἀνθρώπειον· ἀλλὰ δὲ τίνα συμβαίνει καὶ ἐκ τῆς τυπογραφίας. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ ἀμαρτήμα, τὸ κατὰρτον θούμάτιον εἶναι χαρακτηριστικώτατον· ἐπειδὴ καὶ παιδία τοῦ σχολείου, ἀλλ' αὐτόχρομα τὰ πενταετὴ τέκνια ψελλίζουσι τὸ ἐν πάσαις ταῖς γραμματικαῖς σεσημειωμένον θούμάτιον· ἀλλ' ἐνταῦθα θέλω νὰ ἀπολογηθῶ καὶ ὑπὲρ τοῦ τυπογραφείου τοῦ κυρίου Ἀντωνιάδου· οὔτε τυπογραφικὸν ἀμαρτήμα δύναται ποτε νὰ ἦναι· διότι σὺ τὸ συνάπτεις μετ' ἄλλων παραδειγμάτων, παραπέμπων τὸν Χαντσερῆν εἰς τὰ σχολεία. Ἐντροπή, ἐντροπή, ὦ ἀνώνυμε, εἶναι καλλίστη ἀρετή. — Ἄλλὰ τὸ τοιοῦτον ἀμαρτήμα εἶναι τοιαύτης φύσεως ὥστε χορηγεῖ ἡμῖν ἀφορμὴν λογικὴν νὰ ἀπολογηθῶμεν καὶ πάλιν ὑπὲρ τοῦ τυπογραφείου τοῦ κυρίου Ἀντωνιάδου. Διότι πλέον δὲν πιστεύομεν νὰ ἦναι τυπογραφικὸν παρόραμα οὔτε τὸ ἐγκλησις, οὔτε τὸ ἀνακοσφίσις, οὔτε τὸ ὁ κύριος Χαντσερῆς αὐτὸς σαυτῷ » κλ. Καὶ εἰ ἤθελον νὰ ἐπικρίνω σε κατὰ τὰ γνωματεύματά σου, ἠδυνάμην νὰ σε ἐλέγχω ἐν τοῖς πλείστοις τῆς σοφῆς σου διατριβῆς ἀνωμαλιώτατον· λέγεις οὐχ ἦττον καὶ εὐθὺς μετὰ δύο στίχους λέγεις προτάσσεται, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα καταντᾶ ἀνόρητον. Λέγω δὲ σοὶ ἐν παρόδῳ ὅτι καὶ τὸ α ἐπέπεσον εἰς τὴν Χάρυδιν » εἶναι τῶν ἅπαρ εἰρημένων· μὴ ἄλλου ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα, σοφὴ ἀνερ!

Ἔτι δὲ τὸ ἰδανικὸν τῆς κομψότητος κατὰ τὴν φύσιν σου ἐν τῇ βαβυλωνίᾳ εὐρίσκων, διαβαβυλωνίζεις καὶ τὰδε· α κατὰ πόσον ἐπέτυχεν ὁ κύριος Χαντσερῆς εἰς τὴν δημιουργίαν νέων λέξεων ἀρκεῖ πρὸς τὸ παρὸν νὰ ἀναφέρωμεν τὰ κρουσιφλογοὶ καὶ τὰ ἐλασίβροντα καὶ τὰ βροντησικέραυκα, τὰ ὅποια ὄντως εἶναι ἀξία διὰ τὸ στόμα τοῦ λογιωτάτου τῆς βαβυλωνίας. » Ἄλλη σοφία πάλιν ἐνταῦθα. Ἄρον τὸ ἐλασίβροντα καὶ βροντησικέραυκος δὲν εἶναι λέξεις τοῦ Χαντσερῆ, λογιώτατε! Καὶ ἐντεῦθεν δήλον πάλιν ὁποῖαν γνώσιν ἔχεις τῶν ποιητῶν καὶ τῆς μυθολογίας καὶ τῆς γλώσσης. Τὸ βροντησικέραυκος οὔτε ἡμεῖς ἐγκρίνομεν νὰ εἰσαχθῆ ὡς πολυφωνώτερον τοῦ προσήκοντος, ἀλλ' οὔτε α τὸ στόμιον τοῦ κανονίου » μᾶλλον ἀσπαζόμεθα· μάλιστα δὲ μᾶλλον ἀνεχόμεθα ὅταν ἐπὶ τὸ κομικώτερον ἢ ἀπειλητικώτερον εἶπη τις α τὰ χάσματα τῶν βροντησικέραυκων χαίνοσιν πρὸς τὴν πόλιν » ἢ α τὰ στόματα τῶν κανονίων βλέπουσι πρὸς τὴν πόλιν. » Διότι ὁ ὑποκορισμὸς οὗτος [σημειῖον ἐνίσταται ταπεινὰ φρονούντων] ἀρμόζει μᾶλλον κατὰ παρθένου τρυφερῆς λεγόμενος. — Ἄλλ' ἐλησμένη-

σας ὁμοῦ τὸ κυριώτερον ἐν τούτοις, ἦγον ὅτι τὸ πόνημα τοῦ Χαντσερῆ εἶναι εἶδος λεξικοῦ, ὥστε οὐδόλως ἀμαρτήμα λογίζομαι εἰ ἐκ περισσοῦ προσέθηκε καὶ ἄλλο συνώνυμον· μήπως οἱ λεξικογράφοι τῶν συνωνύμων ἀπαιτοῦσιν ἡμᾶς νὰ μεταχειρίζομεθ' ἀκκίως πᾶν συνώνυμον; ἐρωτῶ σε ὁμοῦ τοῦτο· τί κακὸν προῆξένθησεν ὁ Χαντσερῆς προσθεῖς ἐκ περισσοῦ τὴν λέξιν; Βοη· τὸ κρουσιφλογον εἶναι λέξις τοῦ Χαντσερῆ, ἀλλὰ δὲν μὰς λέγεις τί σημαίνει ἢ τοσούτη ὑπεροψία, μεθ' ἧς τινάσεις εἰς τὸ μέσον τὴν λέξιν ὡς ὁμολογουμένως παναθλίαν; Τί κακὸν ἔχει τὸ κρουσιφλογον καὶ ποῦ κεῖται τὸ ἀμαρτήμα; Τὸ κρουσιφλογον μάθε ὅτι εἶναι ἐπίθετον σύνθετον ἐκ ῥήματος καὶ ὀνόματος τριτοκλίτου, ὡς τὸ τρεψίχρωσις, φέρασις, ῥίψασπις καὶ μυρία ἄλλα. Τὰ δὲ σύνθετα ἐπίθετα ἐκ ῥήματος καὶ τριτοκλίτου οὐσιαστικοῦ σχηματίζονται μὲν ὡς τριτοκλίτα ὅπως τὰ ἀνω δηλοῦσιν· ἀλλὰ σχηματίζονται καὶ εἰς ἰος, ὡς φέρ' εἶπεν λειποτάξις κτλ. ἔτι δὲ σχηματίζονται καὶ εἰς ος. Ἔστω εἰ μὲν τὰ λειπόναισι καὶ λειπόναισι, φερώνυμος, ἔλανδρος (ἐλεῖν, ἀνῆρ), φεύγυδρος, φερειπέφυγος εἶναι ὀρθά, εἶναι ὀρθὸν ἐπίσης καὶ τὸ κρουσιφλογος.

Εἰ μὴ ἀπιδίωσκον καὶ ἐγὼ καὶ ὁ ἐπιεικὴς ἀναγνώστης, ἠδυνάμην νὰ ἀναπτύξω τὴν λίαν περίεργον διάθεσιν τῆς ψυχῆς σου καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα τῆς καλῆς σου τέχνης· ἀλλ' ἐπικαλοῦμαι καὶ πάλιν τὸν διαγνωστικὸν ἰατρὸν ἵνα ζωγραφῆσθῃ ἡμῖν τὸ νόσημα τοῦτο. Τάδε λέγει Ἰπποκράτης· α εἰσίντινες αἱ τέχνην πεποιήνται τὸ τὰς τέχνας αἰσχροποιεῖν· ὡς μὲν οἶονται, οὐ τοῦτο διαπραχσόμενοι, ὃ ἐγὼ λέγω, ἀλλ' ἱστορίας οἰκείης ἐπιδειξίν ποιούμενοι. Ἐμοὶ δὲ τὸ μὲν τι τῶν μὴ εὐρημένων ἐξευρίσκειν, ὅτι καὶ εὐρεθῆν κρέσσον ἢ ἀνεξευρήτων, ξυνέσιος δοκεῖ ἐπιθύμημά τε καὶ ἔργον εἶναι· καὶ τὸ τὰ ἡμίεργα εἰς τέλος ἐξεργάζεσθαι ὠσαύτως. Τὸ δὲ λόγων οὐ καλῶν τέχνη τὰ τοῖς ἄλλοις εὐρημένα αἰσχύνειν προθυμέσθαι, ἐπανορθοῦντα μὲν μηδὲν διαβάλλοντα δὲ τὰ τῶν εἰδότην πρὸς τοὺς μὴ εἰδότας ἐξευρήματα, οὐκέτι δοκεῖ ξυνέσιος ἐπιθύμημά τε καὶ ἔργον εἶναι, ἀλλὰ καταγγελή μάλλον φύσιος ἢ ἀτεχνίη· μόνουσι γὰρ τοῖσιν ἀτέχνοισιν ἢ ἐργασίη αὕτη ἀρμόζει, φιλοτιμουμένων μὲν, οὐδαμᾶ δὲ δυναμένων κακῆς ὑπουργεῖν εἰς τὰ τὰ τοῦ πέλας ἔργα ἢ ὀρθά ἕοντα διαβάλλειν ἢ οὐκ ὀρθά μωμέσθαι· τοὺς μὲν οὖν εἰς τὰς ἄλλας τέχνας τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐμπίπτοντας, οἳ μὲν τε καὶ ἐν οἷς μὲν οἱ δυνάμενοι κωλυόντων. »

Ἀλλὰ σὺ, ὦ δαιμόνιος ἀνερ, παραπλήσιος εἶ τὴν φύσιν τῷ Πρωτέϊ ἐκεῖνο· ἄλλο εἶδος ἐξελάσσω· μέχρι τοῦδε εἰδομένον σε εἶδος φιλόλογον λαθόντα, νῦν δὲ βλέπομένον σε καὶ εἶδος στρατιωτικοῦ ἐνδουόμενον. Ἀρχόμενοι δὲ τῆς σοφῆς σου πραγματείας ἐφθέγγω (καὶ μετ' εἰσαγωγικῶν σημειῶν) τὸ α σύμμικτον εἶδος κίποφύλιον τέρας », τέρας εἶναι ὡς φαίνεται ἢ σὴ διόρθωσις, ἀλλ' εἶναι πολὺ δυνατόν, ἱκανὸν δὲ ὅπως ὁ Εὐριπίδης εἶπε α σύμμικτον εἶδος κίποφύλιον βρέφος γεγονέναι

καὶ ταύρου μεμΐχθαι καὶ βροτοῦ διπλῆ φύσει. Ὁ Μινώταυρος περὶ οὗ ἐνταῦθα πρόκειται ὡς καὶ τὸ τραγέλαφος καὶ τὰ παραπλήσια ὑπῆρχον μόνον κατὰ φαντασίαν, ἔργω ὅμως οὔτε ταύρος ἦν ὁ Μινώταυρος αὐτὸς οὔτε βροτός, ὡσαύτως τὸ τραγέλαφος καὶ τὰ ὅμοια. Ὅτι μὲν καὶ σὺ κατὰ ποιητικὴν φαντασίαν οἰολόγος εἶσαι νομίζω ὅτι ἤδη καταδείχθη· ὅτι δὲ καὶ στρατιωτικὸς πάλιν κατὰ φαντασίαν μόνον εἶσαι, πρόδηλον· διότι συγγείεις τὰ στρατιωτικὰ παραγγέλματα καὶ ἐκλαμβάνεις ἄλλ' ἀνε' ἄλλων, ὅπερ οὐδενὶ στρατιώτῃ ἀπλῶ ἐνδέχεται ποτε νὰ συμβῇ· καὶ τοῦτο εἶναι καὶ ὀχληρὸν συνάμα καὶ περιττόν· τῷ ὄντι νὰ καταδείξωμεν.

Ἀλλὰ νομίζω καλὸν νὰ ἀποκριθῶ σοι εἰς τὸ σφόν σου ἐρώτημα, ὅπερ οὕτως ἐρωτᾷς· «Ἐρωτῶμεν λοιπὸν (συμπερασματικόν!) εἰς ποῖον κανόνα ἀνάγεται τὸ πλευράξ· πλὸν καὶ τὸ σχῆς πλὸν καὶ τὸ πρό στέρνων πλὸν καὶ τὸ βράδην χώρ, καὶ τόσα ἄλλα ὄντως κακόηχα καὶ κακοζήλα καὶ βαρβαροσχημάτιστα;»

Ἐὰν τὸ πλευράξ φανέν σοι σανσκριτικόν, ἐρωτᾷς κατὰ τίνα κανόνα τῆς γραμματικῆς ἐσχηματίσθαι, ἀποκρινόμεθά σοι, καθ' ὅν καὶ τὸ γνῶξ, πύξ, ὀδᾶξ καὶ πολλὰ ἄλλα· καὶ τελευταῖον τὸ πλευράξ δὲν εἶναι λέξις τοῦ Χαντσερῆ ἀλλ' ἀρχαία. Ὡστε ὅλα τὰ ἐπίθετα ἄπερ ἀναपुर्योति ψέγουσι λίαν ἀναρμόστως τὴν ἀποκοπὴν φωνήεντος πρὸ συμφώνου καὶ τελικῆς διφθόγου ἐν τῷ τέλει τῆς περιόδου. Οὔτε ὁ Χαντσερῆς οὔτε τις ἄλλος ὀπωσοῦν εὐμουσος συγχωρεῖ τὴν ἀποκοπὴν τοῦ ἀρχικοῦ φωνήεντος τῆς ἐπομένης λέξεως πρὸ συμφώνου ληκτικῆς τῆς ἡγουμένης, ὡσπερ ἡ κοινὴ γλῶσσα τοῦτο πλειστάκις, ὡς γνωστὸν, ποιεῖ. Οὐδ' αὖ τὰς μακρὰς διφθόγους ἀδιακρίτως ἀποκόπτει ὁ τὴν γλῶσσαν εἰδώς, πλὴν τινων τῶν νῦν ποιητῶν διὰ τὸ χαῖνον τοῦ ῥυθμοῦ, ὅπερ ἴσως δύναται νὰ δικαιολογησῶσι καὶ οὐκ ἀλόγως, προφερόμενοι τὰς γνωστὰς τοῦ Ὁμήρου συνεκφωνήσεις ὑπὸ τῶν γραμματικῶν καλουμένας. Ἀλλ' ἐνταῦθα οὔτε περὶ λόγου πεζοῦ πρόκειται οὔτε περὶ ἐμμέτρου, ἀλλὰ περὶ στρατιωτικῶν παραγγελλμάτων ἀπλῶς, ὃ χρηστὲ ἀνώνυμοι, ὅστις γινώσκεις οὕτω τὰ πράγματα νὰ διαβάλλης. Ἐκαστον στρατιωτικὸν παράγγελμα σύγκειται ἐκ δύο μερῶν· τὸ μὲν πρῶτον παραγγέλλει τὴν ἐννοίαν, τὸ δὲ δεύτερον παρακαλεῖ τὴν ἐκτέλεσιν· γνωστὸν τοῖς πᾶσι ὅτι τὸ τελευταῖον ὡς ἐν πάσαις ταῖς ἄλλαις γλώσσαις ἀνάγκη πᾶσα (ἴσως δι' ἀκουστικούς λόγους) νὰ ἦναι μονοσύλλαβον· πάντα τὰ ἄλλα ἔθνη συγχωροῦσιν ἐν τοῖς στρατιωτικαῖς παραγγέλμασι συγκοπὰς τινὰς, ἄλλως ἀσυγχωρήτους· πάντα λέγω ἀνεξαίρετως, καὶ τοὶ Περικλέους καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου (ὡς σὺ πιθανὸν ἐκπέρας τινὸς δαιμονίας ἀποφαίνεσαι) μὴ συγχωρούντων τὸ τοιοῦτον. Καὶ τὰ παρ' ἡμῶν μέχρι τοῦδε στρατιωτικὰ παραγγέλματα ἔχουσι τὰς τοιαύτας συγκοπὰς· οἷον τὸ «φέρτ' ἄρμ.» ἢ Πῶς λοιπὸν σὺ, ὃ εὐμουσε, δὲν ἐξήλεγχας τὸ τοιοῦτον; πρῶτον φέρτε συγκεκομμένον οὐδέποτε οἱ Ἕλληνας ἔλεγον,

ἀλλὰ μόνον οἱ Ῥωμαῖοι κατ' ἀριθμὸν ἐνικόν· ὅθεν κατὰ τὴν σὴν λογικὴν ἔπρεπε νὰ λέγηται φέρετε, ἀλλ' ἐκθλιθέντος τοῦ ἔψιλου κατὰ τὸν κανόνα, ἔπρεπε τὸ τ νὰ τραπῆ εἰς θ πρὸ τοῦ δασείως φωνήεντος τῆς ἐπομένης λέξεως ἄρμ', ὅπερ ἀνευ λόγου ὡσαύτως τὸ ληκτικὸν α συνέκοψεν, ὥστε ἔπρεπε νὰ λέγηται κατὰ τὰς ἐπικρίσεις σου φέρεθ' ἄρμα καὶ μᾶλλον ἄρματα. Ἴδου, λογιώτατε, τί κατώρθωσας, καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸ ἄρμα εἶναι ξενικόν· καὶ πρέπει πλέον νὰ ἐννοήσῃ πᾶς τις ὅτι τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατον ἢ ἑλληνικὴ γλῶσσα νὰ δεχθῆ ποτε ξενικὰς λέξεις· ἀδύνατον! Ἐὰν δὲ ἡ λογιότης σου θέλῃς τὰ τοιαῦτα νὰ γράφονται καὶ ξενικῶς καὶ τὸ μὲν πρῶτον μέρος νὰ ἦναι ἑλληνικόν, τὸ δὲ δεύτερον νὰ ἦναι «Halt' καὶ arme καὶ marche, σὲ παρακαλῶ καὶ ἐγὼ καὶ πέποιθα καὶ πᾶς ἄλλος γνήσιος Ἕλλην, τὴν τοιαύτην γλῶσσαν κλεισθεὶς ἐν τῇ οἰκίᾳ σου νὰ διδάσκῃς τοὺς οἰκίους σου, τοῖς Ἕλλησιν ὅμως εἶναι πάντη περιττόν νὰ συμβουλεύῃς τὰ τοιαῦτα.

Μᾶθτε λοιπὸν ὅτι τὸ πλευράξ πλὸν καὶ πᾶξ ἐν συνεχείᾳ λόγου ἢ ἐντινι συναναστροφῇ κακοβούλως λεγόμενα, δῆλον ὅτι ὡς καὶ πᾶν ἄλλο ἀκαιρον καὶ ἄτοπον, ὡς πιστολίου κρότος ἐν ξενῶνι καὶ αἰθούσῃ, εἶναι βαρύνηχα καὶ γελοῖα φαινόμενα· ἀλλ' ἐν οἰκίᾳ τὸπω ἐν χρήσει ὄντα εἶναι ἴσως κάλλιστα καὶ εὐφρονότατα παραγγέλματα.

Ταῦτά σοι νομίζω ἐπὶ τοῦ παρόντος ἰκανὰ καὶ καθ' ὅσον μάλιστα ἤκουσα ὅτι καὶ ἄλλοι ἔγραψάν τινὰ ἄπερ ἤρεις ἐν Βερολίῳ οὐκέτι ἀνέγνωμεν.

Ὅσον δὲ περὶ τῆς ψυχικῆς σου διαθέσεως, ἦν προσπαθεῖς νὰ καλλύνῃς καὶ στολίσις δι' ὀνομάτων σεμνῶν τε καὶ καλῶν, καλὸν εἶναι νομίζω νὰ διδάξῃ ἡμᾶς ὁ ἔξοχος ἱστοριογράφος τῶν πάλαι Ἑλλήνων, ὃς τοιαῦτά τινὰ ἐνυπολαβάνοντα πάθη μετὰ μεγίστης ἀγχινοίας καὶ πείρας πραγμάτων βαθείας περιγράφει. Ἄκουσον τοῦ Θουκυδίδου τὴν μεγαλοπρεπεστάτην ῥῆσιν ἧτις τὴν ἀλήθειαν ἐκφάνει· «τὴν εἰωθυῖαν ἀξίωσιν τῶν ὀνομάτων ἀντήλλαξαν τῇ δικαιοσίᾳ· τόλμα μὲν γὰρ ἀλόγιστος ἀνδρεία ἐνομίσθη, μέλλσις δὲ προμηθῆς δειλία εὐπροπητής· τὸ δὲ σώφρον τοῦ ἀνάνδρου πρόσχημα.» Μὴ ἀπατῶ, ὃ ἀνώνυμοι, μηδ' ἄλλους θέλε νὰ ἀπατήσῃς· ὅτι ἡ ψυχικὴ σου διάθεσις εἶναι φιλοπατρία ἢ ζήλος τῶν καλῶν ἐνθερμος. Πᾶς γενναῖος ἀνὴρ ἀναγνούς τὸν ἀκαιρον ψυχρὸν καὶ πρόσποιητόν ἐνθυσιασμόν σου, διείδεν ἐξ ἅπαντος τὸν εἰς τὴν ψυχὴν σου εἰσερπύσαντα καὶ ἐμφωλεύοντα φθονίσκον· ἀλλὰ συνάμα εἶναι καὶ κατ' ἄλλον λόγον λυπηρὸν, ὅτι οὔτε τὸ κακὸν κἂν δύνασαι μετὰ τινος νοῦ καὶ ἀγχινοίας νὰ θηράσῃς· ἀλλ' ἐλέγχεται εὐθύς ὡς εἰς τῶν πολλῶν ἐκείνων, περὶ ὧν ὁ θεῖος Πλάτων ἐξέφρασεν ἀγανάκτησίν τινὰ, παράξενον ἴσως τὸ πρῶτον φαινόμενον, ἀλλὰ μεγάλην μεγάλην ἐννοίαν ἔχουσαν. Σω. «Εἰ γὰρ ὤφελον, ὃ Κρίτων, οἷότι· εἶναι οἱ πολλοὶ τὰ μέγιστα κακὰ ἐξεργάζεσθαι, ἵνα οἷότι· ἦσαν αὐ καὶ ἀγαθὰ τὰ μέγιστα· καὶ καλῶς ἂν εἶχε. Νῦν δὲ οὐδέτερα οἷότι· οὔτε

γὰρ φρόνιμον οὔτε ἄφρονα δυνατοὶ ποιῆσαι· ποιῶσι δὲ ὅ,τι ἂν τύχωσιν. Ποιῶντες δὲ ὅ,τι ἂν τύχωσιν, ἐμφαίνουσι τὴν οἰκείαν ἐκάστοτε κακίαν, ἧτις ὡς κύμα ὑπὸ τοῦ τυχόντος ἀνέμου ὠθουμένη κατακλύζει τὸν ὀλίγον νοῦν αὐτῶν.

Ὁ λόγος εἰκὼν τῆς ψυχῆς, φίλε ἀνώνυμοι, νομίζω δὲ καὶ τῆς ἀγωγῆς ἔστι καὶ ἄλλο γένος τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, πάντα ὁμοίως μωμεύοντες, ὅς ἀποκαλοῦμεν μωμητάς· τούτων ἢ μὲν ψυχὴ μικκυλῆ, ὃ δὲ θυμὸς θερμίτερος καὶ τὸ ἔργον ὅσον ταπεινὸν, τόσον καὶ εὐχερές. Πᾶν ἔργον δύναται ὁ μῶμος νὰ μωκίσῃ καὶ τὸ τελειότατον· γελωτοποιός τις, φέρ' εἰπεῖν, δύναται νὰ κινήσῃ γέλωτα καὶ τὴν θαυμασιωτέραν τραγωδίαν ἀπαγγέλλων, φθάνει μόνον νὰ ἀλλάξῃ τὴν φωνὴν ἐπὶ τὸ γελοῖότερον· ὅταν ὅμως τὸ τοιοῦτον ὑπαγορευθῆται ὑπ' ἄλλου τινὸς αἰσθημάτου, τότε πείσθητι ὅτι πᾶς ἐπεικὴς ἀνήρ εὐχεται νὰ ἴδῃ τὸν Ὀδυσσεῆ σκῆπτρον ἐν χερσὶν ἔχοντα.

Ἐν τῷ διθυραμβικῷ σου ἐπιλόγῳ λαμβάνεις, ὃ θαυμάσιε Πρωτεῦ, τὸ τελευταῖον εἶδος καὶ ὡσπερ τις τεχνικὸς ἀνὴρ, ἐφύλαχας εἰς τὸ τέλος τὸ γεραιώτερον ἔνδυμα τῆς φώκης. Διότι ὡς ῥήτωρ ἐνταῦθα φιλόπατρις, ὡς ἐπιστήμων καθηγούμενος παντός τοῦ ἔθνους καὶ ἅμα οὐκέτι ὡς στρατιωτικὸς ἀπλοῦς ἀλλ' ὡς περ τις ἀπόμαχος στρατηγός, ἐπιμεμώμενος ἡμῖν ἀνανδρίαν, δειλίαν, καὶ ἀκηδίαν· «τὴν τύχην τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν» ὀλοφυρόμενος ἐφώνησας, πανσλαβισμοὺς ἀνεβόησας, Βυζάντια ἐβροντολόγησας, χίλια μύρια πράγματα ἀνέμιξας! Πότε, ὃ γενναῖε στρατηγέ, ὡσπερ τις ἀρειμάνιος γίγας τὴν τῆς ἐλευθερώσεως τῶν ὁμογενῶν ἀδελφῶν σημαίαν ἀέλαβες, καὶ ἱεροπρεπῶς διὰ τῶν ὁδῶν τῶν Ἀθηνῶν ὀδεύων, εἶδες τὸν Χαντσερῆν κεκυφὸτα ὑπὸ μάλης φλυακογραφικῆς ἐρημερίδας φέροντα, τὸ γοργόν σου ὄμμα ὑπὸ τρόμου φεύγοντα καὶ εἰς τι σακχαροπλαστεῖον ὑπόδυντα; Μήπως προσεκάλεσας αὐτὸν εἰς ἐκστρατείας καὶ αὐτὸς ἐκρύβη μετὰ τῶν πισστηρίων καὶ μελανωτηρίων σμικροραδιοργῶν; Σὲ λυποῦμαι, ὃ θαυμάσιε στρατηγέ, ὑπέρμαχε τῆς ἐλευθερίας γενναῖε. Ναί, ὃ ἀπόμαχε στρατηγέ, σὲ λυποῦμαι, πιστευσόν με εἰλικρινῶς ὅτι σὲ οἰκτεῖρω!

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΔΑΞΑΝΑΡΟΥ ΧΑΝΤΣΕΡΗΣ.

Ἰ. Γ. Κρίνω εὐλογον νὰ σημειώσω καὶ τὰ ἐξῆς· Ὁ κύριος ἀνώνυμος ὡς ἐν παρόδῳ εἶπε· «Προτιθέμενοι δι' ἰδιαιτέρας πραγματείας νὰ παρακολουθῶμεν κατὰ βῆμα τὸν κύριον Χαντσερῆν, εἰ καὶ τοῦτο εἶναι ὀχληρὸν συνάμα καὶ περιττόν, ὅπως καταδείξωμεν τὸ ἐν πολλοῖς ἐσφαλμένον τῶν κρίσεων του καὶ τὸ ἐν πᾶσι πλημμελεῖς τοῦ ἰδιοῦ ῥυθμοῦ συστήματός του» κ.τ.ε. κ.τ.ε. Μόνος ὁ κύριος ἀνώνυμος ἠδύνατο ἀπὸ τοιαύτης παρασκευῆς ὁρμώμενος, ἦν ἀνω ἐδείξαμεν, νὰ ὀμιλῇ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Ἡμεῖς ὅμως ἀμφιβάλλομεν εἰποτέ τινα πραγματεῖαν γράψῃ, ἐκλαμβάνομεν δὲ τὴν ὑπόσχεσιν ὡς μέρος ἀποτελοῦσαν τῆς καλῆς αὐτοῦ τέχνης·

ἀμφιβάλλομεν δὲ καὶ πολλῷ μᾶλλον εἴποτε γνωστοποιήσει τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀμφοτέρω πράξῃ ὡς μὴ ἐστερημένος θάρρους καὶ τόλμης, μηδὲ ζήλου ἐνθέρμου, οἷος ἐδείχθη, καὶ ἐὰν ἀρχίσῃ καὶ φράσεις χαριτοδύτους, οἷων βριθείη ἢ πρώτη ἐκείνη ἐπικρίσις, ἦν προήγγειλαν ἵνα σώσῃ τὸ ἔθνος, λέγομεν αὐτῷ ἐκ προοιμίων καὶ ἅπαξ διὰ παντός ὅτι ἀπαντήσωμεν πρὸς τοιαῦτα διὰ παντελοῦς σιγῆς, ἧς τὴν εὐγλωττίαν, ἐν αὐτὸς μὴ νοήσῃ, πεποιθᾶμεν ὅτι πᾶς ὁ ἀναγνούς τὰ μέχρι τοῦδε κάλλιστα νοήσῃ. Ἐνομίσαμεν ὡς καθῆκον νὰ καταδείξωμεν τοὺς λόγους τοῦ κυρίου ἀρθογράφου εἰτινος μαθήσεως καὶ νοημοσύνης εὐμοιροῦσι καὶ εἰ δυνατόν νὰ περιστείλωμεν τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς ἐπικρίσεως, ὅπερ νομίζομεν καὶ πιστεύομεν ἐνδομύχως ὡς λίαν βλαβερόν καὶ μάλιστα ἐν Ἑλλάδι. Ἐτι δὲ λέγομεν ὅτι οὐδαμῶς τοιαῦτα ἀνώνυμοι ἐπικρίσεις γράφονται· καὶ πιστεύομεν ὅτι οὐ τολμήσει καὶ ὁ ἀνώνυμος νὰ προσέρρηται ὡς παράδειγμα οὔτε τὴν Γερμανίαν οὔτε τὴν Γαλλίαν οὔτε ἄλλο πεπολιτισμένον ἔθνος· διότι καὶ ἐὰν αἱ ἐπιστημονικαὶ τῷ ὄντι καὶ καλὸν τι προτιθέμεναι ἐπικρίσεις παρὰ Γερμανοῖς, Γάλλοις καὶ λοιποῖς δὲν ἔχωσι τὰ ὀνόματα τῶν ἐπικριτῶν ὀλόγραφα, ἀλλὰ πρῶτον μὲν τῶν κριτικῶν συγγραμμάτων τοὺς συντάκτας γινώσκεις ὅλος ὁ κόσμος, καὶ δεύτερον ὁ ἐπικριτὴς γράφει ἐκαστοτὲ τὸ ἀρχικὸν γράμμα ἢ σημεῖον τι δηλωτικὸν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ πρὸς γινῶσιν τοῦ κοινοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἡμεῖς τοιούτων περιοδικῶν συγγραμμάτων ἀμοιροῦμεν, διὰ τοῦτο ὁ καλὸν τι προτιθέμενος ἐπικριτὴς ὀφείλει ὡς πολίτης χρηστὸς νὰ γράφῃ ὀλόκληρον τὸ πραγματικὸν αὐτοῦ ὄνομα· διότι ὡς γνωστὸν παντὶ ἀνδρὶ ἐλευθερίου καὶ χρηστῆς ἀγωγῆς εὐμοιρήσαντι, ὁ μὲν ἀνώνυμος ἔπαινος εἶναι πάντοτε δειγμα ψυχῆς γενναίας, ἐξ ἐναντίας δὲ ὁ ἀνώνυμος φόγος δειγμα ψυχῆς ταπεινῆς καὶ δολερᾶς. Πέποιθα ἐνδομύχως ὅτι τὰ τοιαῦτα ἔχομεν καθῆκον ἐν Ἑλλάδι· νὰ ἀναγνωρίσωμεν καὶ ἀκριβῶς νοήσωμεν. Ἦν μάλιστα σήμερον καιρὸς νὰ μὴ ἀρκῶσιν ἡμῖν τὰ περὶ τῶν τοιούτων γνωμικὰ παραγγέλματα τῶν πάλαι Ἑλλήνων, ὡς ἀτελέστερα ὄντα. Ἦν σήμερον λέγω καιρὸς νὰ βλέπωμεν πῶς κατορθοῦνται τὰ κατὰ καὶ μεγάλα πράγματα ἐν τοῖς κύκλῳ ἡμῶν ἀκμάζουσιν ἔθνεσι· καὶ ἔχομεν πλείστας χρυσᾶς ἐλπίδας ὅτι πολλοὶ ἐνόησαν πλέον πού κείται τὸ θαῦμα τῆς μεγαλειότητος τῶν ἄλλων ἔθνων.

Μὴ φανῆ δὲ ἄτοπον καὶ ἀκαιρον τῷ ἐπεικει ἀναγνώστη· διότι ἔχω λόγον τινὰ νὰ προσθέσω ὅτι ἐὰν ὁ κύριος ἀνώνυμος ἔχῃ ὀρεξίν νὰ ἐξασκήσῃ τὴν τέχνην αὐτοῦ, ἔχω καὶ ἐγὼ κατὰ νοῦν νὰ χορηγήσω αὐτῷ ἀφορμὴν· διότι ὅσον οὕτω τολμήσω νὰ ἐκδώσω ἐγγχειρίδιον τῆς ἱστορίας τῆς παρ' Ἑλληνισμοῦ φιλοσοφίας τοῦ Σουεγγλέρου (Schwegler) ἐξἑλληνισμένον κατὰ τὰς πηγὰς καὶ ἐνιαχοῦ μεταθεβλημένον καὶ ἐπισημειωμένον· καὶ ἐγγχειρίδιον τῆς παρ' Ἑλλήσι τε καὶ Ῥωμαίοις μυθολογίας ὑπὸ Στόλλου, ὅπερ ὡσαύτως κατὰ τὰς πηγὰς πρὸ ἰκανῶν ἤδη

ετών ἐξελλήνησα. Καί ἐπειδὴ δὲν ἔχω κατὰ νοῦν ἄλλοτε οὐδὲ μίαν ὥραν εἰς τοιαύτας ἀνταποκρίσεις νὰ κατατρέψω, λέγω ἅπαξ διὰ παντός ὅτι ἡ σιγὴ ἔσται ἢ προσφιλέσ μοι ἄμυνα· ὅχι ὅτι καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀνωνύμου οὐδεμίαν ἐλπίζω βελτίωσιν, οὐδ' ὅτι νομίζω τὰ ἐμαυτοῦ ἀσθενῆ καὶ σμικρὰ ἔργα ὡς ἄτρωτα καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀνωνύμου, εἰάν κάλλιον μελετήσῃ· ἀλλ' ὁρμώμενος ἐξ ἀρχῆς τινὸς ἦν ὠφέλιμον ἡγοῦμαι. Λοῦν, ὅτι ἐν Ἑλλάδι ὅπου πρέπει εἰλικρινῶς νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τῶν πάντων ἐλλείπομεν, ὀφείλομεν νὰ ἐμψυχώνωμεν καὶ τὸν σμικρὸν τι φυλλάδιον συγγράφοντα· Βον, ὁ ἐπικριτὴς πρέπει νὰ ἀναλογίζηται καὶ τὰς παρ' ἡμῖν ὑπαρχούσας δυσκολίας· Γον, νὰ ἔχη πάντοτε ἐν διανοίᾳ τὸ γινῶθι σαυτόν· Δον, πᾶς ἐπικρινῶν, ἵνα θεωρηθῆ ὡς σπουδαῖος ἀνὴρ, ὀφείλει πρὸ πάντων νὰ ἔχη παρσκευασμένον τὸ κατ' αὐτὸν βέλτιον ἵνα ἅμα ἐπικρινῶν ὑπεβάλλῃ καὶ τὴν βελτίωσιν τοῦ πράγματος· καὶ τοῦτο νομίζομεν ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνηται ἐν πᾶσιν, ἐν τε ἐπιστήμαις καὶ ἐν πολιτικοῖς καὶ κυβερνητικοῖς πράγμασιν· ἄλλως αἱ κεναὶ ἐπικρίσεις καὶ πικρὰ κατακρίσεις εἶναι ἔργον ὀκνηρῶν καὶ παρηκμακότων ἀνθρώπων· Εον, νομίζω ταύτην τὴν πρόωρον παρ' ἡμῖν ἐπικρατοῦσαν ἐπίκρισιν τῶν πάντων ὡς βλαβερωτάτην καὶ τοῖς ὑστερον· διότι ὅταν πικρὰ καὶ πολεμικὴ κριτικὴ εἰσδύσῃ εἰς τοὺς περὶ τὰ γράμματα ἐνασχολουμένους, εἶναι γνωστὸν ὅτι φαρμακεύει καὶ μαρμαίνει πάντα τὰ φιλολογικὰ ἔργα, καὶ μάλιστα ἐάν τὸ ἔθνος ἦναι μεσημβρινόν. Πᾶς συγγραφεὺς δὲν ἐργάζεται τότε μετὰ ζήλου ἀγνοῦ καὶ θυμηδίας, ἀλλ' ἔχει ἐνώπιον αὐτοῦ τὸ φάσμα τοῦ ἀντιπάλου καὶ ἐνσταλάζει ἐν τοῖς πονήμασιν αὐτοῦ πικρίαν καὶ πάντα τὰ κείνιστα ἐλαττώματα τὰ ἐκ τῆς πικρίας προερχόμενα. Ἔπρεπε νὰ διδάξωσιν ἡμᾶς αἱ ἀντιλογίαι τῶν Ἀκαδημαϊκῶν πρὸς τοὺς Περιπατητικοὺς, καὶ πολλῶ μᾶλλον αἱ πικρὰί τῶν Στωϊκῶν πρὸς τοὺς Ἐπικουρικοὺς καὶ πλείστα ἄλλα παραδείγματα τῆς προτέρας ἡμῶν ἱστορίας. Ὄθεν, φίλε ἀνώνυμε, ἐξ ἀρχῆς ὁρμώμενος, διανοοῦμαι ποτὲ νὰ μὴ ἀπαντήσω σοι εἰς τὸ μέλλον· διότι ἐάν ἡμεῖς, φίλε, ἕνεκα πολλῶν αἰτίων βαιὰ καὶ σμικρὰ παράγωμεν, ὀφείλομεν τουλάχιστον νὰ μὴ καταφαρμακεύσωμεν τὰς ὁροσερὰς καὶ ἀγνάς διανοίας τῶν νεωτέρων.

ΑΗΜ. ΧΑΝΤΣΕΡΗΣ,

ΣΥΡΙΑΚΑ.

(Συνέχ. *18ε φυλλῶδ. 234, 235.)

— 000 —

Οἱ Δροῦσοι.

Δὲν εἶναι εὐκολον, τὸ κατ' ἐμὲ τουλάχιστον, νὰ μορφωθῇ ἰδέα ἀκριβῆς περὶ Δροῦσον. Πρῶτον ζήτημα παρουσιάζεται τὸ τῆς ἀρχῆς τῆς φυλῆς ταύ-

της, καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν μοι φαίνεται ἀκριβῶς καὶ θετικῶς λελυμένον, διότι ἀκριβεῖς καὶ θετικαὶ πληροφορίες σπανίως ἀπαντῶνται περὶ ἀνατολικῶν πραγμάτων, καὶ μάλιστα ἀναφερομένων εἰς τὰς σκοτεινὰς ἐποχὰς τοῦ μεσαιῶνος. Τὰ περὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης λεγόμενα δὲν φαίνονται ἐν γένει λίαν εὐκρινῆ. Κατὰ τινὰς συγγραφεῖς, οἱ Δροῦσοι δὲν εἶναι κρᾶμα διαφόρων φυλῶν τῆς Συρίας, συγκεντρωθεῖσιν κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἐπὶ τῆς μεταξὺ Βηρυττοῦ καὶ Σιδῶνος σειρᾶς τοῦ Λιβάνου, ἀλλὰ φυλὴ πολλοὺς αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ αὐτόσε οἰκοῦσα. Κατὰ τὴν γνώμην ταύτην οἱ Δροῦσοι εἰσὶν ἀπόγονοι ἀρχαίας φυλῆς ἀναφερομένης παρὰ τῶν ἀρχαίων συγγραφεῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰτουραῖοι, φυλῆς ἀρειμανίου, καὶ ἐπιτηδεῖας περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ τόξου. Ἡ γνώμη αὕτη θεμελιούται ἐπὶ τοῦ συλλογισμοῦ, ὅτι αἱ ἐπὶ τῶν μεγάλων ὀρέων οἰκοῦσαι φυλαὶ οὐδέποτε ἐξαιλείρονται, εἰμὴ διὰ μεγάλων καὶ ἐπιστήμων καταστροφῶν· ἐπειδὴ δὲ οὐδεμία τοιαύτη καταστροφὴ μνημονεύεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἔπεται ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἰτουραῖοι δὲν ἐξήλειφθησαν, καὶ ὅτι οἱ σημερινοὶ Δροῦσοι εἰσὶν ἀπόγονοι ἐκείνων. Ὁ συλλογισμὸς οὗτος δὲν μοι φαίνεται ἀρκούντως πειστικὸς, καὶ νομίζω ὅτι τὴν περὶ τῆς ἀρχαίας ταύτης τῶν Δροῦσον καταγωγῆς γνώμην δὲν δύναται τις ἱστορικῶς ν' ἀποδείξῃ. Βέβαιον ὁμῶς καὶ ἱστορικὸν γεγονός ἐστίν, ὅτι ὅτε οἱ Εὐρωπαῖοι ἔφθασαν τὸ πρῶτον ἐν Συρίᾳ ἐπὶ τῶν σταυροφοριῶν, εὗρον ἐν τῷ Λιβάνῳ φυλὴν, φέρουσαν τὸ ὄνομα *Δουρζι* ἢ *Τουρζι*. Οἱ ἡμέτεροι ἐν Συρίᾳ παρεπίδημοι οὗτοι ὁμογενεῖς ὀνομάζουσι καὶ σήμερον τοὺς Δροῦσους *Τουρζιδας*. Ὁ γνωστὸς γάλλος περιηγητὴς Βολνέυ φρονεῖ, ὅτι οἱ Δροῦσοι εἰσὶ πρόφυγες Σύροι μωαμεθανοὶ, συγκεντρωθέντες ἐν τῷ Λιβάνῳ καὶ σχηματίσαντες εἶδος ἐθνότητος κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ μωαμεθισμοῦ, ὅτε ἀνεπτύχθησαν πλείστα ἐν αὐτῷ αἵρεσεις, διωκόμεναι παρὰ τῶν ὀρθοδόξων μωαμεθανῶν, καὶ ζητοῦσαι ἄσυλον ἐπὶ τῶν ὀρέων.

Αἱ αἵρεσεις αὗται προέκυψαν κατ' ἀρχὰς μὲν ἐκ προσωπικῶν ἀντιζηλιῶν μεταξὺ τῶν διαδόχων τοῦ Μωάμεθ, καὶ κατόπιν ἐκ τοῦ πνεύματος τῆς ἐρεύνης καὶ τῆς συζητήσεως, τὸ ὅποιον ἀνεπτύχθη παρὰ τοῖς Ἀραβῶσι διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἐλλήνων συγγραφεῶν. Ἡ ἠθικὴ καὶ πολιτικὴ ἀναρχία τῶν ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατακτηθεῖσιν χωρῶν, ἐπιτεινομένη ὑπὸ τοῦ μωαμεθικοῦ φανατισμοῦ, ἐπέφερε τότε τὴν ἐμφάνισιν πολλῶν ἐκ τῶν παραδοξολογιῶν ἐκείνων, ὅσαι δυστυχῶς κατὰ καιροὺς ἐσύγχυσαν, ἐστρέβλασαν καὶ ἐξηυτέλισαν τὴν εὐγενεστάτην καὶ ὑψίστην τῆς ἀνθρωπότητος ἐννοίαν, τὴν θρησκευτικὴν. Τὸ τερατοδέστερον δὲ ἴσως μεταξὺ τῶν ἀλλοκότων τούτων θρησκευτικῶν δῆθεν συστημάτων, ὑπῆρξε τὸ τοῦ Πέρσου *Μοχαμμέδ-μπερ-Ἰσμαήλ*, ὅστις ἐλθὼν ἐκήρυξεν ἐν Αἰγύπτῳ περὶ τὰ τέλη τῆς I' καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος. Καὶ ὅμως αἱ ἰδέαι τοῦ *Μοχαμμέδ* ἐπέτυχον ἐν Συρίᾳ μᾶλλον ἢ αἱ τῶν ἄλλων αἱρεσιάρχων. Τοιαύτη ἦν

πάρχει πολλάκις ἢ παράδοξος τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας ἀδυναμία ὑπὲρ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς κακίας! Ἐλαβε δὲ ἀφορμὴν ὁ *Μοχαμμέτ* νὰ κηρύξῃ τὸ ἀσυνάρτητον αὐτοῦ κήρυγμα ἐκ τῆς ἐξῆς περιστάσεως. Τὸ 386 ἔτος ἐγείρας (996 μετὰ Χριστοῦ) ἀνέβη τὸν θρόνον τῆς Αἰγύπτου σκληρὸς τις καλῖφης ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Φατιμιτῶν, καλούμενος *Χακίμ-Βάμρ-Ελλὰχ*, ὅστις ἀφοῦ διέπραξε πολλὰς σκληρὰς πράξεις, ἐπὶ τέλους κατήντησεν εἰς τὴν ἱερόσυλον μαρίαν νὰ κηρύττῃ ἐκυτὸν Θεόν. Τὴν ἰδέαν ταύτην ὑπεστήριξεν ὁ *Μοχαμμέδ-μπερ-Ἰσμαήλ*, ἵνα κολακεύσῃ τὸν μαρὸν καλῖφην. Ἐκήρυξε δὲ προσέτι τὴν κατάργησιν τῆς νηστείας, τῆς προσευχῆς, τῆς περιτομῆς, τῆς εἰς Μέκκαν ἀποδημίας, τῶν ἐορτῶν, καὶ ὅλων ἐν γένει τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν ὡς ἀνωφελῶν, καὶ ἐπέτρεψε τὸν γάμον μεταξὺ ἀδελφῶν καὶ μεταξὺ γονέων καὶ τέκνων. Ἐπὶ τέλους ὁ λαὸς βαρυνθεὶς ἐστάσισε καὶ ἐσφαξεν αὐτὸν καὶ τὸν καλῖφην, τὸν ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου. Ὁ θάνατος τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν δὲν ἐκόλυσε τὴν διάδοσιν τῆς αἵρέσεως αὐτῶν. Μαθητὴς τις τοῦ *Μοχαμμέδ*, καλούμενος *Χαμζ-μπερ-Ἀχμέτ*, διέδωκεν αὐτὰς δραστηρίως ἐν Αἰγύπτῳ, ἐν Παλαιστίνῃ, καὶ ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Συρίας μέχρι Σιδῶνος καὶ Βηρυττοῦ. Φαίνεται δέ, ὅτι οἱ ὀπαδοὶ τῆς αἵρέσεως ταύτης, διωκόμενοι ὑπὸ τῶν λοιπῶν μωαμεθανῶν, ἐζήτησαν ἄσυλον ἐπὶ τῶν μεταξὺ Βηρυττοῦ καὶ Σιδῶνος ὀρέων τοῦ Λιβάνου. Κατὰ τὴν γνώμην ἄρα ταύτην τοῦ διασήμου περιηγητοῦ Βολνέυ, οἱ Δροῦσοι εἰσὶ κρᾶμά τι διαφόρων Σύρων προσφύγων, καὶ οὐχὶ ἀπόγονοι ἀρχαίας φυλῆς. Ἡ γνώμη αὕτη φαίνεται πιθανωτέρα· οὐδαμοῦ δὲ ἀνέγνωμεν, εἰάν οἱ πρόφυγες οὗτοι ἀπήντησαν ἐπὶ τῶν ὀρέων αὐτόθρονά τινα φυλὴν.

Εἶπομεν ἀνωτέρω, ὅτι οἱ Δροῦσοι καὶ οἱ Μαρωνῖται ἐπειγόμενοι ὑπὸ τοῦ κινδύνου καὶ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀμύνης, ἔζησαν ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ, καὶ συνεξεστράτευσαν πολλάκις κατὰ τῶν σουλτάνων τοῦ Χαλεπίου, κατὰ τῶν Μωαμεθικών, κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ κατ' αὐτῶν τῶν σταυροφόρων (καὶ τοι οἱ Μαρωνῖται ὑπεστήριξαν αὐτούς, ὡς εἶδομεν, κατὰ τὴν ἐστρατείαν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου τοῦ Θ' ἐν Παλαιστίνῃ)· ὅτι Σελημὴς ὁ Α' καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Σολιμὰν ὁ Β', ἀπησχολημένοι εἰς μεγάλας κατὰ τῆς Εὐρώπης στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις, δὲν ἔστρεψαν τὰ βλέμματα καὶ ἐπὶ τοῦ Λιβάνου· ὅτι ἕνεκα τούτου ἐπὶ τοσοῦτον ἐνεθάρρυνθησαν οἱ Μαρωνῖται καὶ οἱ Δροῦσοι, ὥστε συνεχῶς ἐπέδραμον κατὰ τῶν ὑπῆκόων τῆς Πύλης, καὶ πολλάκις ἐνίκησαν τὰ στρατεύματα, τῶν πασῶν τῆς Συρίας, καὶ ὅτι Ἀμουράτς ὁ Γ' διέταξε τῷ 1388 τὸν πασᾶν τοῦ Καῖρου Ἰβραήμην νὰ προσβάλλῃ μετ' ἀξιομάχου στρατοῦ τοὺς Μαρωνίτας καὶ τοὺς Δροῦσους, ὅπερ καὶ ἐξετέλεσε μετὰ τοσαύτης ὀρμῆς, ὥστε εἰσῆλθε νικητὴς εἰς τὰς ὀρεινὰς ἐκεῖνας χώρας καὶ κατέστησε τοὺς κατοίκους φόρου ὑποτελεῖς τῇ Πύλῃ, ἀφοῦ προηγου-

μένους ἐφορολόγησεν αὐτούς, λαβὼν ἐν ἑκατομύριον γροσίων, ποσὸν σημαντικὸν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διὰ τοὺς ἀπόρους μάλιστα ὀρεινοὺς.

Ὁ πόλεμος οὗτος μετέβαλε τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῶν Δροῦσον, ὡς εἶπομεν (1). Ἡ ἐξουσία, ἥτις μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦτο διτηρημένη καὶ ἀνήκεν εἰς πολλοὺς *Σέχας* ἢ ἀρχοντας, συνεπικνώθη ὀλόκληρος εἰς τὰς χεῖρας ἐνὸς ἀρχηγῶ, τοῦ ἐμίρου (2). Περὶ τὰς ἀρχὰς δὲ τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος οἱ Δροῦσοι ἐφθασαν εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἀκμῆς ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ περιφήμου Ἐμίρου *Φάκρ-ἔδ* ἢ *ἔλ-Δίν* ἢ *Φακάρ-Δίν*. Μόλις ὁ Ἐμίρης οὗτος ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν, καὶ πάραυτα ἐφρόντισε νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἐπὶ τῶν περὶ ζὼων ἐπιρροὴν τῶν Ὀθωμανῶν, αὐξήσας καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ χώραν. Ἐνῆργησε δὲ μετὰ σπανίας δεξιότητος. Καὶ πρῶτον μὲν ἀπέκτισε τὴν εὐνοίαν τῆς Πύλης δι' ἐπιτηδεῖαν ἐπιδείξεων πίστεως πρὸς αὐτὴν· κατῴρθωσε μάλιστα νὰ παραστήσῃ τὰς πρώτας φιλοδοξίας αὐτοῦ ἐπιχειρήσεις ὡς ὑπηρεσίας πρὸς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν· ἐπολέμησε φέρ' εἰπεῖν ἐπιτυχῶς τοὺς ἀρχὰς Βεδουίνους, οἵτινες ἐπιδραμόντες ἐν τῇ Κοίλῃ Συρίας καὶ ἐν ταῖς περὶ τὴν Σούρ καὶ τὴν Πτολεμαῖδα χώραις παρηνόχουον τοὺς φιλησύχους κατοίκους, ὡς ἐνεργῶν δῆθεν ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως. Ἐνθάρρυνθεις δὲ ἀπὸ τὰς πρώτας ταύτας ἐπιτυχίας κατέλαβε τὴν Βηρυττόν, ἐδίωξε τὸν ἀγᾶν τῆς πόλεως, καὶ παρέστησεν εἰς τὴν Πύλην τὴν κατάκτησιν ταύτην ὡς δεῖγμα ἀφοσιώσεως, ἀποδείξας τὰς καταχρήσεις τοῦ ἀγᾶ, καὶ προσενεγκῶν φόρους ἀνωτέρους τῶν πληρονομένων ὑπὸ τοῦ ἀποβληθέντος. Τὴν πολιτικὴν ταύτην, δι' ἧς ἀπέκτισε τὴν Βηρυττόν, ἠκολούθησεν ὁ πολύμητις Ἐμίρης καὶ ἀπέναντι τῆς Σιδῶνος, τῆς Μπααλβὴκ καὶ τῆς Σούρ. Τῷ 1613 ἐξέτεινε τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ μέχρις Ἀδζαλὸν καὶ Σαφᾶδ. Οἱ πασάδες τῆς Δαμασκού καὶ τῆς Τριπόλεως χαλεπῶς ἔφερον τὰς προόδους ταύτας τῶν Δροῦσον. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπεπειράθησαν νὰ ἀναστειλώσιν τὴν πρόδοον αὐτῶν διὰ τῶν ὄπλων, ἀλλ' ἀποτυχόντες κατήγγειλον τὸν Ἐμίρην εἰς τὴν Πύλην ὡς ἐπαναστάτην. Καὶ τοῦτο μὲν δὲν ἐπέτυχεν κατ' ἀρχὰς, διότι ὁ *Φάκρ-ἔδ-Δίν* ἐφρόντισε νὰ σχηματίσῃ διὰ δωροδοκιῶν ἰσχυρὰν μερίδα ἐν Κωνσταντινουπόλει μεταξὺ τῶν ἐν τέλει μετ' οὐ πολὺ ὅμως ἡ Πύλη, βλέπουσα τὴν ἀληθῆ αὐξήσιν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ἀπεφάσισε τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ, καὶ παρεσκευάσεν ἀξιομάχον ἐπὶ τούτῳ δύναμιν. Ὁ *Φάκρ-ἔδ-Δίν*, ὠφελούμενος ἀπὸ τῶν ἐν Βηρυττῷ μετὰ Ἰταλῶν ἐμπορῶν καὶ ναυτικῶν σχέσεων αὐτοῦ, εἶχεν ἱκανοὺς φίλους ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ ἐφαντάσθη, ὅτι ἀπερχόμενος ἐκεῖ ἠδύνατο νὰ τύχῃ σπουδαίας ἐπικουρίας. Ὄθεν παραδοὺς τὴν ἐξουσίαν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἀλῆ,

(1) Ὁρα Πανδῶρα ν, 15 Ὀκτωβρίου 1860, φυλλῶδ. 234.

(2) Αὐτ.

των Χριστιανών. Ἐν τῷ Ἀντιλίβανω οἱ Δρούσοι κατοικοῦσι μόνοι τριάκοντα ἐννέα κωμοπόλεις καὶ χωριά, καὶ ἄλλα πολλὰ χωρία μειγμένον μετὰ Μαρωνιτῶν καὶ ὀρθοδόξων. Τὰ κυριώτερὰ κέντρα τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Δρούσων εἰσὶν αἱ μεγάλα κωμοπόλεις, ἡ Ἀμματόνρ καὶ ἡ Βεταδίν, αἵτινες ἀποτελοῦσιν οὕτως εἰπεῖν τὰς πρωτεύουσας τοῦ Λιβάνου. Ἡ Χασπέγια καὶ ἡ Ρασέγια (τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ὁ Χριστιανὸς δὲν δύναται νὰ προφέρῃ ἀνεύβαρας θλίψεις μετὰ τὰ τελευταῖα γεγονότα), δύναται ἢ ἀκριβέστερον εἰπεῖν ἠδύναται πρὸ τῶν τελευταίων καταστροφῶν νὰ θεωρηθῶσιν ὡς πρωτεύουσαι τοῦ Ἀντιλίβανου. Αἱ κωμοπόλεις αὗται φέρουσι τὰ ὀνόματα δύο ἀρχαίων τῶν Δρούσων ἐμιριδῶν, τιμωμένων μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας. Ἐκάστη τῶν κωμοπόλεων τούτων θεωρεῖται ἱερά, ἔχει ναόν, ἐν οἷς Δρούσοι καλοῦσι *Χαλονέ*, ἐν τῷ ὁποίῳ διατηροῦσι τὰ ἱερά αὐτῶν βιβλία καὶ τὰς πολεμικὰς σημαίας. Κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ἔξακόσιαι περίπου οἰκογένειαι Δρούσων ἀπεσώθησαν εἰς τὰ ὄρη τῆς Χαουράν (τῆς Αὐρανίτιδος), κειμένης ἀνατολικομεσημβρινῶς τῆς Δαμασκού ἐπὶ τῶν ὀρίων τῆς μεγάλης ἐρήμου τῆς Συρίας. Ἡ περίεργος αὕτη χώρα περισώζει πλεῖστα καὶ μεγάλα εἰρηστικά. Ἀποικισθεῖσα ὑπὸ Μακεδόνων ἐπὶ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, καὶ περιελθούσα κατόπιν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Βυζαντινῶν, ἡ Αὐρανίτις παρουσιάζει σήμερον εἰρηστικὰ τριῶν ἐποχῶν, τῆς Μακεδονικῆς, τῆς Ῥωμαϊκῆς καὶ τῆς Βυζαντινῆς. Ἀξιοσημειώτον δὲ εἶναι, ὅτι ἐν τῷ μέσῳ χιλιάδων ἐπιγραφῶν, αἵτινες ἀπαντῶνται ἐν αὐτῇ, αὐθεντικὴ εὑρίσκεται λατινικῆ, ἀλλ' ἄπασι εἰσὶν ἑλληνικαί. Τὰ ἐρήπια ταῦτα σύγκεινται ἐκ τετρακοσίων περίπου ἀρχαίων χωρίων καὶ πόλεων, ἐντὸς τῶν ὁποίων κατοικοῦσι Δρούσοι καὶ μωαμεθανοὶ δύναται δὲ νὰ θεωρηθῶσιν ἐφ' ἅμλλητα τῶν τῆς Πομπηίας, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ὑπερέχοντα, καθόσον αἱ πλεῖστα τῶν οἰκιῶν φέρουσιν εἰσέτι τὰς ἀρχαίας αὐτῶν στέγας. Αἱ θύραι πολλῶν ἐκ τῶν οἰκιῶν τούτων εἰσὶν αἱ ἀρχαῖαι θύραι, ἥγον μονόλιθοι κινούμεναι διὰ στρόφιγγος. Ολίγοι εὐσωπαῖοι περιηγηταὶ ἐμελέτησαν τὴν περίεργον ταύτην χώραν, τὴν τοσοῦτον ἐνδιεφέρουσαν τὴν ἀρχαιολογίαν· ὁ σπουδαιότερος δὲ τούτων εἶναι ὁ ἀγγλος ἱεραπόστολος Κ. Πόρτερ. Ἕλληνας δὲ, καθ' ὅσον ἐγὼ γνωρίζω τοῦλάχιστον, ἐπισκέψθησαν αὐτὴν μόνοι οἱ Κ. Κ. Τελατινίδης, Σμυρναῖος, κάτοικος ἐν Δαμασκῷ, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ γενναῖος καὶ τοσοῦτον κατὰ τὰς τελευταίας τῆς Δαμασκού καταστροφῆς ὑπηρετήσας τὴν ἀνθρωπότητα Ἕλληνας πράκτωρ Κύριος Σπάρταλης, τὸν ὁποῖον ἔσχον τὴν εὐτυχίαν νὰ συναδύσω εἰς τὴν ἐκδρομὴν ταύτην κατὰ τὸν Μάϊον μῆνα τοῦ 1858 ἔτους.

(Ἐπιτετα συνέγχεια.)
Γ. Κ. ΤΥΠΑΛΛΟΣ (υἱός).

ΓΑΞΕΙΔΙΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΗΣΟΝ ΙΑΒΑΝ (*).

(Κατὰ τὸ γαλλικόν.)

— 000 —

Ἡ καταγίγς τοῦ πολέμου ἐνσκήψασά' φοβερά καὶ λάβρος ἀνά πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν ἐνέμετο τὰς καταφύτους καὶ ὠραίας αὐτῆς πεδιάδας· ἡ Αὐστρία, ἠττηθεῖσα ἤδη ἐφ' ὄλων τῶν πεδίων τῆς μάχης, ὑπεχώρει ἀμνημονεμένη, οἱ λιμένες τῆς ἤσαν πανταχόθεν ἀποκεκλεισμένοι, καὶ πανταχοῦ τῆς θαλάσσης κατεδιώκοντα τὰ πολεμικὰ καὶ ἐμπορικὰ τῆς πλοῖα, ὅτε ἐξεδόθη διάταγμα τοῦ Αὐτοκράτορος Νικηφόρου Γ' καὶ τοῦ Βασιλέως Βικτωρος Ἐμμανουὴλ, ἐπιβάλλον ἀέβας καὶ ὑπεράσπισιν πανταχοῦ ὅπου ἂν ἤθελε φανῆ ἡ ὠραία φρεγάτα *Νοβάρια*, ἀποδημούσα πρὸς ἐπιστημονικὸν πλοῦν.

Κατὰ συνέπειαν λοιπὸν τοῦ αὐτηρίου τούτου διατάγματος, ἡ *Νοβάρια* ἀπετέπλευσε καὶ πλησίον διήλθεν ἀναμέσον τοῦ Γαλλο-Σαρδικίου στόλου φέρουσα κυματίζουσαν ὑπερηφάνως τὴν ἐθνικὴν σημαίαν τῆς. Τὸ αὐτὸ δὲ ἤθελε πράξει καὶ ἡ Αὐστρία προκειμένου τοιούτου τινὸς διὰ τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Σαρδηνίαν, ὅπερ εἶνε ὁ καλύτερος ἔπαινος ἐν δέον ἀπονεῖμαι εἰς τὸν παλιτισμόν. Τὰ ἐνθαρ-

(* Γνωστὸν ὅτι τὸ πέμπτον μέρος τοῦ κόσμου, ἡ Ὀκεανία ἢ Νέα Ὀλλανδία, διαίρεται γεωγραφικῶς εἰς τρία διακεκριμένα μέρη, τὴν Μεσημβρινὴν Ἀσίαν ἢ Νοτασίαν, τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὴν Πολυνησίαν, οἱ κάτοικοι τῶν ὁποίων ἀνάγονται γενικῶς εἰς δύο φυλάς, τὴν Μαλαϊκὴν καὶ τὴν Αἰθιοπικὴν.

Ἰπὸ τὸ ὄνομα τῆς Νοτασίας περιλαμβάνεται τὸ μεταξὺ Ἀσίας καὶ Νέας Ὀλλανδίας ἐκτετατότατον ἀρχιπέλαγος περιλαμβανόμενον πλεῖστα ὅσα συμπλέγματα νήσων, ὧν κυριώτερα εἶνε τὰ τῶν νήσων τῆς Σόνδας, τῶν Μαλούκων ἢ Κινναμοφόρων νήσων καὶ τῶν Φιλιππίνων, ἀπαρτιζόμενα ἐκ τριακισίων περίπου νήσων κατοικουμένων ὑπὸ 15 ὡς ἑγξήστω ἐγκατομημένων λαῶν τῆς Μαλαϊκῆς πρὸ πάντων φυλῆς, ἐκτὸς τῶν εἰς τὰ μεσογειακά διατριβόντων Ἰθαγενῶν καὶ τῶν εἰς τὰς παραλίαις ἀποκατεστημένων Εὐρωπαίων. Ἐπικρατοῦσα ἐνταῦθα θρησκεία εἶνε ἡ μωαμεθανικὴ, πεποιθμένη διὰ τῆς παχυλοτέρας δεσποτικῆς εἰσαγωγῆς ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατὰ τὸν 17' καὶ 18' αἰῶνα· οἱ δ' ἀπολίτευτοι εἰσέτι λαοὶ προθεύουσι κτηνωδέστατον πολυθεισμὸν ὑπόκεινται δὲ πάντες εἰς ἰθαγενεῖς ἡγεμόνας λεγομένους Σουλτάνους καὶ διοικοῦντας δεσποτικώτατα. Κατὰ τὸν 15' αἰῶνα πολλὰ μέρη κατεκτήθησαν ὑπὸ τῶν Πορτογάλων καὶ Ἰσπανῶν, καὶ μεταγενέστερον ὑπὸ τῶν Ὀλλανδῶν, ἐσαγαγόντων ἐν μέρει τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν· οὔτοι κατεξουσιάζοντες τῶν πλείστων τῆς Νοτασίας νήσων, καρποῦνται θησαυρῶν ἀνεξαντλήτων, οὐ μόνον ἐκ τῶν βαρυτίμων προϊόντων τοῦ τόπου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ σημαντικοῦ ἐμπορίου ὅπερ αἱ νῆσοι αὗται ἔχουσι μετὰ τῆς Σινικῆς Αὐτοκρατορίας.

Αἱ νῆσοι λοιπὸν τῆς Σόνδας εἶνε τρεῖς· ἡ Σουμάτρα, ἡ Ἰάβα καὶ ἡ Βόρνεω, ὧν ἡ μὲλλον εὐφορωτάτη καὶ μία τῶν ἐπὶ πλεῖστον κατοικημένων νήσων τῆς Ὀκεανίας εἶνε ἡ Ἰάβα (πληθ. 5 ἑκατομ.) εὐφορούσα ὅλα ἐκ τῆς Ἰνδικῆς προϊόντα· ὑπόκειται δὲ ὀλοκλήρως σχεδὸν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ὀλλανδῶν, καὶ ἔχει πολλὰς πόλεις χρησιμεύουσας ὡς κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Ὀλλανδικῶν καταστημάτων μετὰ τῆς Ἰνδίας, τὴν Σινικὴν καὶ τὴν Ἰαπωνίαν.

βρῖνειν μὲν τὰς ἐπιστήμας τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας εἶνε μέγα τι ἀναμφισβότως· ἀλλὰ ποιεῖν αὐτὰς παλαδίον, οὕτως εἰπεῖν, καὶ σκέπην ἐχθροῦς σημαίας... τὸ μέχρι τοσοῦτου βεθμοῦ σεβας τοῦτο ἀνήκει εἰς μόνον τὸν 10' αἰῶνα, καθ' ὃν αἱ τέχναι καὶ ἐπιστήμη μετὰ τοῦ ἐξευγενισμοῦ εἰς τὸ μικέτι περαιτέρω τῆς ἀναπτύξεώς των προαχθεῖσαι, ἐφθασαν εἰς τὸν κολορῶνα τῆς δόξης των, καὶ ὀλονεν χωροῦσι πρὸς τελειοτέραν ἀνάπτυξιν. Παρατηρητέον ὅτι ὁ ἀρχαῖος ἐξευγενισμὸς οὐδὲν ὁμοῖον τούτου παρέχει· Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας κατέστρεψε τὰς Θήβας φεισθεὶς μόνον τῆς οἰκίας τοῦ Πινδάρου· ἄς παραδώσωμεν δὲ εἰς τὴν λήθην καὶ τὸν ἄγριον Καλὶφην ἐκεῖνον, ὅστις μετὰ τὴν νίκην οὐδ' εἰς μίαν βιβλιοθήκην ἐράκη ἐπεικίης.

Ὁ ἐπιβιβάζων τῆς φρεγάτας *Νοβάριας* σύλλογος τῶν ἐπιστημονῶν ἐν τῇ ὑπερωκεανίῳ ταύτῃ θαλάσσοι πλοῖα καὶ κατὰ τὴν περὶ τὴν γῆινον σφαίραν περιοδεῖαν του, οὐδὲν ἄλλο προτίθεται εἰμὴ νὰ συλλεξῆ ἀθηνα πλούτη δι' ὧν θέλει προικισθῆ ἢ ἐπιστήμη. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν καὶ παρατηρήσεων αὐτῶν εἰσέτι σχεδὸν μένουσιν ἀγνωστα, ἐκτὸς μικρῶν τινῶν εἰδήσεων ὅσας σποράδην ἐξεθεσαν μέχρι τοῦδε· ἡ κατόπτευσις τῶν νήσων τοῦ Ἰνδικοῦ ἀρχιπελάγους, καὶ μεταξὺ αὐτῶν τῆς Ἰάβας, κοιτίδος τοῦ Μαλαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἐξαφανισθέντος σχεδὸν σήμερον, εἶναι γόνιμος εἰς παντὸς εἴδους θεωρίας καὶ εἰδήσεις. Ἡ ἄλυσις παρ' ἄλλο τῶν ἡφαιστειῶν ὀρέων ἢ διασχίζουσα τὴν Ἰάβαν ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, καὶ ἡτις συνδεομένη μετ' ἑτέρας ἤτοιν ὑψηλῆς παρρυχθείσης κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῶν ἡφαιστειῶν ἐκρήξεν τῆς πρώτης, ἐξητάσθη ἐπιμελῶς, καὶ περίεργοι ἅμα δὲ καὶ λεπτομερέστεραι εἰδήσεις θέλουσι δοθῆ ἐπὶ τῶν ἐκρήξεων τοῦ *Γαλοῦν-Γούγκ* κατὰ τὸ 1822 καὶ τοῦ ὄρους *Τεζερ* τῷ 1817, αἵτινες κατεστρεψαν τὴν ὑπὸ τοῦ *Τζιβουλάρ* ἀρδευομένην κοιλάδα, καὶ ἀκολούθως τὰ πυκνὰ δάση ὑφ' ὧν ἐκαλύπτοντο αἱ κλιτύες του. Γνωστὸν ὅτι ἡ τελευταία αὕτη ἐκρήξις τοῦτο εἶχεν ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν ὅτι παρηκολογηθῆ ὑπὸ κατακλυσμοῦ κυμάτων φλογιστικοῦ ὄξεως.

Ὡς πρὸς τὴν φαρμακευμένην κοιλάδα (*Γουβερ-Ουπάς*), νεωστὶ ἀνακαλυφθεῖσαν μεταξὺ τῶν ἡφαιστειῶν ὀρέων, τῆς ὁποίας ὁ ἀήρ, ὡς λέγουσιν, εἶναι θανατηφόρος πρὸς τε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ζῶα, ἀναμφισβότως ἡ ἐπιστήμη θέλει προσπαθήσει νὰ ἐξιχνιάσῃ λεπτομερέστερας καὶ ἀκριβεστέρας πληροφορίας ἐφ' ὧν ἂν βεβαιωθῆ, ἂν οἱ Γερμανοὶ σοφοὶ δὲν φοβηθῶσι νὰ βίψωκινδυνεύσωσιν εἰς τὸ τρομερὸν ἐκεῖνο γήπεδον, ὅπερ, κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε γενομένας ἐκθέσεις, λέγεται ἐστρωμένον μετὰ ὄστα τῶν περιέργων ὅσοι ἐλθόντες ἐνταῦθα εὐρον θάνατον.

Ἡ περιγραφὴ τῶν φυτῶν καὶ ἀνθῶν τῆς Ἰαβανικῆς ταύτης ἀκτῆς, αἵτινα κατὰ τὰς ὁμορφύνας τῶν συγχρόνων φυσικῶν μαρτυρίας χροεωστοῦσι γενηκῶς τὴν ὑπαρξίν των εἰς πᾶς ἡφαιστειοῦς ἐκρή-

ξεις, διότι αἱ θερμαὶ καὶ ὑγραὶ αὐτῶν ἀναθυμιάσεις, τὰ αἲρια, τὸ θεῖον καὶ ὁ ἀσβεστος ζωογονοῦσι τόσον θαυμασίως τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν, προσφέρει πολλὰ ἐπιστημονικὰ θελγητρα, ὥστε νὰ μὴ περιορισθῆ εἰς τὸ νὰ χρησιμεύσῃ ἀπλῶς ὡς ἀντικείμενον μερικῶν ἱκρατηρήσεων, ὡς μέχρι τοῦδε ἐγένετο· ἄς ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τοὺς κοκκοφοίνικας καὶ τὰ πυκνὰ ἐκεῖνα πρωτογόνα δάση αἵτινα κατακαλύπτοντα περικλείουσι τρόπον τινά, τὰ ὄρη, καὶ τῶν ὁποίων τὰ πελώρια δένδρα ὑψοῦνται κατὰ ἑκατοντάδας ποδῶν· ἄς μὴ ἀναφέρωμέν τι περὶ τοῦ περιφήμου *βουχόν-ουπάς*, δένδρου τοῦ ὁποῖου ὁ χυμὸς εἶνε σφοδρότατον δηλητήριο, μῆτε περὶ τῶν τεραστίων ἰνδοκαλάμων, ὀγκωδῶν ὡς τὰ δένδρα αἵτινα χρησιμεύουσιν ἡμῖν ἐνταῦθα εἰς οἰκοδομήν. Πῶς νὰ παραβλέψωμεν ὅμως τὴν ἀγρωστὴν ἐκείνην, ἡτις ἀποδεικνύει εἰς Ἰάβαν χαυροδένδρον, ἢ τὰ παράσιτα φυτὰ τὰ ὅποια συστρίγγουσι καὶ καταπνίγουσι τὰ μεγάλα δένδρα, καὶ φθάνοντα ἕως τὰς κορυφὰς αὐτῶν ζητοῦσι διακλαδιζόμενα ἐπ' ἀπειρον νὰ ὀρηθῶσι καὶ νὰ φθίσωσιν ἄλλα τοῦ δάσους δένδρα, περιελισσόμενα πολυπλόκως εἰς τοὺς γιγαντιαίους αὐτῶν κορυφούς καὶ χλάδους ὡς ὄρεις πελώριοι; Τί δὲ περὶ τοῦ εἶδους ἐκεῖνου τῶν περιδῶν, τοῦ φυτοῦ τοῦτοῦ το ὁποῖον, ἐν ᾧ εἰς τὸ ἡμέτερον ἡμισφαίριον μόλις χθαμαλῶς ἐρπεῖ, ἐκεῖ ἀποκτᾷ ἕως ὀγδοήκοντα ποδῶν ὕψος! περὶ τῶν κολλοσιζίων τέλος πάντων ἐπταπόδων βρύων αἵτινα παρέχουσιν εἰς τὴν φυτικὴν ὑπαρξίν τῶν τροπικῶν χαρακτηρὰ πάντη ὑπερέχοντα καὶ θαυμασίον δι' ἡμᾶς, ὅτινες εἰμεθα συνειθισμένοι μόλις καὶ μετὰ βίας νὰ βλέπωμεν καὶ τὰς παρμικροτέρας τῶν παραδόξων τούτων ὠραιοτήτων διὰ μέσου ὑελίνου κώδωνος καὶ ἐντὸς τῶν θερμότερων φυτοκομείων; δι' ἡμᾶς, ὅτινες δὲν δυνάμεθα νὰ ἀντιληφθῶμεν τὴν μεγάλην κατωαρίαν (*filas*) μὲ φύλλα ἐξ ἰπποურიδος, σκιερὰν εἰς τρόπον ὥστε νὰ παρέξῃ σκιὰν ὀροσρωτάτην καὶ εἰς 53 βαθμοὺς θερμότητος τοῦ ἡλίου, εἰμὴ συγκρίνοντες αὐτὴν μετὰ τὰς γιγαντιαίας καστανείας τοῦ κήπου τοῦ Κεραικοῦ;

Ἡ ἱστορία πρὸ πάντων τοῦ τόπου κατὰ τοὺς πρώτους αὐτῆς χρόνους δεῖται ἐπεξεργασίας καὶ πότων πολλῶν. Ὁ Ἰσλαμισμὸς ὅστις ἀπὸ τοῦ 16' αἰῶνος εἰσῆλθῆ ἐνταῦθα, δὲν ἐξήλειψε τὸ Βραχμάνειον θεῖον θεῖον, τὴν ἀρχικὴν ἐκείνην θρησκείαν ἢ τὴν Ἰαβανικὴν ἱστορία ἀποδεικνύει καταβῆσαν ἀπὸ τοῦ Βισνοῦ, ὥστε καὶ μέχρι τῆς σήμερον εἰς τινὰ μέρη τῆς νήσου, ἐντὸς τῶν ὀρέων *Ταγκάρ* καὶ παρὰ τοῖς ὑψηλοῖς τῶν δύο ἀνεξαρτήτων κυριαρχῶν τῆς *Ζοκλακάρτης* καὶ τῆς *Σουρακάρτης*, ἡ λατρεία τοῦ Κρίσνα, τῆς ὀγδῆς ταύτης ἐνσάρκωσως τοῦ Βισνοῦ, ἀκμάζει. Ἡ ἐξέτασις τῶν μᾶλλον ἐξευγενισμένων λαῶν τῆς νήσου, παρέχει λεπτομερέστερας πληροφορίας περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων αὐτῶν, καὶ τῶν ἐορτῶν καὶ χορῶν των. Σῶζονται εἰσέτι ἀμφισβόλαι περὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου ἢ πρώτου αὐτῶν ἐξευγενισμοῦ, αἵτινες, ὡς ἐλπίζομεν

εις τὰς συντόνους παρατηρήσεις τῶν σοφῶν τῆς Νοβάρρας, θέλουσιν ἐκλείψει προσλαβοῦσαι ἀκριβέστερον ὄρισμόν. Ἡ πληθὺς τῶν ἐρειπίων τῶν καλυπτόντων τὴν ἐπαρχίαν *Ματαρὲμ*, ἅτινα δὴ σχεδὸν εἶναι λείψανα ἰνδικῶν ναῶν, μόλις μέχρι τοῦδε παρατηρήθησαν· τὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας *Μαζαπαχίτης*, θεμελιωθείσης πρὸ ἀμνημονούτων χρόνων ὑπὸ τοῦ *Σεβέλο-Χάλο*, προσελθόντος ἐξ Ἰνδιῶν, καὶ ἅτινα διεγείρουσιν εἰσέτι τὸν θαυμασμόν, κείνται ἀποράδην κεκαλυμμένα ὑπὸ δένδρων, θάμνων, καὶ βρύων, καὶ ἡμέρα τῆς ἡμέρας ἐξαφρύνιζονται καταχνόμενα· ὥστε ὅποια θαυμάσια θέλωμεν μάθει ἐξ ἀνασκαφῶν καλῶς γενομένων!

Ἄρα γε οἱ ἐπιστήμονες τῆς φρεγάτας Νοβάρρας θέλουσι περιορισθῆ εἰς τὸ νὰ συλλέξωσι μόνον ῥαψωδίας, μύθους καὶ συναζάρια, μὴ ἐμβαθύνοντες εἰς σπουδαιότερα; Ἰδοὺ τί μᾶς ἐνδιαφέρει· ὅτι παρ. γάριν· ὁ Κρίστας, ὅστις φαίνεται ὅτι εἶνε ἢ κατ' ἐξοχὴν ἰθθαυική θεότης, ἠγαπήθη ἕνεκα τῆς ὠραιότητός του ὑπὸ 16,800 γυναικῶν, ὡς λέγουσιν οἱ χρονογράφοι, τοῦτο εἶνε σπάνιον καὶ περιέργον διὰ τὸ γνωρίζωμεν· ὅτι κατὰ τὸν θάνατόν του τυχαίως συμβάντα ἤρχησεν ὁ μαῦρος αἰὼν, τοῦτο εἶνε ἐπίσης ἐνδιαφέρον· ἀλλ' ἀντὶ τῶν λεπτομερειῶν τῆς ὀγδόης ἐνσαρκώσεως τοῦ Βισνοῦ, προτιμῶμεν τὴν ἱστορίαν τοῦ μεγάλου τούτου κράτους, ὅπερ κατασκαφὴν καὶ ἀνατραπὴν ἐξ ἀρχῆς τῆς συστάσεώς του ἐκ θεμελιῶν γεωλογικῶς, εἶναι σήμερον ἰσχυρὰ ὀλλανδικὴ ἀποικία.

Ἐν τούτοις λεπτομερειαὶ τινες πρόσφατοι περὶ τῶν κατοικῶν τῶν προσαρτήτων μερῶν τῆς νήσου κατὰ τὰ περιχώρα τῆς *Σουραβάης*, ἀνηκούσης εἰς τὴν ἐπαρχίαν *Κεδίρης*, καὶ περὶ τῶν ἐνεστώτων ἠθῶν τῶν αὐτοχθόνων, δὲν ἤρχησαν νὰ καταρθῶσιν, διαφωτίζουσαι ἀρκούντως τὴν ἠθικὴν τοῦ τόπου κατὰστασιν· ἡμίγυμοι, ὡς ὅλοι τῶν μερῶν τούτων οἱ λαοὶ, κατοικοῦσι συνήθως ὑπὸ εἶδος σπηλαιῶν, κατεσκευασμένων ὑπὸ ἰνδοκαλάμου καὶ κεκαλυμμένων ἀπὸ ἄχυρα ἢ ἀπὸ φύλλα κοκκοποινίκων· ὡς ἐκ τῆς εὐκολίας τῆς κατασκευῆς των, πολλαπλασιάζονται ὑπερ τὴν δέουσαν ἀναλογίαν τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς συνοικίας, ὥστε, κατὰ τὴν ἐποχὴν πρὸ πάντων καθ' ἣν πνέουσιν οἱ ξηροὶ ἐτησίαι ἀνεμοί, βλέπει τις κατασκευαζόμενας εὐρυχώρους σπηλαίους, προωρισμένας ἵνα σκιάσωσιν ἀριθμὸν τινα ἀτόμων· ἅμα δὲ τελειωθείσης τῆς κατασκευῆς καὶ πληρωθείσης τῆς σπηλῆς, αὐτοσχεδιάζεται ὀρχήστρα, καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρες γυναῖκες παρελθοῦσαι εἰς τὸ μέσον χορεύουσιν ἠχοῦσης θορυβώδους μουσικῆς συμφωνίας, συνοδευμένης καὶ ὑπὸ τῆς φωνῆς τῶν παρακαθημένων γυναικῶν. Αἱ γυναῖκες αὐταὶ αἰτίνες δὲν φοβοῦνται ἐκθετόμεναι οὕτως ἐπὶ σπηλῆς καλοῦνται *Ρογκίται*, ὁ δὲ χορὸς των, ὅστις ἐκτελεῖται διὰ τῆς συνεχῆς κινήσεως ὄλων τῶν μελῶν τοῦ σώματος, *τατάρχ*.

Οὐδὲν περιεργότερον τοῦ βλέπειν τὰς ἰθαγενεὶς ταύτας μαῦρας μὲ τὰς ἀλλοκότους στολάς των καὶ μὲ διαφόρους χρωματισμούς τοῦ προσώπου καὶ τὴν

ρίνα κεκοσμημένην ἐκατέρωθεν ὑπὸ κρίκων ὡς καὶ τὰ ὄτα, χορευούσας μεταξὺ τόσοῦ πλήθους ἡμίγυμων, συνοδουμένων τὸν χορὸν μὲ ἀλλόκοτα σχήματα καὶ μὲ παραδόξους ἐπευφημίας. Ἡ μουσικὴ τῆς ἀπωτάτης ταύτης ὑπερωκεανίου χώρας συνίσταται συνήθως ἀπὸ τριῶν εἰδῶν ὄργανα, ὧν τὸ μὲν παρεμφερές ἐστι πρὸς τὸ ἡμέτερόν βιολίον, τὸ δὲ πρὸς τύμπανον κρουόμενον ἐκατέρωθεν διὰ τῆς μείρας, καὶ τὸ τρίτον εἶνε εἶδος μεγάλης κιθάρας σχήματος καὶ κατασκευῆς ἀλλοκότου.

Ἐτερος χορὸς συμβολικὸς συγκροτεῖται ἐπίσης τὴν ἐπέτειον ἡμέραν καθ' ἣν ὁ υἱὸς τοῦ *Βασσινδῆ* καὶ τῆς ὠραίας *Δεβάκης* ὑπεξέφυγε τὴν σκληρότητα τοῦ θεοῦ του *Καρσά*, ἐκ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ *Σίβα*. Ἐνταῦθα οἱ χορεύται εἶνε ἀνδρες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παραδόξως ἐνδεδυμένοι, χορεύοντες χορὸν μυστηριώδη.

I. M. ΡΑΠΤΑΡΧΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—ooo—

Βυζαντινὰ Μελέται. Περί πηγῶν νεοελληνικῆς ἐθνότητος ἀπὸ Η' μέχρι Γ' ἑκατονταετηρίδος μ. Χ. ὑπὸ Σ. Ζαμπελίου. Ἐν Ἀθῆναις 1838 (*).

Τὰ μάλιστα εὐχάριστος καὶ τῆς ἐπιδοκιμασίας τῆς περρωτισμένης Εὐρώπης ἀξία εἶναι ἡ πρό τινας χρόνου παρὰ τοῖς Ἕλλησι φιλολόγοις ἀρξαμένη ἐμβριθῆς καὶ σύντονος σπουδὴ τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας, καὶ ἡ προσπάθεια αὐτῶν ὅπως διασκεδάσωσι τὸ σκότος, ὅπερ καὶ ἐν συνόλῳ καὶ κατὰ μέρος ὑπάρχει ἐν αὐτῇ, καὶ τὰς τύχας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐπισκιάζει, καὶ ὅπως ἀνεύρωσι τὴν ἐσωτερικὴν ἀλληλουχίαν μεταξὺ τῶν ἀρχαίων καὶ νέων Ἑλληνικῶν λαῶν. Ἡ ἀλληλουχία αὕτη καταφαίνεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων διὰ τῆς ἐνότητος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἣτις ἐνυπάρχει ἐν τε τῷ βίῳ αὐτῶν καθ' ὅλας τὰς περιόδους τῆς ἱστορίας καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ, εἰ καὶ πλεῖστα ἐξωτερικαὶ μεταβολαὶ, καὶ ἐσωτερικαὶ διαιρέσεις καὶ συγχωνεύσεις ἔλαβον χώραν μεταξὺ τῶν περικυδευμένων τῆς νέας Ἑλλάδος, οἷτινες ἰδίως ἀσχα-

(*) Τὴν ἔκδοσιν τοῦ συγγράμματος τούτου ἀναγγέλλαντες ἐν τῷ φυλλαδίῳ τῆς 13 Ἰουλίου 1838, εἶπομεν ὅτι «περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου πονήματος προτιθέμεθα νὰ ὁμιλήσωμεν ἄλλοτε ἐν ἐκτάσει. » Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ ἀλληπαλλήλως ἀναλαβόντες τὴν ἀνάγνωσιν αὐτοῦ δύο ἐκ τῶν ἡμετέρων συνεργατῶν δὲν ἔφερον εἰς πέρας τὸ ἔργον διὰ παρεμπιπτόντα ἐμπόδια ἄσχετα πρὸς τὸ σύγγραμμα, ἐκδίδομεν σήμερον τὰς περὶ αὐτοῦ κρίσεις σοφῶν Γερμανῶν, μείζον μάλιστα ἐχούσας τὸ κῆρος. Περιεττόν δὲ νὰ εἰπώμεν ὅτι τῆς ἐπιδοκιμασίας τῶν ξένων ἠξιώθησαν καὶ τὰ λοιπὰ συγγράμματα τοῦ Κ. Ζαμπελίου. Σ. ΠΑΝΔ.

λοῦνται μετὰ τῆς ἱστορίας αὐτῆς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἀνήκει ἐκτός τοῦ ἐν Ἀθῆναις Καθηγητοῦ Κ. Κωνστ. Παπαρρηγοπούλου, περὶ τῶν αἰσθητικῶν πραγματειῶν τοῦ ὁποίου (ἐν τῷ ἀριθμ. 25 σελ. 360 τοῦ ἐτους 1859) εἶπομέν τινα, καὶ ὁ συγγραφεὺς τῶν ἀναγγελομένων Βυζαντινῶν Μελετῶν Σπυρ. Ζαμπέλιος, γνωστός ἤδη διὰ τῆς αἰσθητικῆς μελέτης περὶ Νεοελληνικοῦ Ἑλληνισμοῦ » ἦν ἐν Κερκύρα ἐν ἔτει 1857 ἐξέδωκε μετὰ νέας καὶ λόγου ἀξίας συλλογῆς νεοελληνικῶν ἄσματων. Αἱ Βυζαντινὰ Μελέται ἀντικείμενον ἔχουσαι τὸν μεσαιωνικὸν Ἑλληνισμὸν πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς συνέχειαι τῆς αἰσθητικῆς μελέτης, ἢ ἰδίως ὅμως περιορίζονται εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ κατὰ τὸν Η', Θ' καὶ Γ' αἰῶνα, εἰ καὶ ὁ συγγραφεὺς πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ἀρχῶν τοῦ Νεοελληνισμοῦ ἐν τῷ βίῳ καὶ τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ, ἀρχεται τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἱστορίας τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα π. Χ. εἶτα δὲ καταδεικνύων τὴν μετέπειτα ἀνάπτυξιν αὐτοῦ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου καὶ τὴν ἐπιρροὴν ἣν οὗτος ἐξήσκησε, προβαίνει μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας, καὶ τῶν πρώτων αἰῶνων μετὰ τὴν παραδοχὴν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας. Ὁ συγγραφεὺς ἀναπτύσσει καθ' ἐκάστην τῶν ἐποχῶν, καὶ ἰδίως μάλιστα κατὰ τὴν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἀπὸ τοῦ Η'—Θ' αἰῶνος, τὰς διαφόρους φάσεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὰ κυριώτερα στοιχεῖα τῆς Βυζαντινῆς κοινωνίας καὶ πολιτείας, ἐν αὐταῖς δὲ ἀνευρίσκει τὴν πολλαχῶς τὸ παρελθὸν μεταμορφώσαν καὶ ἀπανταχοῦ ἐν τε τῷ πολιτικῷ βίῳ τοῦ λαοῦ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ μαθῆσει καὶ τῇ γλώσσῃ ἐνυπάρχουσαν θεμελιώδη πολιτικὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἱστορικὴν ἐνότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μετὰ πλείστης πολυμαθείας, ὀξυνοίας καὶ ποιητικῆς λεπτότητος, ἐνίοτε πρὸς ἰδεολογίαν ἀπὸρρέπουσας, παρακολουθεῖ ὁ συγγραφεὺς τὰ ἔγνη τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς ἐκείνους τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας αἰῶνας, καὶ τὸν χαρακτῆρα διαγράφει καθ' ὅλας τὰς ἀνωτέρω ἐπέψεις, καθ' ἃς ποτὲ μὲν ζωηρότερον ποτὲ δὲ ἀσθενέστερον καταφαίνεται. Οὐδόλωσ δὲ φροντίζει, ὀρθῶς ποιῶν, ὅπως τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ καὶ συμπερασμάτων συνάθῃ πρὸς τὰς μέχρι τοῦδε ἀτελεῖς καὶ ἀντιθέτους πληροφορίες, καὶ δυσμενεῖς κρίσεις τῶν ἱστοριογράφων· δι' ὅ καὶ ἐάν ὁ ἀμερολήπτως ἐρευνῶν δὲν δύναται ν' ἀποδεχθῆ τὴν γνώμην του, καὶ τινὰς τῶν δοξασιῶν καὶ ἀπεικονίσεων τοῦ συγγραφεῖς στερεωμένας ἱστορικῆς ἀληθείας καὶ βεβαιότητος, εὐρίσκονται ὅμως πλεῖστα ὅσα πληροφορῖαι πρὸς ἐκτίμησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῷ παρελθόντι, καὶ αἱ πλέον ὑγιεῖς διδασκάλισαι καὶ νύξεις καθόσον ἀφορᾶ τὸ παρὸν καὶ μέλλον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐκ τῶν ἐρευνῶν τούτων καὶ συμπερασμάτων τοῦ συγγραφεῖς δύναται πολλαχῶς οἱ ἐπιστήμονες τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης νὰ διδα-

χθῶσι, καὶ τοι ἐνίοτε ἕνεκα σπουδαίων λόγων δυσκόλως δυνάμενοι ν' ἀποδεχθῶσι τινὰς τῶν ἐπέψων αὐτοῦ, καὶ ἐπομένως· νὰ πιστεύωσιν ὅτι ὑπῆρχεν ἀδιάκοπος πνευματικὴ σχέσις τῶν νέων μετὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Ἡ σχέσις αὕτη ἀφορᾶ ἰδίως ἀφ' ἐνός μὲν τὴν πνευματικὴν μόρφωσιν καὶ μάθησιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἣτις καὶ τοι ἀτελεῖς καὶ πολλαχῶς καταπιεζομένη καὶ ἐντός στενοῦ περιορισθεῖσα κύκλου, διετηρήθη ὅμως πάντοτε ἐν τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους τῶν Βυζαντινῶν, ἀφ' ἐτέρου δὲ εἰς βαθμὸν πολὺ ἀνώτερον τὴν γλώσσαν, ἣτις διεσώθη παρ' αὐτῶ καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἑκτασιν. Αὕτη ἂν καὶ πολλάκις παρεδέχθη ξενισμούς καὶ δι' ἐπιρροῆς πολλῶν συμβεβηκότων ἀπώλεσε τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς καλλονὴν καὶ πλουσιότητα, παρέχει ὅμως ἀναμφίλεκτα τεκμήρια τῆς ἐνότητος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ κατὰ τὸν μεσαιῶνα καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ἐποχῇ μετὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἀρκεῖ μόνον νὰ ὑπερνηκῆ τις προλήψεις τινὰς, καὶ ν' ἀναγνωρίσῃ ἀμερολήπτως μὲν μετὰ τινος ὅμως ἐπιφυλάξεως τὸ παρὰ πᾶσιν ὁμολογούμενον.

Ὁ ἄνευ μίσους, ἀδίκου προλήψεως καὶ οἰουδῆποτε ἐχθρικοῦ σκοποῦ, εἰ καὶ ἐπιπολαίως μόνον, τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους κατὰ τὸν μεσαιῶνα καὶ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἐνασχοληθεὶς καὶ ἐκ περιστάσεως τὴν γλώσσαν αὐτοῦ σπουδάσας, θέλει πεισθῆ καὶ ἐξ ἀνάγκης ὁμολογήσει ὅτι ἄμεσος καὶ συνεχὴς ὑπάρχει σχέσις τῶν νέων μετὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, καὶ ὅτι αὕτη διεσώθη καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς καταστροφῆς τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος· ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Ἡ πεποιθήσις αὕτη οὐδόλωσ δύναται νὰ κλονηθῆ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ δεσμὸς οὗτος τῆς συναφείας δὲν καταδεικνύεται πάντοτε μετὰ τῆς αὐτῆς βεβαιότητος καὶ ἀκριβείας, ἀλλὰ τούναντιον ἐνίοτε εἶναι δυσέμετος, καὶ ἡ συναφεία αὕτη οὐ μόνον διακόπτεται κατ' ἐπιφανείαν ἀλλὰ καὶ μόλις νοητὴ καθίσταται. Ἐπίσης ἡ πιθανὴ ἐπιρροὴ ἦν, ὡς μαρτυρεῖ μετὰ βεβαιότητος ἡ ἱστορία, ἔσχον παρελθόντα τινὰ συμβεβηκότα ἐπὶ τῆς φυσικῆς καταγωγῆς τοῦ νεοελληνικοῦ λαοῦ καὶ τῆς οὐχὶ λίαν καθαρᾶς διασωθείσης ἐθνικότητός του, δὲν δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ δισταγμούς περὶ τῆς φυσικῆς συναφείας αὐτῶν μετὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, καθόσον μάλιστα ὑπάρχουσι ἀφ' ἐτέρου ἀναμφίλεκτοι μαρτυρία, αἰτίνες τὴν συναφείαν ἐκείνην ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀναμφίβολον καθίστησιν. Οἱ φιλόλογοι τῆς νέας Ἑλλάδος ἀσχοιοῦνται πρὸ τινας χρόνους μετὰ σπουδῆς ὅπως διαφωτίσωσι καὶ ἀποδείξωσι τὸν πνευματικὸν καὶ ἐθνικὸν δεσμόν, ὅστις συνδέει τοὺς ἀρχαίους μετὰ τῶν νέων Ἑλλήνων, καὶ ἰδίως μάλιστα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν δοκιμῶν τοῦ εἶδους τούτου ἀνήκει καὶ τὸ προκειμένον ἔργον τοῦ

Ἕλληνας Ζημπέλιου, διακρινόμενον διὰ τοῦ ἐν αὐτῷ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος τῆς πολυμαθείας, τοῦ βίου τῶν ἐρευνῶν καὶ τῆς ἀγχινοίας. Ἐν ταῖς Βυζαντιναῖς Μελέταις καταγίνεται ὁ συγγραφεὺς πρὸ πάντων εἰς τὴν ἔρευναν τῶν στοιχείων τῆς ἑλληνικῆς ἐθνικότητος κατὰ τὴν Η', Θ' καὶ Γ' ἑκατονταετηρίδα, καὶ εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐξακριβώσιν τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς πολιτικῶς, θρησκευτικῶς καὶ φιλολογικῶς. Ὅπως δὲ ἀσφαλέςτερον προῆλθε εἰς τὰς ἐρεῖνας αὐτοῦ περὶ τῆς ἐθνικότητος ταύτης, δὲν περιορίζεται ἐντὸς τοῦ ῥηθέντος χρονικοῦ διαστήματος, ἀλλὰ προβαίνει μέχρι τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Δι' ὃ τὸ ἔργον αὐτοῦ περιέχει πολυτιμώτατας πληροφορίας περὶ τοῦ πολιτικοῦ, ἐκκλησιαστικοῦ καὶ φιλολογικῶν βίου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καὶ ἰδίως περὶ τῆς γλώσσης αὐτοῦ, πληροφορίας δυναμένης νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς σύνταξιν γενικῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον ἐνδιαφερούσας καὶ πολυτίμους, καθόσον οὐχὶ μόνον περὶ τοῦ παρελθόντος διδάσκουσιν ἡμᾶς, ἀλλὰ πολλάκις καὶ τὸ παρὸν διασαφηνίζουσι. Πρὸς τούτοις παρατηρήτέον ὅτι ὁ συγγραφεὺς διὰ τῆς πραγματικῆς μεθόδου τῆς ἐρεῖνης τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας ὑπὸ ὅλως ἐθνικῆν ἐποψίν ἦν ἐν γνώσει ἐξελέξατο καὶ ἐν ἧ σταθερῶς διαμένει, τείνει ὅπως ἐμπνεύσῃ τῷ ἀναγνώστῃ μείζονα καὶ ζωηρότερον ἐνδιαφέρον. Ἐντεῦθεν καταφαίνεται ὁ κύριος χαρακτήρ, ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ἀξία τοῦ προκειμένου ἔργου. Τῆς ἀξίας ταύτης δὲν στερείται καὶ ὅταν ὁ συγγραφεὺς ἕνεκα τῶν ἰδιαζουσῶν αὐτῷ Ἑλληνικῶν τάσεων ἀσυνεπῶς ἀναπτύσσῃ, ἐγκαταλείπει τὴν οὐδετερότητα, τὴν ψυχρὰν ἐκτίμησιν τῶν συμβεβηκότων, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ τὴν ἀτάραχον, γαλήνην τῆς ἱστορικῆς κριτικῆς, καὶ παρασύρεται ὑπὸ τῆς φαντασίας αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐθνικοῦ πατριωτισμοῦ εἰς παρακεκινδυνευμένους συνδυασμοὺς καὶ ἀπότολμα συμπεράσματα.

Εἶναι ἀδύνατον ἐνταῦθα, πρὸς ἀνάλησιν τῶν δοξασιῶν τοῦ συγγραφέως καὶ ἀπόδειξιν αὐτῶν ἱστορικῶς καὶ φιλοσοφικῶς, νὰ προδῶμεν εἰς τὰ καθέκαστα καὶ νὰ υποδείξωμεν τὴν ἀλληλουχίαν τῶν ἰδεῶν ἢ ἀκολουθεῖ εἰς τὰ διάφορα κεφάλαια τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, τῆς πολλαχῶς ὑπερμέτρως καὶ κατὰ μίμησιν τῆς Βυζαντινῆς ῥητορικῆς φρασσεολογικῆς παρεκτεινομένης. Εὐχόμεθα μόνον ὅπως τις εἰδήμων τοῦ ἀντιζειμένου καὶ κάτοχος τῆς γλώσσης ἀποφασίσῃ τὴν εἰς Γερμανικὴν διάλεκτον μετὰ ἱστορικῆς κριτικῆς ἀκριβείας μετάφρασιν ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἐπεξεργασίαν τῶν Βυζαντινῶν Μελετῶν, ἀπὸ ὅμως προηγουμένων ἐκκαθαρίσει δεόντως τὴν ἐν αὐτοῖς περιεχομένην ἄφθονον ὕλην. Ὑπὸ πολλὰς ἐπιπέσεις ἐξεταζόμεναί αἱ Βυζαντιναὶ Μελέταις εἰσὶν ἀξίαι τοιαύτης ἐργασίας ἢ, ὡς πιστεύομεν, οἱ ἐπιστήμονες καὶ πεπαιδευμένοι θέλουσι κατὰ τὸ εἶδος ἐκτιμᾶσαι, διότι ἐντεῦθεν θέλουσι διδαχθῆναι πλείστα ὅσα γεγονότα, θέλουσιν ἐξηγήσει πολλά ἱστορικὰ συμβάντα, καὶ θέλουσιν ἀποδᾶναι οὐχὶ ὀλίγας ἀπάτας καὶ προλήψεις. Ἡ γλώσσα τοῦ νεοελληνικοῦ

πρωτοτύπου προσεγγίζουσα ὅσον ἔνεστι πρὸς τὴν ἀρχαίαν κλασικὴν, εἶναι καθαρά, ὀρθή, καὶ ἀνάλογος τοῦ ἐπιστημονικοῦ χαρακτήρος καὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου.

Καθίστους Πατριαρχεῖον ἐν Ῥωσσίᾳ ὑπὸ Σπ. Ζημπέλιου ἐν Ἀθήναις 1839.

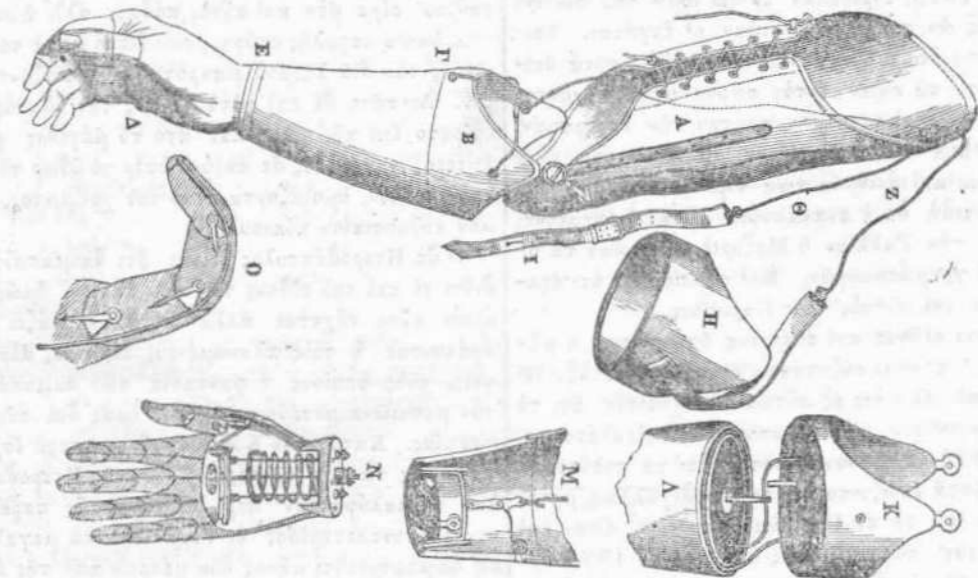
Ὁ Ἕλληνας φιλόλογος Σπ. Ζημπέλιος ὅστις κατ' ἐξοχὴν ἐνασχολεῖται τῇ μεσαιωνικῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντίου, καὶ συγχρόνως ἐπίστησε τὴν δέουσαν προσοχὴν ἐπὶ τῶν κυριωτέρων ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν μνημείων τῶν Βυζαντινῶν χρόνων, ὡς τοῦτο μαρτυροῦσιν αἱ περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος Βυζαντιναὶ Μελέταις, ἐπεξεργάσθη ἐν τῷ προκειμένῳ συγγράμματι ἕτερον ἐπίσης σπουδαῖον ἀντικείμενον ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν μεταγενεστέρων χρόνων τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Ῥωσικῆς ἐκκλησίας, ἐνδιατρίβων καὶ ἐνταῦθα ἰδίως εἰς τὸ φιλολογικὸν καὶ ἱστορικὸν μέρος. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο περιέχει ἐν πρώτοις τὴν διήγησιν τῆς ἰδρύσεως τοῦ πατριαρχεῖου τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ἐν Μόσχᾳ τῆς Ῥωσσίας, εἰς ὃ ἐκλήθη δι' ἐκλογῆς ἐν ἔτει 1589 ὁ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μητροπολίτης τῆς πόλεως ταύτης Ἰωβ, καὶ ἐπισήμως ἐγκρατεστάθην εἰς αὐτὸ παρὰ τοῦ πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἰερεμῖα, καὶ δύο ἀρχιεπισκόπων Ἰεροθέου τοῦ Μονεμβασίας καὶ Ἀρσενίου τῆς Ἐλασσῶνος. Ὁ συγγραφεὺς ὁρμώμενος ἀπὸ εὐληκρῶν καὶ δικαιολογημένων πολιτικῶν σκέψεων περὶ τῶν δύο ναυμαχιῶν ἐν Ναυπάκτῳ (1572) καὶ Ναβαρίνῳ (1827) αἵτινες παρέχουσιν ἀφορμὴν εἰς διαφοροὺς ὁμοίας ἐρεῖνας καὶ ἐπικρίσεις τῆς ἀσυνεποῦς καὶ ψευδοῦς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἀπέναντι τῆς Τουρκίας καὶ τῶν χριστιανικῶν λαῶν, θεωρεῖ τὴν ἰδρύσιν τοῦ πατριαρχεῖου ἐκείνου ὡς ἀμέσως συνδεδεμένην μετὰ τῆς ἐν Ναυπάκτῳ ναυμαχίας, καὶ ἀσχολεῖται μετ' ἐπιστάσεως εἰς τὴν περιγραφήν τῆς καταστάσεως τοῦ Ῥωσικοῦ καὶ Τουρκικοῦ κράτους, τὰς περὶ Ῥωσῶν πληροφορίας ἀρνούμενος ἐν μέρει ἐκ τῆς νεωστὶ παρὰ τοῦ Ἕλληνα Κροκιδᾶ δημοσιευθείσης μετάφρασεως τῆς Ῥωσικῆς ἱστορίας τοῦ Καραμσίνου (12 τομ. ἐν Ἀθήναις 1856—59). Τὴν διήγησιν τῆς ἰδρύσεως τοῦ πατριαρχεῖου ἐκείνου περικλείει ἐπισυνάπτων τὴν ἱστορίαν τῆς μετὰ ταῦτα τύχης τοῦ Ἰωβ καὶ τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ. Ἐν τούτοις τὸ μεγαλύτερον καὶ σημαντικώτερον μέρος τοῦ συγγράμματος περιέχει φιλολογικὴν ὕλην. Ὑπάρχει δὲ ἐν αὐτῷ (σελ. 27—68) δημοσιευμένον καὶ ποίημα τοῦ μνησθέντος ἀρχιεπισκόπου Ἐλασσῶνος, ποιηθὲν κατὰ τὴν προεῖδασιν τοῦ μητροπολίτου Ἰωβ εἰς πατριάρχην Μόσχας, ἐπιγραφόμενον «Κόποι καὶ διατριβὴ τοῦ ταπεινοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀρσενίου. Γράφει καὶ τὴν προεῖδασιν τοῦ πατριάρχου Μοσχολίας» εἰς γλώσσᾳ νεοελληνικῆν, καίτοι τότε συνήθως ἐν χρήσει οὖσης τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, καὶ εἰς

στήλους πολιτικούς. Ὁ ποιητὴς ἐπαινεῖ τὰ μέγιστα τὴν ὀρθοδοξίαν τῶν Ῥωσῶν καὶ τὴν μέριμναν τῆς Ῥωσικῆς αὐλῆς ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὸ ποίημα τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς πρόδρομος τοῦ παρ' ἅπασιν τοῖς Ἕλλησι γνωστοῦ Ἀγαθαγγέλου, τοῦ διακόσια ἔτη μετὰ ταῦτα εἰς καθαρωτέραν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν συνταχθέντος. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πρωτότυπον ἠφανίσθη ἢ τοῦλάχιστον εἶναι ἀγνωστον τοῦ εὐρίσκειται, ὁ ἐκδότης ἐδημοσίευσεν τὸ παρὸν κείμενον ἐκ τοῦ ἐν τῇ Β. Βιβλιοθήκῃ τοῦ Ταυρίνου διασωθέντος ἀντιγράφου, τὸ ὅποιον ὁμῶς περιέχει τὸ ποίημα τοῦτο οὐχὶ ὡς τοιοῦτο, ἀλλ' ἕνεκα ἀγνοίας τοῦ μέτρου εἰς πεζὸν λόγον.

Ἡ λατινικὴ αὐτοῦ μετάφρασις ἦτις ὑπάρχει

ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Codices manuscripti bibliothecae Taurinensis Athenaci (Taurini 1749) I, 433, ἐτυπώθη ἤδη πολλάκις, ἐπίσης καὶ ἡ γαλλικὴ αὐτοῦ μετάφρασις ἐδημοσιεύθη παρὰ τοῦ προσελύτου τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας, τοῦ Ῥώσου πρίγκηπος Α. Γαλιτζίου (Document relatif au patriarcat moscovite Paris 1857), οὐδέποτε ὁμῶς μέχρι τούδε ἐδημοσιεύθη τὸ Ἑλληνικὸν πρωτότυπον. Ἀναντιρρήτως ὁμῶς τὸ ποίημα τοῦτο καθ' ὅλας τὰς ἐπιπέσεις ἐξεταζόμενον ἔχει μεγίστην φιλολογικὴν ἀξίαν, οὐ μόνον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν.

K. N. K.

Βραχίων ἐπίσειακτος.

ΒΡΑΧΙΩΝ ΕΠΙΣΕΙΑΚΤΟΣ.

—ooo—

Τὸ παρελθὸν ἔτος ἀπώλεσε τὸν βραχίονα αὐτοῦ ἐν Γαλλίᾳ ἐπίσημὸς τις μελοδραματικὸς ὑποκριτῆς, ὁ Ρογῆρος, ἐνῶ εἴθρησε τὸ πυροβόλον ἀντιφασιανῶν κατεκερμάτισε μέλος ἀνθρώπινον. Οἱ πολυάρθμοι τοῦ ὑποκριτοῦ θαυμάσται, φυβηθέντες τότε μὴ στερεθῆ τὸ θέατρον ἐνὸς τῶν ἰκανωτέρων αὐτοῦ ὀπαδῶν, κατέφυγον εἰς ἐμπειρον τεχνίτην, ὅστις κατασκεύασε τὸν ἐπίσειακτον βραχίονα, οὗτινος τὴν εἰκόνα παραθέτομεν ἐνταῦθα.

Ὁ πλαστός οὗτος βραχίων μιμεῖται ὅσον ἐνδέχεται φυσικῶς τὸν ἀληθῆ χάριν δὲ τοῦ ἀναγνώστου προσθέτομεν καὶ τὴν ἐφεξῆς ἐρμηνείαν.

Τὸ στοιχ. Α, προσκολλᾶται εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ βραχίονος.

Τὸ Β, ἀναπληροῖ τὸ ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος καὶ κάτω.

Τὸ Γ, εὐκολύνει τὴν στροφὴν.
Τὸ Δ, ἀναπληροῖ τὴν χεῖρα.
Τὸ Ε, διαλύει τὴν χεῖρα ἀπὸ τοῦ βραχίονος.
Τὸ Ζ, δεικνύει ταινίαν εὐκολύνουσαν τὸ λίγισμα τοῦ βραχίονος.

Τὸ Η, προσκολλᾶ τὸν βραχίονα εἰς τὸν ὄμον.
Τὸ Θ, συνεννοῦται μετὰ τοῦ Γ, καὶ ἀμφοτέρω εὐκολύνουσι τὸ ἀνοιγμὰ τῶν δακτύλων.

Τὸ Ι, εἶναι δεσμός.
Τὸ Κ, εἶναι τὸ ἀνώτατον μέρος τοῦ μετὰ τὴν ἀγκῶνα βραχίονος.

Τὸ Λ, τὸ κατώτατον μέρος αὐτοῦ.

Τὸ Μ, μηχανισμὸς τοῦ καρπού.

Τὸ Ν, ἐσωτερικὸς μηχανισμὸς τῆς χειρὸς.

Τὸ Ο, λίγισμα ἐνὸς δακτύλου διὰ τοῦ μηχανισμοῦ.

ΠΡΟΚΑΤΑΚΛΥΣΜΑΙΑ ΖΩΑ.

—οοο—

ὄλων τῶν ἐθνῶν αἱ μυθολογίαι παριστῶσι τὴν γῆν ὡς κατοικουμένην κατ' ἀρχὰς ὑπὸ γιγάντων τοὺς ὁποίους ἐξωλόθρευσε μέγας κατακλυσμός· εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτον ὅτι ἡ μυθώδης αὕτη παράδοσις ἐπιστεύετο καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Ὁσάκις, ἕως περὶ τὰ μέσα τῆς IB' ἑκατονταετηρίδος, ἀνεκαλύπτοντο ὅσα ὑπερτεροῦντα κατὰ τὸ μέγεθος τὰ τῶν σωζομένων ζώων, διεδίδετο ὅτι ἀνήκον εἰς τοὺς γίγαντας καὶ τιτῆνας, τῶν ὁποίων τὰ κατορθώματα ἐξύμνησαν οἱ ἀρχαῖοι ποιηταί· τινὰ μάλιστα ἀπεδόθησαν καὶ εἰς νεωτέρους γίγαντας. Ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λοδοβίκου τοῦ IE', τὸ 1613, εὐρέθησαν ἐν τῷ νομῷ τοῦ Δωρινὲ ὅσα, ἐξ ὧν πολλὰ συνέτριψαν οἱ ἐργάται. Χειρουργός τις δὲ τὸ ὄνομα Μαζυριέ, λαβὼν αὐτὰ διέδωκεν ὅτι τὰ κῦρεν ἐντὸς τάφου μῆκος ἔχοντος 30 ποδῶν, καὶ φέροντος ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν Teutobochus rex· προσέθετε μάλιστα ὅτι κῦρε συγχρόνως καὶ ἀριθμὸν τινα νομισμάτων τοῦ Μαρίου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀνακάλυψις αὕτη διεφημίσθη, περιῆλθε τὴν Γαλλίαν ὁ Μαζυριέ δεικνύων τὰ ὅσα καὶ χρηματολογῶν. Καὶ σημειώτεον ὅτι ἐφορολόγησε καὶ αὐτοὺς τοὺς Παρισίους.

Ἐπὶ δύο αἰῶνας καὶ ἐπέκεινα ἐπιστεύετο ὁ μῦθος οὗτος· πολλάκις συζητήσεις ἐγένοντο μεταξύ ἱετροῦν, καὶ μάλιστα ἐξ αὐτῶν διῆχυρίσθη ὅτι τὰ ὅσα δὲν ἀνήκον εἰς ἄνθρωπον ἀλλὰ εἰς ἐλέφαντα.

Τὸ 1832 γενομένου γνωστοῦ ὅτι τὰ πολύκροτα ταῦτα ὅσα ἐσώζοντο ἐπὶ ἐν Βουρδιγάλιοις, μετεφέρθησαν εἰς τὸ ἐν Παρισίοις μουσεῖον, ὅπου καὶ νῦν κεῖνται· σοφὸς δὲ τις ὑπέβαλε τὸ 1835 ἐκθεσιν εἰς τὴν ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν, δι' ἧς ἀπεδείκνυεν ὅτι οὔτε γίγαντος οὔτε ἐλέφαντος ἦσαν, ἀλλὰ μαστόδοντος.

Τὴν IH' ἑκατονταετηρίδα αἱ πλείους τῶν ἀπολιθώσεων ἀπεδίδοντο εἰσέτι εἰς τὸν κατακλυσμόν, τὰ δὲ ἀνακαλυπτόμενα ὅσα ἐνομίζοντο ἀνθρώπων ἀπολεσθέντων ἕνεκα τοῦ κατακλυσμοῦ τούτου. Οὐ μόνον δὲ περὶ τὴν διάκρισιν τῶν ὀστέων τῶν μαστοφόρων, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν τῶν ἐρπετῶν, ὡς φέρ' εἰπεῖν σαυρῶν καὶ σαλαμανδρῶν, ἠπατώντο, καθόσον μάλιστα δὲν ἐπίστευον ὅτι ὑπῆρξαν ἐρπετὰ τόσῳ μεγάλα, ὡς ὁ Μεγαλόσαυρος, παραδείγματος χάριν, τοῦ K. Ζυγομαλά, οὗτινος τὸ ὁμοίωμα ἐδημοσιεύσαμεν ἐν τῷ 201 φυλλαδίῳ τῆς 4 Αὐγούστου 1859.

Ἐκ τῶν προκατακλυσμαίων ζώων ἦσαν καὶ ὁ Ἰχθυόσαυρος, ὁ Πησιόσαυρος, καὶ ὁ Πτεροδάκτυλος, οὗς παριστᾶ ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν, χαραχθεῖσα κατὰ τὸ πρωτότυπον σχέδιον τοῦ γνωστοτάτου γαιολόγου τῆς Ἀγγλίας de la Bèche.

Ὁ Ἰχθυόσαυρος ἔχει ῥύγχος δελφίνος, ὀδόντας κροκοδείλου, κεφαλὴν καὶ στέρνα σαύρας, σπονδύλους ἰχθύος καὶ πόδας τέσσαρας. Διητάτο δὲ κυ-

ρίως ἐντὸς τῶν ὑδάτων καὶ ἐπλεον, ὡς καὶ ὁ Πησιόσαυρος, μετὰ μεγίστης εὐκολίας. Καὶ τῶν δύο τούτων σώζονται ἀκέραιοι σκελετοί· ὥστε, πλὴν τοῦ χρώματος καὶ τοῦ σχήματος τῶν φολιδῶν, γνωρίζομεν αὐτοὺς ἀκριβέστατα.

Ὁ Κυβίερος λέγει ὅτι ὁ Ἰχθυόσαυρος ἔχει τὴν μὲν οὐρὰν μετρίαν, τὸ δὲ ῥύγχος ὀξὺ καὶ ὀξυτάτους τοὺς ὀδόντας· ὅτι διὰ τὸ μέγεθος τῶν ὀφθαλμῶν ἐβλεπε καὶ τὴν νύκτα, ὅτι δὲν εἶρπεν, ὡς ἡ φάκη, ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀνέπνεεν ἀνυψῶν ὑπὲρ τὸ ὕδωρ τὴν κεφαλὴν, καὶ ὅτι οἱ Ἰχθυόσαυροι διέφερον κατὰ τὸ μέγεθος, διότι ἦσαν καὶ μικροὶ τριῶν καὶ ἡμισσεως ποδῶν μῆκος ἔχοντες, καὶ ἄλλοι πολλῶ μείζονες· σώζονται ὅσα μαρτυροῦντα ὅτι ὑπῆρχον τοιαῦτα ζῶα τριάκοντα ποδῶν μῆκος ἔχοντα.

Ὁ Πησιόσαυρος ἦτο ἀξιολογώτερος τοῦ Ἰχθυόσαυρου· εἶχε μὲν καὶ αὐτὸς πόδας, ἀλλ' ἡ κεφαλὴ του, ὁμοία κεφαλῆς σαύρας, συνεδέτο μετὰ τοῦ σώματός του διὰ λαίμου μακροτάτου ὁμοιάζοντος ὄφιν. Διητάτο δὲ καὶ αὐτὸς ἐντὸς τοῦ ὕδατος, δὲν ἐσώρευτο ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἦτο τὸ μέγεθος μεγαλύτερος· νηρόμενος δὲ ἀνύψου ὑπὲρ τὸ ὕδωρ τὸν μακρὸν λαίμον, ὁμοιάζοντα, πλὴν τοῦ χρώματος, λαίμον κολοσσιαίου κύκνου.

Ὁ δὲ Πτεροδάκτυλος εἶναι ἐτι θαυμασιώτερος, διότι εἰ καὶ τοῦ εἶδους τῶν δύο ἄλλων, ὅμως οὔτε ἔρπει οὔτε νήχεται ἀλλὰ πετᾷ· ὁμοιάζει τοὺς δράκοντας ἢ τοὺς πλανωμένους εἰς τοὺς ἀέρας ὄφεις, τοὺς ὁποίους ἡ φαντασία τῶν ἀκμασάντων τὸν μεσαιῶνα μετέδωκε καὶ εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς ζωγραφίας. Κατὰ τὸν Κυβίερον ἔχει πτερὰ ἰσχυρότατα ὡς τὰ τῆς νυκτερίδος. Ὅσα Πτεροδακτύλου ἀνεκαλύφθησαν περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἐν Γερμανίᾳ· τὰ μεγαλύτερα δὲ μαρτυροῦσι μῆκος δύο μέτρων ἀπὸ τῆς ἄκρας τῆς μίαν τῶν πτερύγων μέχρι τῆς ἄλλης.

Ἐκ τοῦ Πτεροδακτύλου τούτου λαμβάνων ἀφορμὴν ὁ Κυβίερος ὑποθέτει, ὅτι οἱ περὶ δράκόντων καὶ ἀεροπόρων ὄρων μῦθοι ἔχουσιν ἀρχὴν ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ παραδόσεων.

Προκατακλυσμαῖα ἄρα ἐρπετὰ διητῶντο ἄλλοτε καὶ εἰς τὴν γῆν, καὶ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὸν ἀέρα.

A'. ADANSOMA DIGITATA—BAOBAB.

B'. BOMBAX PENTANDRIUM.

B. EPTAPHYLUM.

Τὸ πρῶτον τῶν δένδρων τούτων φύεται εἰς τὰ θερμὰ μέρη τῆς Ἀφρικῆς, εἶναι τὸ ὄγκωδέστερον ὄλων τῶν γνωστῶν φυτῶν, καὶ ζῆ ἕως 6,000 χρόνους.

Ὁ κορμός του φθάνει παλλάκις τὴν διάμετρον 25 ποδῶν· ἂν καὶ τὸ ὕψος του μάλιστα εἶναι 10—12 ποδῶν, οἱ κατὰ πάσας ὁμοῦ τὰς διευθύνσεις ἐκτεινόμενοι κλώνες ἔχουσιν 60—80.

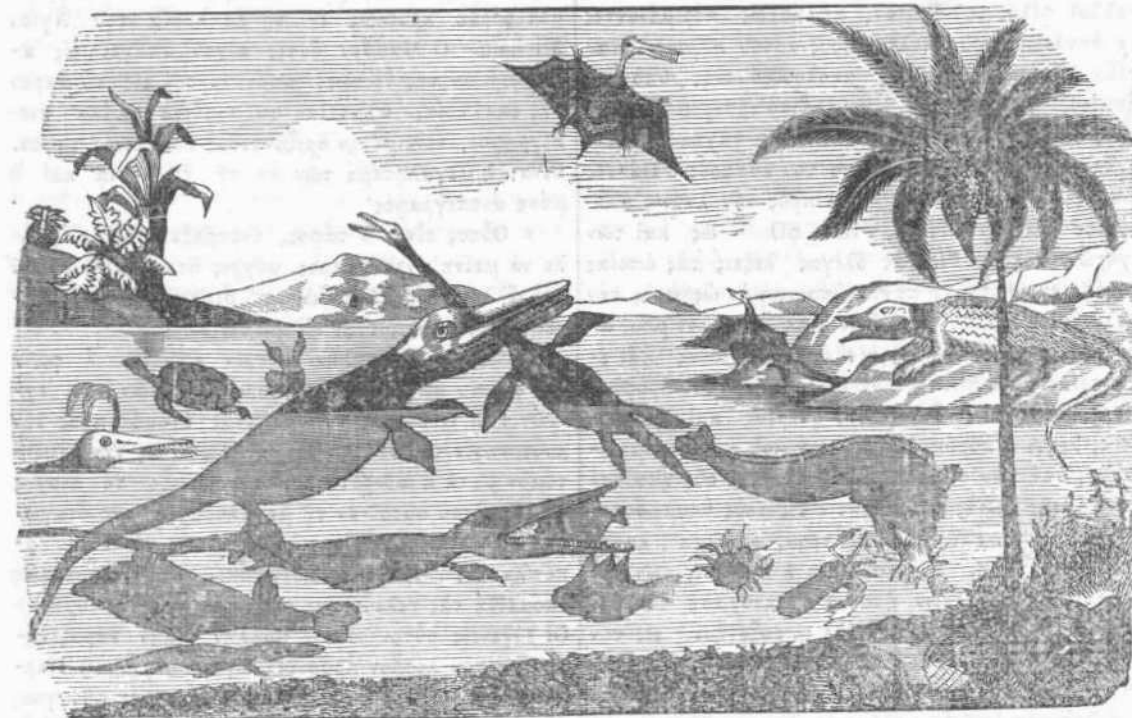
Ὁ κορμός τοῦ δένδρου τούτου χρησιμεύει παλλάκις εἰς οἰκογενεῖας ἀντὶ κατοικίας.

Ὁ καρπὸς του εἶναι ἀλευρώδης, καὶ τὸ ἐκπλυόμενον ἀλευρον χρησιμεύει εἰς κατασκευὴν ἄρτου. Καλεῖται δὲ παρὰ τῶν μαύρων τὸ δένδρον τοῦτο Βοβοβάβ.

Ὁ δὲ Bombax ὁμοιάζει τὸ προῖρηθὲν, καθόσον ὁ κορμός του λαμβάνει τόσον πάχος, ὥστε 16 ἄνθρωποι δὲν δύνανται νὰ τὸν περιλάβωσιν· ὑψοῦται δὲ τοσοῦτον ὥστε μόλις φθάνει εἰς τὴν κορυφὴν του βέλος ἐκτοξευόμενον.

Τὰ σπέρματα εἶναι περιτετυλιγμένα μ' ἑτερειδῆς τι ὕφασμα, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει εἰς στρωμνὰς καὶ εἰς κατασκευὴν ἄλλων ὕφασμάτων.

E. LANSEREP.

Προκατακλυσμαῖα ζῶα.

ROBERTOS EMMET.

(Συνέχ. 18ε φυλλάδ. 235—238.)

—οοο—

Τέλος περὶ τὴν μίαν ὥραν εἰδοποίησε τοὺς shériffs ὅτι ἦτο ἔτοιμος. Ὅτε δὲ εἰσῆλθον εἰς τὸ δωμάτιόν του, τοῖς εἶπεν ὅτι δύο αἰτήσεις ἔχει· πρῶτον νὰ ἀρῆσωσιν ὅσον ἦτο δυνατόν ἐλευθερίαν τὴν χρῆσιν τῶν βραχιόνων του· αὐτὴ δὲ τὴν δευτέραν, ἐπρόσθεσε, δὲν πιστεύω ὅτι θὰ συγκατανεύσῃτε· ἀλλὰ θέλω μόνον νὰ γείνη γνωστὸν ὅτι τὴν ἐπρότεινα· αὕτη δὲ εἶναι νὰ μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ ἀποθάνω φέρων

τὴν στολὴν τοῦ ἐπαναστάτου. Ἦθελε δὲ ν' ἀποδείξῃ διὰ τούτου καὶ τελευταῖον ὅτι ἐσεμνύετο διὰ τὴν ὑπόθεσιν δι' ἣν ἐθυσιάζετο. Ἐκ τῶν δύο αἰτήσεων του ἡ μία τῷ παρεχωρήθη· ἀλλὰ τὴν ἐτέραν κατὰ φυσικὸν λόγον τὴν ἀπεποιήθησαν. Ἦτο ἐνδεδυμένος ὡς καὶ κατὰ τὴν δικάσιμον ἡμέραν, ὀλόμαυρα, ἔφερε λαίμοδέτην ἐκ βελούδου καὶ ὑποδήματα ἐστραμμένα πρὸς τὰ ἔξω.

Ἐξερχόμενος τῆς φυλακῆς ἀπέδειξε πόσον ἦτο καὶ ἐαυτοῦ ἐγκρατῆς καὶ ποῖαν ἐπιρροὴν εἶχεν ἐπὶ τῶν ἄλλων. Ἡ γλυκύτης καὶ τὸ θελγητρον τῶν τρόπων του εἴλκυσαν τὴν ἀγάπην ὄλων ὅσοι τὸν ἐπλησίαζον· πρὸ πάντων δὲ ὑπῆρχε φύλαξ τις ὑπηρετῶν αὐτόν, ὅστις τὸν ἠγάπησε περιπαθῶς. Ὅτε ἐξῆλθε τῆς φυλακῆς του ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν shériffs καὶ τοῦ δημίου προπορευομένου, ὁ φύλαξ οὗτος εὐρέθη κατὰ τὴν διάδοσιν του εἰς τὸν πρόδο-

μον, καὶ κρουνοὶ δακρύων κατέβρεχον τὸ πρόσωπόν του. Ὁ ἔμμετ ἐσταμάτησεν ὅπως θαυμάση διὰ τὴν λύπην ταύτην ἣν δὲν ἐπαρίμενεν· ἐπειδὴ δὲ αἱ κινήσεις αὐτοῦ δὲν ἦσαν ἐλευθεροὶ ἠσπάσθη τὴν παρειάν του. Καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὁ πρὸ εἰκοσαετίας ἀποσκληρυνθεὶς εἰς τὰς φρικώδεις πικνὰς τῆς φυλακῆς, ἔπεσεν ἀναίσθητος πρὸ τῶν ποδῶν του.

Ἐπειδὴ ἐφοβήθησαν μὴ συμβῶσι παραγαί, διεσκόρπισαν ἄπειρον στρατὸν εἰς τὸ Δουβλίον· τὸ πλῆθος ὁμοῦ κατέκλυζε τὰς ὁδοὺς καὶ τὰ παράθυρα. Τὸ ὄγκημα τὸ ὁποῖον ἔφερε πρὸς τὴν λαίμητόμον τὸν κατάδικον ἐπροχώρει βραδέως, προπορευόμενον καὶ πασακολουθούμενον ὑπὸ συνταγματῶν ἰππικῶν καὶ πεζικῶν. Ἐμοιάζε στρατιωτικὴν κηδεῖαν, εἰς ἣν ὁ

νέος ἐν τῷ ὄχληματι, λέγει ὁ Μάδδεν, παρευρίσκατο ὡς ξένος ἀνταλλάσσει ἐνίοτε φιλικὰ βλέμματα μετ' ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἀνεγνώριζε μεταξὺ τῶν φίλων. Καθ' ὅλον τὸν δρόμον ἐδείξεν ὀχι ἀδιαφορίαν προσποιημένην, ἀλλὰ θάρρος ἄνευ ἐπιδείξεως, καὶ ὁ πρὸ πάντων ἐξέπληξε τοὺς θεατάς, (γνωρίζω δὲ πολλοὺς ζῶντας ἐτι καὶ παρευρεθέντας εἰς τὴν καρτομίαν), ἦτον ἡ προφανὴς ἀγνοία τοῦ αἰσθητάτος τοῦ φόβου. Παρατηρήσας κατὰ τὴν διάβασίν του ἕνα τῶν φίλων του, τὸν ἔκαμε σημεῖον νὰ πλησιάσῃ, καὶ τῷ παρέδωκεν ἐπιστολὴν τινα πρὸς τὴν νέαν Κύρραν· ὁ φίλος αὐτοῦ ὅστις εἶχε λάβει τὴν ἐπιστολὴν, παρατηρήθη καὶ ἐφυλακίσθη, ὥστε ἡ ἐπιστολὴ οὐδέποτε ἐστάλη πρὸς τὴν διευθύνουσαν.

Ἡ λαϊμητόμος ἔκειτο εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ὁδοῦ τοῦ ἁγ. Θωμᾶ, ἐκεῖ ὅπου ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις, ὅπως τιμωρηθῆ τὸ ἐγκλημα ὅπου καὶ ἐγένετο. Ἄπειρον πλῆθος συνεσωρεύθη, καὶ μεταξὺ αὐτοῦ ἦσαν πολλοὶ φίλοι τοῦ ἔμμετ, ἀπλήστως περιμένοντες νὰ ἀκούσωσι τοὺς τελευταίους αὐτοῦ λόγους. Κατέβη δὲ τοῦ ὄχληματος, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ δαμίου, τῶν sheriffs, τοῦ διαμαρτυρομένου ἱερέως ὅστις τὸν συνόδευε, καὶ ἀνέβη ταχέως, διότι ἡ λαϊμητόμος ὄλιγον ὑψοῦτο τοῦ ἐδάφους. Πάντες ἐνόμιζον ὅτι ἤθελεν ὁμιλήσῃ πρὸς τὸν λαόν· ἀλλ' ἔψευσε τὰς προσδοκίας τῶν φίλων ὡς καὶ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ. Εἰς τὰς ὀλίγας λέξεις τὰς ὁποίας ἐπρόφερεν, ἀπέφυγε πάντα ὑπαίτιμον ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν, ἀπλῶς δὲ μόνον εἶπε· « Φίλοι μου, ἀποθηνήσκω ἐν εἰρήνῃ μετ' αἰσθητάτα ἀγάπης καὶ ἐπιεικειᾶς πρὸς πάντας. » Αἱ λέξεις αὗται προσφερόμεναι συντόμως διὰ φωνῆς στερεᾶς καὶ βροντώδους, λέγει ὁ κύριος Η. . . , ἀρχαῖος αὐτοῦ συμμαθητῆς, ὑπῆρξαν οἱ τελευταῖοι φθόγγοι οὓς ἤκουσαν ἐκ τῆς φωνῆς ἐκείνης, ἣτις εἰς τοὺς θαυμαστοὺς αὐτοῦ λόγους, ἐπὶ ἄλλου θεάτρου, πολλαῖς καταγοήτευσε ἡμᾶς. Ἐνομήθη ὅτι ἡ πρόθεσις τῶν τελευταίων του λέξεων ἦτο νὰ καθησυχάσῃ τὴν ὀργὴν τὴν ὃ θάνατος του ἤθελε προσενηθῆσιν εἰς τὸν λαόν, καὶ νὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἀπὸ πάσαν ἐκδικητικὴν ἰδέαν κατὰ τῶν δικαστῶν του. Ἠξέυρομεν ὅτι ἡ δολοφονία ὑπῆρξε πολλαῖς ἡ ἀντεκδικήσεως τοῦ ἱρλανδικοῦ λαοῦ κατὰ τῆς τυραννίας.

Ἀκολούθως ἀφῆρσε τὸν λαϊμοδέτην του, καὶ ἐβοήθησεν ὁ ἴδιος νὰ προσαρτήσωσι τὸ σχοινίον περὶ τοῦ λαίμου του. Ὅτε δὲ ἡ ποινὴ ἐτελείωσεν, ὁ δῆμιος ἀπέσπασε τὸ ἄπνον σῶμα καὶ τὸ ἐξήπλωσεν ἐπὶ τῆς λαϊμητόμου· οἱ ἰδόντες αὐτὸ ἐξεπλάγησαν διὰ τὴν ὥραιαν καὶ κατανοκτικὴν ἐκφρασίν τὴν διετήρησεν ὁ νέος μάρτυς καὶ κατὰ τὸν ἐπώδυνον τοῦτον θάνατον. Οὐδεμία ὑπῆρχεν ἀλλοίωσις, ἀλλὰ ἐπανίκα ἰλαρότης διεχέετο εἰς τὸ πρόσωπον ὅπου

La douleur fugitive avait empreint sa gr̄ce,

La mort, sa majesté.

Ὁ δῆμιος ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν, καὶ δείξας αὐτὴν πρὸς τὸν λαόν, ἐφώνησε γεγωνυία τῇ φωνῇ· « Ἴδου

ἡ κεφαλὴ τοῦ Ροβέρτου ἔμμετ, τοῦ προδότου. » Τὸ πλῆθος ἀνταπεκρίθη μόνον διὰ θαθείας σιγῆς.

Ὅτε τὰ στρατεύματα ἐγκατέλιπον τὴν πλατεῖαν, τινὲς τῶν παρευρεθέντων, οἵτινες εἶχον ἀπομακρυνθῆ ταχέως, ἐπανήλθον καὶ παρατηρήσαντες ἀνησυχῶς πανταχοῦ, ἐπλησίασαν εἰς τὴν λαϊμητόμον, ἐβασάν τὰ μανδύλιά τῶν εἰς τὸ αἶμα καὶ τὰ ἐκρυσαν εὐθὺς ἐντὸς τῶν κόλπων τῶν. Τὸ φορεῖον ἀπετέθη ἐπὶ τινος ὥρας ἐν τῇ φυλακῇ, ὅπου ὁ δεσμοφύλαξ ἐπερίμενε τοὺς συγγενεῖς ἢ φίλους νὰ ἔλθωσι καὶ ζητήσωσι τὸν νεκρόν. Οὐδεὶς ὁμῶς ἐφάνη· διότι οἱ πλείστοι εὗρισκοντο εἰς τὰς φυλακάς ἢ ἦσαν φυγάδες· ὅσοι δὲ εἶχον σωθῆ ἀπὸ τῆς γενικῆς καταδρομῆς ἐφοβοῦντο μὴ καταστῶσιν ὑποπτοί. Μετὰ τινῶν ὥρων προσδοκίαν ἐνεταφίαν αὐτὸν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Νοσοκομείου, ὅπου ἐθάπτοντο οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ κατὰδικοί. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὸ φορεῖον ἠρπάγη διὰ νυκτός καὶ μετεφέρθη κρυφίως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Michain. Ὁ Μάδδεν ὅστις εἶχεν ὑπάγει εἰς ἀναγνώρισιν τῆς θέσεως, παρετήρησεν εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἐκκλησίας πλατεῖαν μαρμαρίνην πλάκα ἀνεπίγραφον, τεθειμένην ὀριζοντίως ἐπὶ τινος τάφου. Εἶναι ἡ μεγαλύτερα τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἡ μόνη ἀνεπίγραφος·

« Οὗτος εἶναι ὁ τάφος, ἀνέκραζεν, ὅστις ἐμελε νὰ μείνῃ ἀνεπίγραφος, μέχρις οὗ ἄλλοι καιροὶ καὶ ἄλλοι ἄνδρες ἀποδώσωσι δικαιοσύνην εἰς ἐκείνον ὅστις ἀναπαύεται εἰς αὐτόν. »

Μετὰ τὴν σιωπηλὴν θλίψιν ἐπέβη ἡ φωνὴ τοῦ οἴκου καὶ τοῦ θαυμαστοῦ καὶ αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν του. Ὁ λόρδος τοποτηρητῆς ἔγραψε πρὸς τὴν κυβέρνησίν του ὅτι εἰς τὸν ἔμμετ ἀνέβη εἰς τὴν λαϊμητόμον μετὰ σταθερότητος. Κατέπνιξε τὸ αἶσχος τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐν τῇ μεγαλοφυχίᾳ τῆς διαγωγῆς του. Ὁ αὐτὸς ἐνθουσιασμός ὅστις τὸν εἶχεν ἀποπλανήσῃ, τὸν ἐβοήθησεν ὅπως μετὰ καρτερίας ὑπομείνῃ τὰς τελευταίας αὐστηρότητας τῆς τύχης. « Οἱ συγγενεῖς οὗτοι λόγοι πολλὴν τιμὴν ἐπροξένησαν εἰς τὸν λόρδον Ἀρδουϊκ. Ἐν τῷ ἁγγλικῷ Παρολαμέντῳ, ὁ λόρδος Καστελρήγ ἐπανέυρε φθόγγους ἀξίους τῶν ὥραιων αὐτοῦ ἡμερῶν τῶν 1798. « Τὰ παράπονα τῆς ἱρλανδίας! ἀνέκραξε. Τίς ὁμιλεῖ περὶ τῶν παραπόνων τῆς ἱρλανδίας; ἐρωτήσατε τὸν νέον ἐκείνον ὅστις δὲν εὖρε σκοπὸν καταληπτότερον εἰς τὸν ἀπριώρησιν τὴν περιουσίαν του παρὰ τὴν καταστροφὴν τῆς κυβερνήσεως τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ ὅστις ἀπέθανεν ἐπὶ τῆς λαϊμητόμου. Ἄν καὶ ἠρνῆθη τοῦτο ἐν τῇ δίκῃ, δὲν ἀμφισβῆλωσεν ὅτι τὸ σχέδιόν του ἦτο νὰ παραδώσῃ τὴν ἱρλανδίαν εἰς τοὺς Γάλλους καὶ νὰ εἰσάξῃ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ τὸν γαλλικὸν στρατόν. »

Ὅλιγας ἡμέρας μετὰ ταῦτα, ὁ λόρδος Ρούσελ διεδέχθη ἐπὶ τῆς λαϊμητόμου τὸν Ροβέρτον ἔμμετ. « Ἐνῶ μέλλω νὰ ἐμρανισθῶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, λέγει οὗτος εἰς τὸν τελευταῖον αὐτοῦ λόγον, δὲν ἤμπορῶ νὰ εἶπω ὅτι δύναμαι νὰ καυχῆθῶ ἐπὶ τινι, θέλω ὁμῶς ἀνακηρύξαι ὅτι οὐδὲν καλὸν ἔπραξα ὅ

πεῖκων εἰς τὰς ἐμπνεύσεις τῆς συνειδήσεώς μου. Ἐάν εἶχον ἀνάγκην παραδείγματος ὅπως ἐνισχυθῶ καὶ ὑποστῶ τὴν τύχην μου, ἤθελον λάβει ὑπόδειγμα τὸν νέον ἥρωα, τὸν μέγαν καὶ ἀγχιπητόν μου φίλον Ροβέρτον ἔμμετ, ὅστις ἔπεσε μάρτυς τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ἀγῶνος. Ἰκανὰ προβλεπῶν τὴν ἡλικίαν ἔμαθα νὰ γνωρίζω τὴν ματαιότητα τοῦ βίου, καὶ πόσῃν ἀξίαν ἔχουσι τὰ τοῦ κόσμου τούτου· ἐκεῖνος ὁμῶς ἦτο εἰς τὸ ἄθος τῆς ἡλικίας του, κατεῖχεν ἀγαθὰ προσηλοῦντα ἡμᾶς εἰς τὸν βίον τοῦτον, καὶ ἔτρεπεν ἐν τῇ ἀθῶα χύτῳ καρδίᾳ ἀπαράμιλλον ἀγάπην. Καὶ τὴν ὥραν ταύτην ἐνθυμούμαι μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὸν θάνατον αὐτοῦ. »

Ἀλλὰ τί ἀπέγεινε τὸ φιλότιμον, τὸ εὐγενὲς, τὸ ἀθῶον ἐκεῖνο πλάσμα, οὗτις ὁ ἔρωσ πολλὴν ἐπροξένησεν ἐντύπωσιν εἰς τὸν κόσμον; Ἡ ἀτυχὴς ἐξοριθεῖσα τῆς πατρικῆς οἰκίας, κατέφυγεν εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ κουακέρου Πενρόζ Γουδχίλ, ἣτις τὴν ὑπέδεχθη μετὰ μεγίστης περιπαθείας καὶ παρέσχεν αὐτῇ δείγματα ἀγάπης καὶ συμπαθείας. Ἐυκολώτερον ὁμῶς νὰ αἰσθανθῶμεν ἢ νὰ περιγράψωμεν τὴν δυστυχίαν καὶ ὀδυνηρὰν θέσιν τῆς νέας Κύρραν. Ναί μὲν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐπικρασίας πολλὰ γυναῖκες εἶδον ἐπὶ τῆς λαϊμητόμου τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀγάπης τῶν ἀλλ' ἡ κατάσταση τῆς νέας ταύτης ἦτο ὅλως διάφορος τῆς ἐκείνων· ἡ καρδία τοῦ ἱρλανδικοῦ λαοῦ θεώρει αὐτὴν ὡς χήραν ἥρωος πεσόντος ὑπὲρ πατρίδος, καὶ ἀντιζήμενον σιωπηλῆς λατρείας. Ἡ νέα Κύρραν ἔζη μεταξὺ κοινωνίας κατὰ τὸ ἡμῖς ἀγγλικῆς, ἣτις εἰ καὶ οἰκτιρίζουσα τὸν ἔμμετ ἐδόξαζεν ὅτι ἀξίως ἔπαθε. Διηγοῦνται ὅτι ἡ δύστηνος κόρη ἀπληπισμένη καὶ ἀπομανομένη, πολλαῖς τὴν ἐσπέραν ἀνεχώρει ἀπὸ τῆς οἰκίας καὶ διήρχετο νύκτας ὀλοκλήρους παρὰ τῷ τάφῳ τοῦ ἐραστοῦ τῆς. Ἐνταῦθα μεταφράζω γραμμὰς τινας ἐκ τῶν κατανοκτικῶν σελίδων τῶν ἐπιγραφομένων The broken heart, ἃς ὁ Οὐάσιγκτων Ἰρβιγκ ἀφιέρωσεν εἰς τὴν μνήμην τοῦ τραγικοῦ ἐκείνου ἔρωτος.

« Τίς δὲν ἐνθυμῆται τὴν ἱστορίαν τοῦ νέου Β. . . . , τοῦ ἱρλανδοῦ πατριώτου; Ἦτο λίαν κατανοκτικὴ ὥστε δὲν λησμονεῖται εὐκόλως. Ἡ τύχη του ἐνεποίησεν εἰς τὸ κοινὸν ζῶμα καὶ βαθεῖαν συμπάθειαν. Ἦτο νέος, εὐφυὴς, γενναῖος, ἀνδρῆς! Ἡ διαγωγὴ αὐτοῦ κατὰ τὴν δίκην του ὑπῆρξεν εὐγενὴς καὶ ἀτρόμητος, ἡ εὐγλωττος ὑπεράσπισις τοῦ ὀνόματός του, ἡ εὐγενὴς ἀγανάκτησις μετ' ἧς ἀπέκρουσε τὴν κατηγορίαν περὶ προδοσίας κατὰ τοῦ τόπου του, ἡ παθητικὴ ἐκκλησις αὐτῆς πρὸς τὰς ἐπερχομένας γενεάς κατὰ τὴν ὀλεθρίαν ὥραν τῆς καταδίκης, συνεκίνησαν βαθύως ὅλας τὰς γενναίας καρδίας, ὥστε καὶ οἱ ἴδιοι αὐτοῦ ἐχθροὶ ἐλεονολόγησαν τὴν αὐστηρὰν πολιτικὴν τὴν καταδικάσαν αὐτὸν εἰς θάνατον.

« Τὴν ὀδυνηρὰν ὁμῶς καρδίαν τινὸς ἀδύνατον εἶναι νὰ παραστήσωμεν. Εἰς εὐτυχιστέρας ἡμέρας εἶχε κατακτήσει τὴν ἀγάπην ὥραιου καὶ συμπαθοῦς πλάσματος, τῆς θυγατρὸς περιφθόμου δικηγόρου τῆς ἱρλανδίας· τὸν ἡγάπηε δὲ αὐτὴ μετ' ὅλης τῆς ἐνθέρμου ζέσεως πρώτου νεανικοῦ ἔρωτος. Καὶ ὅτε ὅλος ὁ κόσμος ἠγέρθη κατ' αὐτοῦ, ὅτε ὁ κίνδυνος καὶ ὁ ἐξευτελισμὸς ἐπέπεσε πανταχοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς του, τὸν ἡγάπησεν ἐτι μάλλον διὰ τὰ παθήματά του. Καὶ ἀφοῦ ἡ τύχη του συνεκίνησε καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐχθρούς του, ὅποια θὰ ἦτο ἡ θλίψις ἐκεῖνη ἣτις ἦτο ὅλη ἀφωσιωμένη εἰς αὐτόν; Ἄς τὸ εἴπωσιν οἱ ἰδόντες τὰς θύρας τοῦ τάφου κλεισθείσας διὰ μιᾶς μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ ὄντος ὑπερπερισσώτερον ἐπὶ γῆς ἡγάπων!

« Καὶ τί θάνατος! Τρομερὸς, ἀτιμωτικός· οὐδεμία παρηγορία συνεκέρα τὴν πικρίαν τῶν τελευταίων στιγμῶν του.

« Ἡ ἐπώδυνος αὐτῆς θέσις ἐπεβαρύνθη ἐτι μάλλον, διὰ τῆς δυσαρσεκειᾶς τοῦ πατρὸς τῆς ἀποδοκιμάζοντος τὴν κλίσιν τῆς. Ἐξωρίσθη ἀπὸ τὸν πατρικὸν οἶκον· ἀλλ' ἐάν ἡ συμπάθειαν καὶ ἡ ἀγάπη ἠδύναντο νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὴν τεθλιμμένην ψυχὴν τῆς, βεβαίως δὲν θὰ ἐστερεῖτο παρηγοριῶν. Ὁ ἱρλανδικὸς λαὸς ἔχει ζῶσαν καὶ γενναίαν εὐαισθησίαν. Ὅλοι αἱ διακεκριμένοι καὶ πλούσιοι οἰκογένειαι ἐπεδαψίλευσαν αὐτῇ σπανίας περιποιήσεις. Τὴν εἰσήγαγον εἰς τὸν κόσμον, καὶ διὰ παντὸς τρόπου ἐπροσπάθησαν νὰ διασκεδάσωσι τὴν μνήμην τῆς τραγικῆς ἱστορίας τοῦ ἔρωτός τῆς· ἀλλ' εἰς μάτην. Ἰπάρχουσι δυστυχίματα κατασπαράττοντα τὴν ψυχὴν, ἀτινα εἰσδύοντα μέχρι τοῦ κέντρου τῆς ζωῆς, τὸ καταστρέφουσι τοσοῦτον ὥστε οὐδέποτε πλέον ἀνθεῖ. Καὶ δὲν ἀπεποιεῖτο μὲν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰς συναναστροφὰς ὅπου τὴν ἔφεραν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἔμμενε μόνη ὡς ἐάν εὗρισκετο εἰς τὰ βάθη τῆς ἐρημίας· ἐπλανᾶτο βεβουλισμένη εἰς θλίβερὰς σκέψεις, φαινομένη ζῆνη εἰς τὰ περὶ αὐτὴν, καὶ φέρουσα εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας τὴν λύπην ἐκείνην ἣτις ἐμπαίζει ὅλας τὰς παρηγορίας τῆς φιλίας.

« Ὁ διηγηθεὶς μοι τὴν ἱστορίαν τῆς, τὴν εἶχεν ἰδεῖ εἰς τινα χορὸν. Οὐδὲν θλιβερώτερον τῆς θέας τῆς ὄχρας ἐκείνης εἰκόνας τῆς δυστυχίας καὶ τῆς ἀπελπισίας, περιφερομένης ὡς ἐρημικὸν καὶ ἀλγεινὸν φάσμα ὅτε τὰ πάντα περὶ αὐτὴν ἦσαν φαίδρα βλέπων τις ταύτην ἐπὶ τοσοῦτον περίλυπον καὶ ἠλλοιωμένην, ἤσθάνετο ὅτι μάτην ἐζήτησε νὰ ἀπατήσῃ τὴν καρδίαν τῆς διὰ στιγμιαίας καὶ διαβατικῆς λήθης. Ἀφοῦ διέτρεξε τὰς αἰθούσας μεταξὺ τοῦ θαυρώδους πλῆθους ἐν βαθεῖα ἀλλοφροσύνη, ἐκάθησε κάτω τῆς κλίμακος, καὶ στρέφουσα περὶ αὐτῆς βλέμμα ἀόριστον καὶ ἐτεροπλανῆς, ὑπερἑδεῖκνευεν ὅτι ἡ ψυχὴ τῆς εὗρισκετο ἀλλαγῆ, ἤρχισε νὰ ψάλλῃ χαμηλὴ τῇ φωνῇ, θρηνώδη τινὰ μελωδίαν ἱστοροῦσαν τὴν συμφορὰν τῆς. Τὸ ἄσμα αὐτῆς ἦτο τόσον ἀπλὸν καὶ κατανοκτικόν, τοσοῦτω ὥραιος ἦτο ὁ ἦχος, ὥστε τὰ δάκρυα ἐρέυσαν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν συνελθόντων περὶ αὐτῆς, ἐνῶ ἐφάνετο ὅτι αὐτὴ οὔτε τοὺς παρετήρει. »

Ἡ σκηνὴ ἦν διηγεῖται ὁ Οὐάσιγκτων Ἰρβιγκ

δὲν συνέβη εἰς χρόνῳ ἄλλ' εἰς τινὰ συναναστροφὴν τοῦ κυρίου Πενρόζ. Εἶναι δὲ ἀληθὲς, ἐκτός τινων λεπτομερειῶν, ὅς παρέλιπον καθὼ μὴ συμφώνους πρὸς τὴν ἀκριβείαν. Ὅσα πλέον ἢ ἱστορία ὁμοιάζει τὸ μυθιστόρημα, τόσα μᾶλλον πρέπει νὰ φροντίζωμεν μὴ μυθιστορήσωμεν τὴν ἱστορίαν· διότι ἀφαιροῦμεν τὸ ἐνδιαφέρον ἐνταυτῷ δὲ καὶ τὸ ἰδιόρρυθμον αὐτῆς.

Παρὰ τῷ ἰδίῳ Πενρόζ ἡ κόρη Κυρράν ἐγνώρισεν ὀλίγα ἔτη κατόπιν ἀξιωματικὸν τινὰ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ, τὸν λοχαγὸν Sturgeon, ἀνεψιὸν τοῦ λόρδου Φίτζ Οὐίλλιαμ, ὅστις συνεκινήθη ζωηρότατα ἐκ τῶν θελημάτων, τῆς δυστυχίας καὶ τῆς ἐντελοῦς αὐτῆς ἐγκαταλείψεως. Φύσει δὲ εὐγενὲς καὶ εὐαίσθητος συνεκινήθη τόσον, ὥστε ἠθέλησε νὰ βοηθήσῃ τὴν ἀτυχῆ ἐκείνην τὴν στερουμένην φίλων, συγγενῶν καὶ ἐξαρτωμένην ἐκ τοῦ ἐλέους τῶν ξένων. Διὸ τῇ προσέφερε καὶ τὴν χεῖρα καὶ τὴν περιουσίαν του, ἀλλ' αὐτὴ ἀποποιήθη. Ἐπειδὴ δὲ ἐπέμενε, ἤλθε μετ' αὐτοῦ εἰς εἰλικρινεῖς ἐξηγήσεις εἰποῦσα ὅτι ἡ καρδιά της ἀνῆκεν εἰς ἄλλον. Ἐζήτησε τότε νὰ τῇ χρησιμεύσῃ ὡς προστάτης εἰς τὸν κόσμον ὅπου ἦτο τόσον ἐγκαταλειμμένη, καὶ τὴν κατάρθωσε ν' ἀφήσῃ τὴν Ἰρλανδίαν, εἰς ἣν τόσα ὑπέφερον. Ὅτε ἀνεχώρησεν εἰς Ἰταλίαν ἡ ὑγεία της ἦτο εἰς ἄκρον ἠλλοιωμένη ὑπὸ τῆς λύπης. Ὁ ναύαρχος Ναπιέρ, ὁ ὁποῖος ἐν Νεαπόλει ἐγνώρισεν τὸ εὐγενὲς καὶ συμπαθὲς ἐκεῖνο πλάσμα, τὴν ἀπεκάλεε τὸ βαδίζον ἄγαλμα, the walking statue. Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ κλίματος, αἱ περιπαθεῖς περιποιήσεις τοῦ συζύγου της, τὸ πᾶν ὑπῆρξεν ἀνωφελές, διότι ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν εἰς Σικελίαν ἀφίξιν της ἀπέθανεν. «Εἶναι μακρὰν τῆς γῆς ἐν ἣ ἀναπαύεται ὁ νέος αὐτῆς ἥρας, λέγει ὁ Θωμᾶς Μοῦρ, ἀλλ' ἡ καρδιά της κατοικεῖ μετ' αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ τάφου.»

Ὁ Μοῦρ, ἀθάνατος ποιητὴς, ὡς λέγει ὁ Βάυρων, ἔγραψε διὰ τὸν Ροβέρτον Ἐμμετ, τοσούτῳ ἐξαισίῳ ἐλεγείῳ, ὥστε δὲν ὑπάρχει οὔτε γεωργὸς εἰς τὴν Ἰρλανδίαν ὅστις νὰ ἀγνοῇ αὐτό. Ὁ ἔρωσ αὐτοῦ μετὰ τῆς νέας Κυρράν, ὡς ποτε ὁ τοῦ Ἀβελάρδου μετὰ τῆς Ἐλοίζης, κατέστησαν αὐτὸν μᾶλλον γνωστόν.

Ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀμερικῇ ἡ μνήμη αὐτοῦ κατέστη δημόθης· τὸν εὐδοκίαν ἀποδίδοντες αὐτῷ ἀξίαν μαρτυρικὴν. Ἡ εἰκὼν του, ἐν ἣ παρίσταται καταπατῶν τὸ στέμμα τῆς Ἀγγλίας, ἦτο ἡ συνθεστέρα σημαία ἣτις ἀπηντάτο παρὰ τοῖς Ἀμερικανοῖς. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς ἐφαίνετο συχνότατα πλησίον τῆς τοῦ στρατηγοῦ Ἰάξωνος, τοῦ Οὐάσιγκτωνος καὶ τοῦ Φραγκλίνου. «Ἀκόμη καὶ σήμερον, λέγει la Nation, μανθάνουσι τὸν λόγον αὐτοῦ εἰς τὰ σχολεῖα. Εἶναι οὕτως εἰπεῖν τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τῆς Ἀγγλίας (the gospel of the rebellion against England)». Ὅτε τις παρευρίσκειται εἰς τὸ θαυμασίον ἔργον γεννωμένου πολιτισμοῦ, διατρέχει πεδιάδας ἡμικαλλιουργημένας, πόλεις ὡς ἐκ μαγείας ὠκοδομημένας ἐπὶ τῶν ὄχθων τῶν μεγάλων ποταμῶν. Ἐὰν δὲ εἰσέλθῃ εἰς τὰς καλύβας τῶν Ἰρλανδῶν ἐκείνων οὔτινες κατ' ἐκταστίας ἤλ-

θον ζητοῦντες τύχην καλλιτέραν εἰς ἄλλην πατρίδα, θέλει ἴδει ἕκαστος τούτων, κρεμάμενα ὑπεράνω τῆς ἐπίτας, τὴν εἰκόνα καὶ τὸν λόγον τοῦ Ροβέρτου Ἐμμετ, ὡς θεοῦς προστάτας τοῦ ταπεινοῦ αὐτῶν ἐνδικαιτήματος, ὅπως οἱ κάτοικοι τοῦ Meschacébé ἔφερον καὶ αὐτοὶ τὰ ὄστα τῶν πατέρων των ἐπὶ τῆς ξένης.

Ἐν ἔτει 1834, συνεστήθη ἐν Νεοβοράκω λέσχη σκοπὸν ἔχουσα νὰ πανηγυρίσῃ τὴν μνήμην τοῦ λόρδου Φίτζ Γεράλδου καὶ τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς Ἰρλανδικῆς ἐλευθερίας. Τὴν 20 Σεπτεμβρίου, ἡμέραν καθ' ἣν ἀπεκεφαλίσθη ὁ Ροβέρτος Ἐμμετ, ἡ αἴθουσα τῆς λέσχης ἦτο κατάμαυρος, καὶ ἅπαντα τὰ μέλη πενθίμως ἐνδεδυμένα, συνηθροίσθησαν ἐνώπιον τῆς μεγάλης εἰκόνης τῆς προσφερθείσης εἰς τὴν λέσχην παρὰ τῆς οἰκογενείας του, καὶ σιωπηλῶς ἔπινον ὑπὲρ τῆς μνήμης αὐτοῦ.

Ἡ φήμη τῶν προτερημάτων καὶ τῶν παθημάτων τοῦ Θωμᾶ Ἀδδῆ Ἐμμετ φθάσασα πρὸ αὐτοῦ εἰς τὰς Ἠνωμένας Ἐπικρατείας, προητοίμασεν αὐτῷ ἐντιμοτάτην ὑποδεξίωσιν. Καταταχθεὶς μεταξὺ τῶν δικηγόρων τοῦ Νεοβοράκου, ἐξελέχθη ὑπὸ τῆς Ἐταιρίας τῶν Φίλων ἵνα ὑπερασπίσῃ τὴν ὑπόθεσιν τῶν δούλων, ἐγκαινίσας τὸ λαμπρὸν στάδιόν του δι' εὐγλώττου λόγου, δοξάσαντος καὶ τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὴν πάτριον αὐτοῦ γῆν. Ἐγένετο κατόπιν γενικὸς εἰσαγγελεὺς, καὶ ἐὰν ἤθελε θά ἀνηγορεύετο καὶ μέλος τῆς Βουλῆς.

Ἴσως εὐχαριστεῖται ὁ ἀναγνώστης νὰ λάβῃ ἰδέαν ἐπιστολῆς τινος τοῦ Θωμᾶ Ἀδδῆ Ἐμμετ πρὸς τὸν Κ. Βουρόβ, τὸν ὑπερασπιστὴν τοῦ Ροβέρτου Ἐμμετ, τὸν ἐνθερμον θιασώτην τῆς εὐγλωττίας αὐτοῦ, τὸν ἀρχαῖον πατριώτην τῆς Βουλῆς τῶν κοινοτήτων, ἀποκαταστάνα ἕκτοτε μέλος τῆς ἀγγλικῆς ἐν Ἰρλανδίᾳ διοικήσεως.

Σ.

("Ἐπεται τὸ τέλος.")

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

("Ὁρα φυλλάδιον 233.)

—ooo—

Σελ.	στήλ.	στίχ.	ἀρτί	γράφῃ
298	Ε'	27	διὰ	τοῦ
300	»	8	τοξεύση	τοξεύση,
»	»	9	Ἡρακλέα	Ἡρακλέα,
»	»	28	ἱστορικὴ	ἡ ἱστορικὴ
304	»	28	ἰδανικὴν	ἰλικὴν
302	»	17 καὶ 38	Γραμματικῆς	γραμματικῆς
303	»	8	ὑποτίθενται	ἐπιτίθενται